

CEMAL NAR

İLİM VE İKTİDAR

İTHAF:

Aziz üstadımız Hüccetü'l İslam İmam Gazalî'nin mübarek ruhlarına hürmət ve muhabbetlerimizle...

Cemal Nar

Toprak Kitap: 4

Baskı – Cilt:

Baskı Tarihi : 2007

Yazışma ve Dağıtım:

Cemal NAR:

07.01.1955 yılında Kahramanmaraş / Hartlap'ta doğdu. 1973 de Diyarbakır İmam Hatip Lisesini, 1977 de Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'nü bitirdi. Kahramanmaraş'ta Arapça ve İslamî ilimlerde özel dersler aldı ve uzun yıllar İmam Hatip Lisesinde eğitim ve öğretim, değişik yerlerde de irşad ve tebliğ hizmetlerinde bulundu. Aynı okuldan 2003 yılında emekli oldu. Halen bir yandan okuma yazma işini sürdürürken, bir yandan da irşad ve tebliğ çalışmalarını devam ettirmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Daha geniş bilgileri www.cemalnar.com adlı internet sitesinde bulabilirsiniz.

Yayınlanmış eserleri:

- 1-Anılar ve İbretler
- 2-Bu Sistemden İslama
- 3-İslamlaşma Bilinci
- 4-İslam Sancısı
- 5-Arş Gölgesi
- 6-Tasavvufun Anahtarı
- 7-Alimin Önderliği
- 8-İslamda Devlet Ve Siyaset
- 9- İlim Ve Özgürlük
- 10-İlim ve İktidar.

İÇİNDEKİLER

Önsöz

BİRİNCİ BÖLÜM: İDARECİLER

İdareciliğin Olumluluğu
İdareciliğin Olumsuzluğu
İtaatın Gerekliliği
İtaatın Gereksizliği
Halifenin Azli.

Devrimci Görüş
Sabırcı Görüş
Temkinci Görüş

İKİNCİ BÖLÜM: İLİM VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ

Bölüme Giriş.
İyilikte Yardımlaşma
İdarecilerde İlim Ve Adalet Şartı.
Raşit Halifeler Örneği
Kur'an ve Sünnette Adalet
İşi Ehline Vermek
Rüşvet, İltimas, Hediye.
İrkçılık Ve Asabiyet
Akıllı İdareciler
Alimlerin yardımı.

Alimlerin Denetimi
İdarecilere Yardım Şekilleri
Kötülükten Uzaklaşma
Gazali'den Muhteşem Yorumlar
Alimler ve Memurluk
Osmanlılarda Alimler
Cumhuriyette Alimler.
Bağımsız Çalışmak
Ümmete Düşen...
Bel'amları Tanımak
Alimlere Düşen.
Güzel Bir Örnek.
Sonsöz
Kaynaklar.

ÖNSÖZ

Bismillah diyerek başlar, Yüce Allah’a hamd, şükür ve övgülerimizi sunar, Sevgili Peygamberimiz (sav.)e, diğer Peygamber Efendimize (sav), ailelerine ve arkadaşlarına selam, teşekkür ve dualar ederiz.

Bu kitap, “ilim” serisinin üçüncü kitabıdır. Birincisi "Alimin Önderliği",¹ ikincisi ise “İslamda Devlet Ve Siyaset”² isimli eserlerimizdi. Birincisinin Birinci Bölümünde; “ilim”, İkinci Bölümünde; “alim” anlatılmış, Üçüncü Bölümünde ise; “alimin sorumluluğu” işlenmişti. İkinci kitapta ise İslam’da devlet, devlet başkanı, yönetim biçimi, haklar ve vazifeler, haktan sapan devlet başkanı ile mücadele yöntemleri işlenmişti. Bu kitapta ise idareci olmanın olumlu ve sorumlu yönleri, alimler ile iktidardakiler arasındaki ilişkiler derinlemesine işlenmektedir. İnşallah bu seriyi “İlim Ve Özgürlük” ile “Kitap Sevgisi Okuma Aşkı” adlı kitaplarımız takip edecektir. Ondan sonrası için Allah hep kerim...

¹ Ukde y. Kahramanmaraş. Nisan 2006,

² Ukde y. Kahramanmaraş. 2007.

İlmin değerin kavranması, elde edilmesi ve başkalarına ulaştırılması İslam medeniyetinin en önemli meselesidir. İslam toplumu, yüce yaratıcımızın şهادetiyle yeryüzünün en değerli, en hayırlı toplumdur.¹ Bu değer ve hayırlılık, insanlığı İslam’a, yani sonsuz hayra davet etmelerinden kaynaklanmaktadır. “Alimin Önderliği” adlı eserimizde geniş olarak anlatıldığı gibi Allah insanlara artık yeni bir peygamber göndermeyecektir. Gerek de yoktur. Çünkü peygamberin gönderiliş sebebi, Allah’tan ilahî sözleri alarak insanlığa iletmektir. Oysa Allah’ın ilahi sözleri (vahiy) elimizdedir. Hiçbir kelimesi değiştirilmeden günümüze kadar gelen kutsal kitabımız Kur’an elde iken, ilâhî kelimemiz bizimle iken, yeni bir peygambere ne gerek var! Son peygamber Hz. Muhammed (sav.) onu tebliğ ettiği gibi, gerekli açıklamasını, hatta uygulamasını da yapmıştır. Bundan sonrası onu doğru anlayıp doğru yaşamak ve anlatmaktan, her çağın dili ve idraki ile o çağın insanlarına duyurup kavratmaktan başkası değildir.

Bunu kim yapacak?

Bunu genel olarak İslam toplumu, özel olarak da alimler yapacaktır. Artık peygamberlerin vazifesi onların omzundadır. İşte hayırlı oluşları da bu görevi yapıp yapmamalarına bağlıdır. İslam toplumu kendi içlerinden, peygamberlerin ilim, ahlak ve tebliğ usulünü iyi öğrenmiş ve nefislerinde uygulamış alimleri yetiştirmek ve bu dini nerede bir insan topluluğu yaşıyorsa oralara kadar götürüp duyurmak borcundadır. Bu duyurma işi, onlara her halükarda düşen bir görevdir, bir sorumluluktur.

¹ Al-i İmran, 110.

İslamî ıstılahıyla ifade edersek bu “tebliğ” ve “irşad” bir “farz-ı kifaye”dir.

Bu bakımdan alimler hem içlerinden çıktığı İslam toplumunun, hem de İslam’a davet ettikleri top yekun insan toplumlarının tabii önderleridir. Toplumlar bu önderleri ne kadar içten severek benimser ve yönlendirmelerine olumlu yaklaşırlar ve uyarlırsa, hiç şüphesiz hem bu dünyada, hem de ahirette o kadar mutlu olurlar.

Her toplum, bir yönetimle düzene girmiştir. İslam toplumu da İslam kanunlarıyla işlerini düzenleyen toplumdur. Haliyle bu toplumun yöneticileri, bu düzeni en iyi bilen ve yaşayan alimlerden olmalıdır. Nitekim halife olabilmenin bir şartı da ilimdir. Böyle olursa toplumun tabii önderleri olan alimler ile siyasi önderleri olan yöneticiler arasında güzel bir uyum ve ahenk oluşur. Bir kısmı resmen yönetimde görevlerini yerine getirirken, bir kısmı da sivil olarak insanlara eğitim ve terbiye ile faydalı olmaya çalışırlar. Toplum da bundan fevkalade yarar görür. İslam toplumlarında normalde olması gereken de budur.

Ancak normalde olması gereken bu durum olmaz da bir şekilde İslam toplumunun başına cahiller geçer veya alim de olsalar İslam kanunlarını uygulamaz da keyiflerini kanun yaparlarsa, işte o zaman toplumun tabii önderleri olan alimler ile siyasi önderleri olan idareciler arasında mutlaka çatışma çıkar. Bu durumda bu çatışma kaçınılmaz bir sonuçtur. Bunun gerekçelerini kitap boyu göreceğiz. Haliyle bundan da herkes zarar görür. Çatışmanın ikinci olma ihtimali biraz daha zordur. Yani yöneticilerin iyi, ama alimlerin kötü olması durumu. Bu

durumda söylenmesi gerekenler “Alimin Önderliği” kitabımızda işlenmiştir.

Kitabımız bu açıdan kısaca İslam’da yönetim ve yöneticileri hatırlatma ile başlar. Çünkü bu konuyu “İslamda Devlet Ve Siyaset” adlı eserimizde enine boyuna incelemiştik. Sonra idareci/yönetici olma ve devlet işlerinde görev alma, memur olmanın olumlu veya olumsuz taraflarını, idarecilere itaat edilecek ve edilmeyecek yerleri açıklar. Devlet Başkanının azlinde yaşanan proplemi inceler. Ayrıca halife ve diğer idarede görev alanlarla sivil alimlerin ve halkın müsbet ve menfi ilişkilerini geniş olarak araştırır. İlim, alim ve alimin sorumluluklarının açıklanması işini daha önce yazdığımız “Alimin Önderliği” adlı kitabımızda yaptığımız için, bu üç kitap seri halinde bir bütün olarak okunursa daha derli toplu bir anlayışa ulaşılabilir kanaatindeyiz.

Bu serinin dördüncüsü olan “İlim Ve Özgürlük” adlı kitabımızın da müsveddesi yazılıp bitmiştir. Orada da özellikle zamanımızda ilmin önündeki engellerden, insanın ilim öğrenmede karşılaştıkları zorluklardan, özellikle de dinî ilimleri öğrenme, yaşama ve yayma özgürlüğüne getirilen yasak veya kısıtlamalardan, bunları aşmanın yol, yordam ve yardımcılarından bahsedeceğiz inşallah. Serinin beşinci kitabını adı tanıtıyor zaten: “Kitap Sevgisi Okuma Aşkı”. Yüce yaratanımızdan insanlara hizmet vesilesi ile rızasına erdirmesini dileriz.

Kitaba emeği geçen herkese, özellikle müsveddesinden bilgisayara geçen kıymetli Kamer Gözel kardeşimize ve baskı öncesi baştan sona okuyarak bazı

tashih ve düzenlemelerde bulunan Serdar Yakar Bey kardeşimize minnet ve şükranlarımızı sunarız. Allah (azze ve celle) bu yardımsever kardeşlerimizden razı olsun ve mükafatlarını bol bol versin.

Her zaman yar ve yardımcımız olan Allah Tealaya her halimizde hamd, sena ve şükürler olsun. O ne güzel Mevla ve ne güzel yardımcıdır.

Cemal NAR
Kahramanmaraş

BİRİNCİ BÖLÜM: İDARECİLER

İDARECİLİĞİN OLUMLULUĞU

Daha önce yazılan “İslamda Devlet Ve Siyaset” kitabımızda İslam devletinin gerekliliğinden bahsederken, aynı zamanda “Halife - Devlet başkanı” ve “İdareci” olmanın gereklilikten öte zaruretinden de bahsetmiştik. Şöyle düşünelim; madem ki bir devlet gerekli, öyleyse bu devlete bir başkan, yeteri kadar yardımcıları ve memurları da gereklidir. Elbette bu görevi birileri yapacaktır. Böylece ülkenin birlik ve beraberliği korunacak, huzur ve bekası temin edilecek, dış düşmanlara karşı ülke savunulacak, haklar ve hukuklar adalet esaslarına uygun olarak düzenlenip uygulanacak, gelir ve giderler tanzim edilecek, idari, hukukî, iktisadî vs. mekanizmaların adil ve sosyal dengeler içinde kurulup işlerlik kazandırılması sağlanacaktır.

Bilindiği gibi, evreni belli bir plan ve programla yaratan, orada harika bir denge ve düzen kuran Allah

teala, halifesi olarak yarattığı insanı dünyada belli bir düzen içinde mutlu ve huzurlu yaşaması için, semâvî kitaplarla beraber gelen peygamberler aracılığı ile İslam'la tanıştırmıştır. İslam, bütün peygamberlerin sunduğu ilahî dindir. Yani yegane yaşama biçimi.

Yine bilindiği gibi bu peygamberlerin sonuncusu, İslam dininin en tam ve olgun halini insanlığa tebliğ ile vazifelendirilmiş olan Hz. Muhammed (as)dir. Onun getirdiği Kur'an son kitap, Kur'an'ın kanunları ise temel yasalardır.

Hz. Muhammed (sav), bu dini sadece tebliğ etmekle kalmamış, aynı zamanda mükemmel bir örneklikle yaşamış, bireysel ve toplumsal hayat için ortaya muazzam bir uygulama birikimi koymuştur. Böylece İslam devletinin temel yasaları olan Kur'an'ın yanında, onun söz, iş ve uygun gördükleri de hukukumuz için "Sünnet" adı altında ikinci bir temel kaynağı oluşturmıştır.

Bu açıklamaların doğal sonucu şudur: Hz. Peygamber, Medine'de kendi devletini kurmuş, aynı zamanda onun fiilen başkanlığını da yürütmüştür. O, toplum açısından bakıldığında yalnızca bir devlet başkanı da değildi. Aynı zamanda hakim, komutan, öğretmen, diplomat vb. gibi devletin bütün yönetiminde de örnekti. Tarih şahittir ki O, İslam'ın kurallarını tam bir tarafsızlık içinde, en adaletli bir biçimde uygulamıştır. Onun bu konuda ne kadar ciddi ve hassas olduğunu "Vallahi, kızım Fatıma da hırsızlık yapsa, O'nun da elini keserdim."¹ demesinde bir kere daha görürüz.

Bütün bu bilinenleri zikretmekten maksadımız, sözü şuraya getirmektir; O'ndan sonra devleti yönetmek,

¹ Buharî, Enbiya, 54; Müslim, Hudud 2; Tirmizi, Hudud (1454)

bir nevi O'nun görevini üstlenmektir. Bu görevi yürüten bu yüzden de “Halife” denildiğini daha önce yazılan “İslamda Devlet Ve Siyaset” kitabımızda görmüştük. Hakkını vererek O'nun makamına oturmaktan daha güzel, daha olumlu, daha şerefli, daha faziletli, daha sevap ne olabilir...

İşte sadece bu, İslam açısından idareciliğin üstünlüğünü ifadeye yeterlidir aslında...

Evet, peygamberimizin risaleti kendisiyle sona ermiştir. Ama mürşidliği, muallimliği ile beraber idareciliği, ümmeti aracılığıyla devam etmektedir. Yani adil ve ehil idareciler Hz. Peygamber'in makamında oturarak onun görevini görmektedirler.

Hiç şüphesiz adaletle hükmederek devleti idare etmek, devletin devamlılığı, mülkün temeli, toplumun huzur ve saadeti, ailenin korunması, bireyin temel hak ve hürriyetlerinin teminatıdır. İşte bu sebeplerden ötürü, bu devleti kurmak gibi, bu devleti idare etmek, bunun için elemanlar yetiştirmek de farzdır:² "Müslüman bir milletin fertlerinden meselelere çözüm getirmesini bilen, söz sahibi olan, akıllı, bilgili kimselerin adil bir devlet düzeni kurmaları, adaletle hükmedecek adli mekanizmayı oluşturmaları ve bu evsafa hukukçu (ve idareci) yetiştirmeleri farz kılınmıştır."³

Bilindiği gibi farz, yapılmasıyla Allah'ın rıza ve sevabının kazanıldığı, terkedilmesiyle günah kazanılarak cezanın hak edildiği, inkar edilmesiyle de kesinlikle dinden çıkmanın, Allah korusun küfre düşmenin gerçekleştiği bir dinî hükümdür.

² Abdulkadir Udeh, İslam Ceza Hukuku Ve Beşeri Hukuk, 4/194

³ Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkam Hadisleri, 6/576, Krş. İ. Canan, age. 2/283

Din ile devlet arasındaki bu yakın ilişkiyi Resulullah (sav) Efendimiz şöyle açıklamaktadır:

“İslam ve devlet başkanı ikiz kardeş gibidirler. İkisinden birisi kardeşsiz olamaz. İslam binanın temelidir, devlet başkanı da bekçidir. Temeli olmayan yıkılır, bekçisi olmayan da zayı olur.”¹

Gerek bu kesin hüküm, gerekse peygamber efendimizin, fethettiği her belde ve kavimlere, yada kendiliğinden gelerek İslam'a girenlere ilk iş olarak vali, hakim, tahsildar, öğretmen vs. ataması,⁴ idareci olmanın önemini, sevabını anlatmağa kafidir kanaatindeyiz. Beldeler ve kavimler bir yana, o çölde ya da yolculukta bile başı bozukluğu istemiyor, insanların aralarından bir başkan seçmelerini şart koşuyordu:

“Çölde boş bir arazide bulunan üç kişiye kendilerinden birini emir seçip başlarına geçirmeleri gerekir.”⁵

“Üç kişi sefere çıktıkları zaman, kendilerinden birini emir (başkan) seçsinler.”⁶

Peygamberimizin hadislerini incelediğimizde idareciler ve hakimler için çok büyük sorumluluklar ve o nisbette de mükafatlar verildiğini görürüz. Peygamberimizin idareci seçerken aradığı ilk özellik, o işe ehil, yani o işi yürütecek donanımlara sahip olmaktır. Bu aynı zamanda Allah'ın kesin bir emridir.⁷ Onun için İslam'da usul ve gelenek, yönetime talip olmamaktır.

¹ Suyuti, Cem'ul Cevami, no: 82; Deylemi, I. 117. no: 396

⁴ Bkz. Kettânî, et-Teratibu'l İdariyye. 2/1-71. Eserin 4. bölümü yönetim, yargı ve buna bağlı konularla ilgili örneklerle ayrılmıştır.

⁵ Ahmed, Müsned, 2/177

⁶ Ebu Davud, Cihad 80

⁷ Bkz. Nisa, 58

Görev, isteyene özellikle verilmez. Bu prensip şüphesiz ki, devlet başkanı ya da ona niyabeten atama yapacak olanların işini kolaylaştırmıştır. Konuyla ilgili şu hadisleri örnek verebiliriz:

Abdurrahman ibnu Semure (ra.) anlatıyor: "Resullullah (a.s) buyurdular ki:

-Ey Abdurahman! Emirlik isteme. Eğer senin talebin üzerine sana emirlik verilirse, istediğin sorumluluğun şeyi sana yüklenir. Eğer sen talibi olmadan sana emirlik verilirse, o işte yardım görürsün. Bir iş için yemin eder, sonra da aksini yapmakta hayır görürsen, daha hayırlı gördüğün ne ise onu yap, ettiğin yemin için de keffarete bulun."⁸

hadisin açıklanmasında şunlar söylenmiştir: "Hadîs-i şerîfte sözü edilen yöneticilik, valilik, kaymakamlık gibi devleti temsil etme görevidir. Peygamber Efendimiz devletin gücünü kudretini temsil edecek kişilerin bu göreve lâîk, şahsiyetli, bilgili ve işinin ehli kimseler olması gerektiğine işaret buyurmakta, makam ve mevki heveslisi değersiz ve şahsiyetsiz kimselerin böyle önemli mevkilere getirilmemesi icap ettiğini hatırlatmaktadır. Zira koltuk sevdasına kapılmış olan menfaatçiler, o makamlardan hesapsız çıkarlar elde etmeyi umdukları için, araya hatırlı kimseler koyarak, hatta gerekirse büyük rüşvetler vererek göz diktikleri mevkileri elde etmek isterler.

Peygamber Efendimiz, Abdurrahman İbni Semüre'ye valilik, kaymakamlık gibi yöneticiliğe tâlip

⁸ Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1; Müslim, İmâret 19, (1652); Ebü Dâvud, Harâc 2, (2929); Tirmizî, Nüzür 5, (1529); Nesâî, Adâbu'l-Kudat 5, (8, 225)

olmamayı tavsiye etmekte, herkesin bu görevleri başaramayacağını hatırlatmaktadır. Şayet bir kimse böyle önemli görevlere lâıyk ise ve bu hizmet devleti yönetenler tarafından kendisine teklif ediliyorsa, görevi kabul edip devletine hizmet etmelidir. Kendisi tâlip olmadığı halde lâıyk görülerek iş başına getirilen kimse, Peygamber Efendimiz'in belirttiğine göre, Cenâb-ı Hakk'ın yardımını görür ve işinde başarılı olur. Şahsî arzusu ve hırsı sebebiyle bir görevi kendisi isteyip yönetici olan kimseler ise Allah Teâlâ tarafından desteklenmezler. Onlar karşılaştıkları meseleleri şahsî yetenekleri ile halletmek zorunda kalırlar.

İdarecilik görevine ehil olsa bile, bir kimsenin içindeki ihtirası dışarı vurarak bu görevi istemesini Peygamber Efendimiz doğru bulmamış, böyle kimselere görev vermemiştir. İnsanın geçimini temin etmek için yöneticilerden yapabileceği bir iş istemesi, elbette bu yaşağın dışında kalır.”⁹

İbrahim Canan Hoca da, hadisin açıklamasıyla ilgili olarak İbnu Hacer'den şunları nakleder: "Hadisin mânası şudur: "Kim emîrliğe talib olur ve kendisine de verilirse, hırsı sebebiyle, kendisine yardım edilmez. Bu hadisten, "hükümle ilgili bir vazife talep etmenin mekruh olduğu" neticesi çıkarılır, emîrliğe kaza, hisbe vs. memuriyetler de girer. Keza hadis, bu meselede hırs gösterenlerin yardımdan mahrum kalacaklarını da ifade eder.”¹⁰

⁹ Komisyon, Riyazu's Salihin Şerhi, Erkam y. 4/66-67

¹⁰ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/431-432

Ebû Dâvud'dan: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Âriflik haktır, halka âriflik gereklidir, ancak ârifler ateştedir."¹¹

Hadisle ilgili İbrahim Canan beyin açıklamaları şöyledir:

"1- Bu hadis, memurluk meselesinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tavrını göstermektedir.

O'na göre memurluk:

Sorumlulukları olan bir vazifedir, emanettir.

Herkes onun hakkını veremez.

Hakkını veremeyenleri âhirette rüsvaylık ve pişmanlık beklemektedir.

Zayıf (liyakatsiz) olanlara memurluk verilmemelidir.

Memurluğun hakkını ödeyen endişe etmemelidir.

Me'murluk istenmemelidir.

2- Hadiste zayıflık kelimesiyle ifade edilen durumun yetersizlik, liyakatsizlik olduğu söylenebilir. Alınacak vazifeye, tâlib olunacak mevkiye göre zayıflığın muhtevası değişebilir.

3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âriflik (ırâfe) hakkındaki beyanı da dikkat çekicidir. Hem hak olduğu belirtiliyor, hem de bu işi yürütenlerin yani âriflerin ateşte olduğu ifade ediliyor. Burada bir tenâkuz söz konusu olmamalıdır. Zîra, emîrle halk arasında köprü olacak, yani halkın meselelerini emîre sunacak, emîr adına halk için hizmet verecek, işleri yürütecek kimselere ihtiyaç var. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hizmetin gerekliliğini belirtmiş. Ancak bu işleri yürütenlerin, çoğu durumda adaletle, hakkaniyetle iş yapmadıklarını, bir kısım suistimallere yer vermek

¹¹Ebu Davud, Harâc 5, (2934)

sûretiyle vebal altına girdiklerini de beyân etmiştir. "Ârifler ateştedir" cümlesini, önceki hadiste gelen "...onun (memurluğun) sebebiyle üzerine düşen vazifeleri eksiksiz eda ederse o hâriç" istisnasıyla kayıtlamak gerekir. İfadenin mutlak gelişi, çoğunluğun suistimale yer vermesinden olduğu gibi, terhibde tağlîz (uyarmada abartı) maksadından olabilir."¹²

Galip el Kattan, Ensar'dan bir adamdan, O da babasından, o da dedesinden; "Bir kavim yol üstünde bulunan su kaynağında (görevli) bulunuyorlardı. İslam kendilerine ulaşınca, kaynak sahibi onlara; "Eğer siz müslüman olursanız size yüz deve vereceğim" dedi. Müslüman oldular. Bunun üzerine develeri aralarında paylaştılar. Sonra develeri geri almak istedi. Oğlunu (Allah Resûlüne gönderdi ve) sordurdu: Şimdi develer hakkında o mu daha hak sahibidir, yoksa onlar mı? Eğer sana "hayır" ya da "evet" derse ona şöyle de: Babam yaşlı bir adamdır. Suyun Arifi (sorumlusu) odur. Kendinden sonra bu arifliğin (mesuliyeti) bana vermeni senden rica ediyor. Bunun üzerine adam ona geldi ve durumu arzetti. Şöyle cevap verdi:

- "Develeri onlara vermek isterse verir, sözünden dönüp geri almak isterse alabilir. Onun buna hakkı vardır. Eğer Müslüman olurlarsa İslam üzere kalırlar. (Onlara ilişilmez.) Olmazlarsa İslam olmalarını sağlamak için kendileriyle savaşılr." Sonra şöyle dedi: "Ariflik (kavminin işini tedbir) haktır." "Halka (işlerini tebdir eden) Arifler lazımdır. Ancak (görevlerini adaletle yürütmedikleri için) Arifler ateştedir."¹³

¹² İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 6/430-431

¹³ Ebu Davud, (2934)

H. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar madenler gibidir. Cahiliyede hayırlı olanlar fıkhı öğrenirlerse İslam'da da hayırlıdırlar. Bu (hilafet, emirlik, idarecilik) işlerine en çok nefret edenleri insanların en hayırlısı bulacaksınız. Onlar (rıızaları hilâfına) içine düşmedikçe buna tâlib olmazlar."¹⁴

Hadisin şerhinde İbrahim Canan bey şu açıklamaları yapar: "Hayırlı kimselerin emîrlik ve hilafet gibi idârî sorumluluklardan nefretleri, o vazifelerin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmeme endişesinden ileri gelir. Onu kabul etmek, meşakkatin altına girmektir. Adaletle icraatte bulunup, insanların zulmüne mâni olmak zor işlerdendir. Akı tam, diyâneten hassas kimsenin bu muhataralı (riskli) işe talib olmayacağı açıktır. "Onlar rıızası hilâfına içine düşmedikçe buna tâlib olmazlar" şeklinde tercüme ettiğimiz ibârenin mefhumunda âlimler ihtilâf etmiştir.

Bâzıları şöyle anlamışlardır: "Kim emîr olmak için hırs göstermeden, talibi olmadan, bu vazife uhdesine düşerse, emîrlikteki kerâhet ondan kalkar. Çünkü önceki ibâre, emîrlik talebini mutlak olarak mekruh ilân etmiştir.

O ibareyi şöyle anlayan da olmuştur: "Âdet şöyle cereyan etmektedir: Kim bir şeyi elde etmek için hırs gösterir, fazla peşine düşerse nâdiren ona kavuşabilir. Kim de birşeyden yüzçevirir, ele geçirmek hususunda hırs göstermezse, umumiyetle o şeye daha rahat kavuşur."¹⁵

¹⁴ Buhârî, Menâkıb 1; Müslim, İmâret 2, (1818); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 6/405

¹⁵ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 6/405-406

Elbette bu prensibin istisnai halleri olabilir. Mesela ehliyetten uzak insanların elinde gittikçe laşkalaşan ve bozulmağa yüz tutan devlet çarkını, bilgisiz, beceriksiz, zayıf ve çıkarıcı ellerden kurtarmak için, bilgi, beceri ve karakter gibi özellikleriyle ehliyetine güvenen olgun mü'minlerin devreye girmesi ve görev için kendini tanıtmayı yadırganmaz. Nitekim konuyla ilgili hadisleri şerheden İbrahim Canan Bey, şöyle bir soru sorar: “Memurluk Talebi Ne Zaman Meşru Olur?”

Cevabını kendisinden dinleyelim: “Kaydedilen rivâyetlerin hepsi memurluk talebini reddetmekte ise de, bunun aksini te'yid eden nassî örnekler de var. Her şeyden önce Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Yusuf örneği var. Mısır kraliyet sarayında hazine işlerine talib olmuştur. "Yusuf: "Beni memleketin hazinelerine memur et. Çünkü ben korumasını ve yönetmesini bilirim" dedi."¹⁶

Kezâ Ebû Dâvud'dan gelen bir hadis de şöyle: "Kim Müslümanların kazâ (hâkimlik) işlerini taleb eder, ona nail olur, sonra da verdiği adilâne hükümler, adilâne olmayanlara galebe çalarsa cenneti hak eder, kimin de adilâne olmayan hükümleri galebe çalarsa cehennemi boylar."

İbnu Hacer, kadılık talebi hususunda bu rivâyette görülen ruhsatla, önceki rivâyetlerde ifade edilen memurluk talebi yasağı arasında teâruzu şöyle te'lif eder: "Talebi sebebiyle kendisine yardım edilmeme durumu, kadılığı elde ettiği takdirde adâletle hükmetmesine mani değildir. Veya birindeki taleb kasta, diğerkindeki de tâyine hamledilir. Nitekim, Ebû Musa hadisinde: -ki sadedinde olduğumuz hadistir- "Biz hırs gösteren kimseyi tayin etmeyiz" demiş, bunun mukabilini de "yardım"la ifade

¹⁶ Yusuf; 55

etmiştir. Bu durumda, eğer işi hususunda Allah'tan yardım olmazsa, bu işe o kimse yeterli değil demektir, talebine müsbet cevap verilmemesi gerekir. Şurası açıktır ki, her memuriyette bir kısım meşakkatler vardır. Öyle ise kim Allah'tan yardıma mazhar değilse, girdiği işte büyük bir vartaya (telafisi olmayan zarara) düşer, dünyası da âhireti de hüsrana uğrar. Şu halde akıllı olan kimse, asla taleb peşine düşmez. Ancak yeterli ise ve talebi olmadan kendisine verildi ise bu durumda Sâdıkul-Va'di'l-Emin olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilahî yardımını vaadetmiştir. Böylesi bir memuriyette fazilet olduğu izahtan varestedir."

Şu halde yasak liyakatta düğümленmektedir. Bir işe layık olmadan o iş taleb edilmemelidir, mü'min, bunun mes'uliyetini düşünerek taleb etmemelidir. Tâ yine yetkili kimseler de lâıyk olanı aramalıdır.

Bu mesele ile ilgili olarak İmam Nevevî'nin açıklaması da konuya zenginlik getirecek mahiyettedir. Bazı iktibasları aynen kaydetmeyi -mevzuun ehemmiyeti sebebiyle- faydalı buluyoruz:

"Bu hadis, memuriyetten kaçınmak hususunda büyük bir delildir. Memuriyetten kaçmak, bilhassa onun gerektirdiği vazifeleri yerine getirmekten âciz olan kimseler için şarttır. Hadiste mevzubahis edilen rûsvaylık ve pişmanlık ise, memuriyete ehil ve layık olmayan veya lâıyk olsa bile, icraatı sırasında adaletle riâyet etmeyen kimselerle alâkalıdır. Allah onları kıyamet günü rûsvay edecektir.

Fakat me'muriyete ehil ve vazifesinde adaletli olanlar için büyük fazîlet vardır. Bu hususta da birçok sahih hadîs gelmiştir... Liyakatlı ve âdil memurların fazileti husûsunda müslümanlar icmâ etmişlerdir.

Fakat şurası muhakak ki, memuriyette her şeye rağmen büyük bir tehlike vardır ve bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ondan sakındırdı, âlimler sakındırdı ve hatta seleften pekçok kimse, birçok sıkıntıları göze alma pahasına memuriyet almadılar."

Memuriyet almamak için hapsi, kırbaçlanmayı ve sonunda ölmeyi bile göze alanların başında İmam-ı Âzam Ebû Hanife (rahimehullah)'nin geldiğini yeri gelmişken kaydediyoruz."¹⁷

Mevki ve makam hırsıyla yanıp tutuşan, şahsî çıkar peşinde koşan, helal ve haram sınırlarını aşan, yakın çevresini korumaya çalışan zayıf tabiatlı insanlara görev verilmez, verilmesi için aracı ve şefaathçi da olunmaz, yardım da edilmez. Zaten ona Allah da yardım etmemektedir. Ancak, görevini hakkıyla yapan idareci, mükerrem bir insandır, Allah'ın yardım vadettiği bir dostudur. Dolayısıyla ileride göreceğimiz gibi onlara yardım ve itaat, her müslümana vaciptir.¹⁸

Allah teala bir kudsi hadiste şöyle buyurmuştur: "Kulum, farz ettiğim şeylerden daha sevgili hiçbir şey ile bana manen yakalaşamaz. Bir de kulum nafileler ile bana peyderpey yaklaşa yaklaşa nihayet öyle bir hale gelir ki, ben onu severim. Onu sevdiğim vakit de onun işitmesine vasıta olan kulağı, görmesine vasıta olan gözü, tutup yakalamasına vasıta olan eli, yürümesine yarayan ayağı, (anlamasına aracı olan kalbi, söylemesine vasıta olan dili) olurum. Böyle biri benden bir şey isterse muhakkak veririm. Bana sığınırsa, onu korurum."¹⁹

¹⁷ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 6/432-434

¹⁸ Bkz. Celal Yıldırım, a.g.e 6/587

¹⁹ Buhari, Rikak 38

Hadiste açıkça görüldüğü gibi Allah'a en sevgili amel, kişiyi Allah'a en sevdiren ve manen O'na en yakın kılan, dost kılan, velî kılan amel, farz kılınan amellerdir. Çünkü onu Allah farz kılmıştır ve kul Allah'a severek, ihlasla itaat etmektedir.

Bir de nafil ibadet ve ameller var kişiyi Yüce Allah'a yaklaştıran. Bunlar da çok yapıldığı, ihlasla yapıldığı zaman kişiyi, hadiste anlatılan manevî yakınlığa kavuşturuyorlar.

İşte meseleye bu açılardan yaklaştığımız zaman, Allah'a en yakın olma imkanına en fazla sahip olan insan, şüphesiz ki İslam devletinin başkanı, yani halifedir. Sonra, derece derece diğer idareciler gelir. Çünkü o ve ondan başlayarak mertebelerine göre halka yaklaşan diğer idareciler, bir yandan kişisel farzlarını yerine getirerek Allah tarafından dostluğa kabule kazanılırken, diğer taraftan, yönetim farzını da yerine getiriyorlar. Az ileride görüleceği gibi İmam Gazali, kişisel ibadetlere "lazime-geçişsiz" başkalarını etkileyen ibadetlere de "müteaddiye-geçişli" demiş ve ikincileri daha üstün tutmuştur.

Üstelik onlar öyle bir makamda bulunuyorlar ki, ülke içinde yaşayan insanların farz olsun nalife olsun bir çok görevlerini yerine getirebilmeleri onların varlığına ve adil yönetimine bağlıdır. Çünkü öyle farz-ı ayn veya kifayeler vardır ki, başta idareciler olmadan onları yerine getirebilmek mümkün değildir. Dolayısıyla onların yerine getirilmesinin sevabından da idarecilere bir hisse gidecektir. Çünkü dinimizde "sebepe olan yapan gibidir."²⁰ diye bir kural vardır. İmamın adil yönetimi altında, huzurla görevini yapan insanların her yaptığı farz ve nafilelerden, o imkanı hazırlama ve sebepe olma, hatta

²⁰ Hadisi Şerif için bkz. Tirmizi, İlim, 14

eğitim, öğretimle belletme, yönlendirme, fırsat ve imkan hazırlama gibi bir çok sebeplerle, devlet başkanına ve sair idarecilere, dolaylı olarak sevaplar gitmektedir.

Dolayısıyla adil imamlar, yani halifeler görevlerinin başında bulundukları halde, ülke içinde yapılan bütün farz, vacip, nafil ibadet, taat ve salih amellerden hisse sahibi olacaklardır. Bu ne büyük bir sevap kaynağıdır Allah aşkına. İşte buna şahit olarak iki hadis-i Şerif:

"Adil hükümdarın bir günü altmış yıllık (nafile) ibadetten daha üstündür. Yeryüzünde hakka dayalı bir haddin (şer'î cezanın) uygulanması, kırk sabah yağmurdan daha faydalı ve verimlidir."²¹

"Rasulullah'ın (a.s) Ebu Hüreyre'ye (r.a) şöyle buyurduğu belirtilmiştir. "Ya Ebu Hüreyre! Bir saatlik adalet, gündüzü namaz, gecesi oruçla geçirilen altmış yıllık (nafile) ibadetten daha üstündür. Ya Ebu Hüreyre! Bir hükümde bir saatlik zulüm, Allah katında altmış yıllık gûnahtan daha büyük ve daha ağırdır."²²

Herhalde bunu düşündüğündendir ki İbrahim Ethem'in ömrünün sonunda şöyle dediği söylenilir: "O zaman bu aklım olsaydı, idareciliği bırakmazdım." Yani en büyük sevap ve velayeti, orada arardım demek istiyordu herhalde. İyi güzel de, bu günkü aklı o zaman bulmak da mesele. O yaptığı mücahedeler olmasaydı bugünkü aklı hiç bulamayacaktı. Olanda hayır vardır.

İşte bunlar ve biraz sonra göreceğimiz hadislerde zikredilen idarecilerin fazilet ve sevabının çokluğu

²¹ Taberani el-Kebir, et- Terğib:3/450. Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkam Hadisleri 6/659(1038)

²² El Münziri-et-Terğib: 3/450.C.Yıldırım.a.y. (1039)

boşuna değil... Pratik olarak baktığımızda da, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Hasan (Allah hepsinden de razı olsun) gibi Raşit Halifelerimiz; Allah'u A'lem, devirlerinin en büyük velileridirler. Vefatlarından sonra da, manevi makam ve derece bakımından sonrakilerin geçemeyecekleri bir yücelikte olduklarını alimlerimiz ifade etmişlerdir. Alimlerimize itimat ederek biz de öyle hüsn-ü zan ediyoruz; çünkü kesin olarak gaybi ancak Allah bilir. Onların makamından konuşmak, hele hele birilerini diğerlerine kıyas ederek üstün veya aşağı tutmak, bizim haddimiz değildir. Estağfirullahelazim.

İslam alimleri yönetim emanetini hakkıyla yerine getiren idareciler hakkında çok övücü ifadeler kullanmıştır. İşte birkaç örnek:

Biraz önce Gazali'ye göre ibadetler, "lazime" ve "müteaddiye" olmak üzere ikiye ayrılır demiştik. Bunu biraz açalım. Bunlardan birincisi, hayrı, sevabı sadece yapana ait olan ibadetlerdir. Namaz, oruç gibi. İkincisi ise, hayrı, faydası, etkisi sadece yapana ait olmayıp, üçüncü şahıslara da geçen ibadetlerdir. Zekat gibi. İctimaî açıdan ikinciler birincilerden daha üstündür. Dolayısıyla daha da sevap ve faziletlidir.

Buna binaen Gazali'ye göre ibadetlerin en makbulu, adalet ve ihlas ile ifa edilen hilafet ve emirlik görevidir."²³

Allâme Tartüşi şöyle der: "Adaletle hükmeden Müslüman bir yöneticinin bu makamı üzerinde Allah tarafından gönderilen peygamberler ve O'na çok yakın (mukarreb) meleklerden başka hiç kimse yoktur."²⁴

²³ Fahrettin Korkmaz, Gazali'de Devlet, s.56

²⁴ Said Havva, İslam'da Yönetim Ve Yönetici, s.14

Ebu Mansur da şöyle söyler: "İnsanoğlunun ulaşabileceği en şerefli makam, peygamberliktir. Peygamberlikten sonra ise hilafettir."²⁵

İbn-ul Ezrak da: "Bu söylediklerimize şu hususlar en iyi delil ve şahittir: İcma ile sabittir ki, sevapların en üstünü, Allah rızası için yapılan bir amel ve Allah'a itaattir. Alim İzzüddin şöyle der: "Yöneticiliğin, taatlar içinde Allah'a itaatın en faziletlisi olduğu hususunda Müslümanlar ittifak etmişlerdir. Adil yöneticiler de başkalarına nazaran sevapları en çok, Allah katındaki makamları en yüce olan kimselerdir. Zira Allah'ın koyduğu emir ve yasaklar, onlar vasıtasıyla uygulanır ve her türlü batıl onların eliyle yeryüzünden uzaklaştırılmağa çalışır. Zira yönetici tek bir söz söylemekte kendi hakimiyeti altındaki topraklarda binlerce zulmü uzaklaştırır. O küçücük bir söz söyler fakat büyük bir ecir kazanır. Hesap gününde adil bir yöneticinin mizanına kendi hakimiyeti altında yaşayan bütün insanların amellerinin bir benzeri konması, onun için yeterlidir. Zira İslam'ın koyduğu önemli bir kaide vardır ki o da; "bir hayra sebep olan, yapanın sevabını da elde eder."²⁶

Bu kaideyi aldığımız hadislerden bir tanesini daha yazalım; "Doğru yola davet eden kimse için bu konuda sevap kazanan kimsenin eciri kadar ecir vardır. Ve onun ecir kazanması da diğerinin ecrini asla azaltmaz. Sapıklığa ve dalalete davet eden kimse için de, o yola girip günah kazanan kimselerin günahı kadar ona günah yazılır. Bu da onların kazandırdıkları günahlardan bir şey eksiltmez."²⁷

²⁵ a.y

²⁶ a.y

²⁷ İbni Mace (207), İbrahim Canan, a.g.e.19/539 (6043)

Elbette bu hadis-i şerife göre ve ileride "idareciliğin olumsuzluğu" başlığında yazacağımız gibi hakkıyla vazife yerine getirilmez de ülkede fıskın, fücûrun, günahın, haramın, zulmün yayılmasına sebep olunursa, onun da günahı kat kat artacaktır. O da ayrı bir mesele.

Ancak biz konumuza dönersek, madem ki yönetimsiz insan topluluğu, özellikle de İslam topluluğu olamaz; madem ki yönetimsiz İslam'ın öğretilmesi, namaz, oruç, zekat, hac, cihad vs. ibadetlerin yapılması, insanlar arası ilişkilerin Allah'ın kanunları doğrultusunda düzenlenmesi, genel ahlakın, sosyal barışın, iktisadî dengenin ve adaletin sağlanması mümkün değildir. Madem ki yönetimsiz kalındığında hevaya ittiba ile, fitne, fesat, zulüm ve düşmanlıklar sebebiyle bölünüp parçalanmanın, her türlü ahlaksızlığın revaç bulup yayılmasıyla yıkılıp yok olmanın önüne geçmek mümkün değildir; öyleyse elbette güzel bir yönetimle her türlü iyilikleri yerleştiren, kötülükleri ortadan kaldıran, sonuçta melekleri imrendirecek bir İslam toplumunun inşasına en büyük amil olan idareciler, "sorumluluk oranında sevabın da artması" kuralına göre bütün bu yaptıklarından ötürü çok büyük sevaplar kazanacaklar, takdir ve tebciye, sevgi ve saygıya, yardım ve desteğe hak ederek mazhar olacaklardır.

Bunun içindir ki selef alimlerimiz eserlerine hamdele ve salveleden sonra idarecilerine dualarla başlamışlar, bir çok eserlerini onlara ithaf etmişlerdir. Şairlerin divanlarında onlara ait bölümler özellikle işlenmiştir. İşte size bu klasik tavrı yansıtan bir fetva örneği:

"Soru: İnanan sultanlara ve devlet adamlarına dua etmek caiz midir?

Cevap: Caiz, meşru ve oldukça da lüzümlüdür. Hatta Fudayl b. İyaz Hazretleri: "Eğer dünyada kabul edilecek bir tek dua etmeye nail olsam, o duayı yalnızca müslümanların idarecisinin hayrına yaparım. Zira bir idarecinin iyiliği ve başarısı bütün alemin ıslahına sebep olur." demiştir. Dua bütün müslümanlar için, özellikle de sultanlar ve idareciler için de lüzümlüdür. Hatta onlara dua etmek bütün mü'minler için vaciptir dersek yanlış olmaz. Çünkü o mü'minlerin emiri ve müslümanların temel direğidir. Dualar sayesinde bir müslüman idareci hristiyan bir melikten yedi defa daha kuvvetli olur. Aksi halde biz hristiyanlara karşı nasıl dayanabiliriz? Onlar bu gücünü dinden ve mü'minlerin hayır duasından almaktadır."²⁸

Sehl b. Abdillâh et-Tusteri: "Müslümanların imamını inkar eden, zındık; sultanın davetine icabet etmeyen, bid'atçı; davet edilmeyen idarecilere giden ve onların zamanlarını işgal eden kimse cahildir." buyurmuştur. Bu ümmet yetmiş üç gruba ayrılacak, sultana düşmanlık eden yetmiş ikisi helak olacak, onlarla birlikte olan bir grup da kurtulacaktır.

Yine O'na:

-İnsanların en hayırlısı hangisidir? diye sorulduğunda

-Sultan ve idarecidir, cevabını vermiştir.

-Onu şer ve kötülük üzerine görsek de mi? denilince de:

²⁸ Fetâvâyı Halilî'den Ömer Ziyaüddin Dağıstani, Tasavvuf ve Tarikatlarla İlgili Fetvalar, s.191

-Eğer halife-i müslimin salih bir zat değilse ebdalden, hayırlı bir zat olursa dünyanın kendisiyle ayakta durduğu kutuplardandır. Buyurmuştur.²⁹

Peygamberimizin, idarecilere dua etmenin hikmetini bildiren şu hadisi ne kadar dikkat çekicidir: "İmamlara (başkanlara) sövmeyin! Onlar için hayır duada bulunun. Çünkü onların iyi olmaları sizin ıslahınız, sizin iyi olmanızdır."³⁰

Peygamberimiz bu konuda idarecileri de uyarmış, onlara, kendilerini halka sevdirmek ve saydırmağa çalışmalarını emretmiş, halk ile idareciler arasında karşılıklı sevgi, saygı ve güven ortamını tesise gayret etmiş, ettirmiştir. Eğer halk ve idareciler birbirlerine lanet okuyorlarsa, orada bir olumsuzluk var demektir. İşte efendimizin uyarısı: "Size emirlerinizin en hayırlıları kimlerdir, en şerhileri kimlerdir haber vereyim mi? Onların en hayırlıları sizlerin sevgisine mazhar olanlar, sizleri sevenlerdir. Lehlerinde hayırla dua edersiniz. Onlar da size hayır dua ederler. İdarecilerinizin şerhileri de, sizin buğz ettiklerinizdir, onlar da size buğzederler. Siz onlara lanet edersiniz. Onlar da size lanet ederler."³¹

Çağdaş alimlerimizden Said Havva, yöneticilere dua etmek hakkında şunları yazar: "Yöneticiye dua etmek onun hakkı olduğu gibi, onun aleyhinde beddua etmemek de yine mü'minlerin vazifesidir. Zira bu konuda bütün müslümanların bir maslahatı vardır. Eğer yöneticinin aleyhinde beddua edilip de müslümanlara bir zarar dokunulacaksa, asla yöneticinin aleyhinde beddua edilmez. Şayet böyle bir durumda ona beddua edilirse,

²⁹ Ravzu'l Ahyar'dan, a.y.

³⁰ Rudani, Cem'ul Fevaid, 3/183(6043)

³¹ Tirmizi, Fiten, 77. (2265)

aynen kişinin kendi nefesine veya bütün müslümanlara beddua etmesi demektir ve bütün bunlar yönetici adil olduğu takdirdedir. Yönetici adil olursa ona dua edilir.

Yönetici fasık olursa yine ıslah olması için dua etmek gerekir. Fakat yönetici kafir olursa ve küfrü sürekli yayıp duruyorsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun."³²

Merhum Said Havva orada iki de nakil yapar. Birincisi Allame et-Tartûşî'den: "Bizden evvelkilerden gelen bilgilere göre: bizim için herhangi bir maslahat veya yerine getirilmesi gereken bir husus söz konusu olduğu takdirde, mutlaka bunun yönetici aracılığıyla yerine getirilmesi gerekmektedir."

İkincisi de Fudaly b. Iyaz'dan. Şöyle dermiş: "Beytül mal'den bir miktar para alıp helalinden güzel bir yemek hazırlayarak salih insanları ve faziletliileri davet edip onlara ikram ettikten sonra şöyle dersin güzel olur: Gelin hep birlikte Cenab-ı Allah'a yöneticimizi ve başımızda bulunan herkesi başarılı kılması için dua edelim."³³

Bu açıklamadan sonra, idarecilerin değerleri, sevapları ve mükafatları ile ilgili teşvik edici hadislerin bir kısmını görelim isterseniz:

İbnu Meryem el-Ezdî (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Muâviye (radiyallâhu anh)'nin yanına girmişt看. Bana:

-"Ey Ebû fülân, seni hangi rüzgâr attı?" diyerek (ziyaretimden memnuniyeti izhâr etti). Ben de:

³² Said Havva, İslam'da Yönetim Ve Yönetici, s.14. Tirmizi, Fiten, 77. (2265)

³³ ay..

- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işitmiş olduğum şu hadisi, (size hatırlatmayı düşündüm)" dedim: "Allah kime Müslümanların işlerinden birşeyler tevdi eder, o da onların ihtiyaçlarına, isteklerine, darlıklarına perde olur (giderirse), kıyâmet gününde Allah da onun ihtiyaç, istek ve darlıklarına perde olur (giderir)."

Râvî der ki: "Bunun üzerine Hz. Muâviye (radiyallâhu anh) insanların ihtiyaçlarıyla ilgilenmek üzere bir adam tâyin etti."³⁴

"Kıyâmet gününde Allah'ın en çok sevdiği, kendine en yakın olan insan, adil imam (hükümdar) olacaktır. İnsanlar içinde en nefret ettiği ve kendinden en uzak olan kişi de, zalim imam (hükümdar) olacaktır."³⁵

"Hükümdar bir kalkandır; ardında savaşılr, onunla korunulur. Eğer o, Allah'tan korkmayı emredip adil davranırsa, onun karşılığında bir ecir alır. Başka türlü davranırsa karşılığında günah yüklenir."

Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Verdiği hükümlerde, ailesinin ve halkın yönetiminde adaletli davranan yöneticiler, kıyâmet gününde Allah Teâlâ'nın yanında nurdan yüksek koltuklar üzerinde otururlar."³⁶

"Hadisimizde adaletli yönetici ifadesinin daha geniş bir kapsamda ele alındığını görmekteyiz. Adaletli devlet başkanı, adaletli vâli, kaymakam, adaletli hâkim,

³⁴ Tirmizî, Ahkâm 6, (1332, 1333); Ebû Dâvud, Harâc 13, (2948). Hadisler için bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitt Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 6/422

³⁵ Tirmizî, Ahkâm 4, (1329)

³⁶ Müslim, İmâre 18. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l-kudât 1

aile fertlerine âdil davranan ve onlara haksızlık etmeyen aile reisi, idaresine verilen yetim malını veya vakıf malını adâletli bir şekilde kullanan yönetici ve benzeri kimseler bu müjdenin içine girmektedir.

İdaresi altındaki kimselere adaletli davranan yöneticilerin Allah Teâlâ yanında pek büyük bir itibara sahip olacaklarını bu hadîs-i şerîf göz kamaştırıcı bir ifadeyle ortaya koymaktadır. Kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın yanında nurdan yüksek koltuklarda oturmak ifadesi bazı âlimlerin dediği gibi mecâzî de olabilir hakiki de. Önemli olan, herkesin bir kurtarıcı beklediği o çaresizlik gününde, mahşerin ve kıyametin yegâne sahibinin iltifatını ve himâyesini kazanabilmektir.

Muhtelif âyet-i kerîmelerde Allah Teâlâ'nın adaletli davranan kimseleri sevdiği belirtildiğine göre³⁷ Cenâb-ı Hakk'ın sevgisini kazanan kimselerin O'nun yanında pek şerefli bir yere sahip olmaları son derece tabiidir.”³⁸

“Bilindiği gibi İslam dini adâlete çok önem verir. Mü'mine kendi aleyhinde bile olsa, anne-bâba gibi en yakınlarının aleyhinde bile olsa doğruluktan, adâletten ayrılmamayı emreder.³⁹ Çünkü içtimâî hayatın kıvamı, huzuru, terakkisi hep adâlete bağlıdır. Hatta er-Râhman sûresinde semâvâtın bile adâletle ifade edilen hassas ölçülerle kıyamda ve nizamda olduğu belirtilmiştir.

Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), dinin son derece ehemmiyet verdiği adâleti uygulayanların mükâfatını haber vermektedir. Allah'ın yanında nurdan, yüksek minberler... Ve bu, Rahman'ın sağında olacak...

³⁷ Meselâ bk. Mâide sûresi (5), 42; Mümtetine sûresi (60), 8

³⁸ Riyazu's Salihin Şerhi, Erkam y. 4/ 40

³⁹ Nisa 135

Cenab-ı Hakk'a olan yakınlığın ikinci sefer te'kid edilmesi ve Allah'ın Rahman sıfatıyla ifade edilmesi ayrı bir incelik ifade eder. Şöyle ki: Rahman, Cenab-ı Hakk'ı rızık veren, ihtiyaçları gideren yönüyle bize tanıttığına göre, Rahmân'a yakınlık, adil olanların Allah'tan daha çok lütfâ, ikrama mazhar olacaklarını ifade eder.⁴⁰

Yine başka bir Hadis-i şerifte buyurulduğuna göre Allah teala, arşının gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı mahşer yerinde yedi sınıf insanı arşının gölgesinde gölgelendirecektir. Bunlardan birincisi, evet en önde zikredileni, adil imam, yani İslam devletinin başkanıdır.⁴¹

Hadisin şerhinde şunlar söylenmiştir: “Hadisimizde görüldüğü üzere o yedi bahtıyarın başında, adaletli devlet başkanı yer alacaktır.

Âdil devlet başkanı niçin bu kadar önemlidir?

Bunun sebebi şudur: Adaletli devlet başkanı, halkının derdine çözüm arar, onları huzur içinde yaşatmaya çalışır ve böylece Allah'ın pek çok kuluna iyiliği ve faydası dokunur. Kullarını çok seven Allah Teâlâ'nın, onlara iyilik edenlere büyük değer vermesi ve “Siz benim kullarıma faydalı oldunuz, onlara âdil davrandınız, dünyada onları himâye ettiniz, ben de bugün sizi himâye edeceğim”, diyerek onlara sahip çıkması son derece tabiidir.

Âdil devlet başkanı ifadesinin kapsamına halkı adaletle yöneten ve onların işlerini yürüten bütün idareciler girmektedir.

⁴⁰ Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 6/423-424

⁴¹ Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Tirmizî'deki şu ifadesi âdil devlet reisinin Allah katındaki üstün yerini ne güzel anlatmaktadır:

“Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevgili olanı ve O'na en yakın yerde bulunanı adaletli devlet başkanıdır.”⁴²

Ya devlet başkanı adaletli davranmazsa, Allah Teâlâ'nın pek sevdiği ve değer verdiği kullarına kötülük yapar, zulmederse?

Peygamber Efendimiz hadisin devamında bu soruya şu cevabı vermiştir:

“Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevimsiz olanı ve O'na en uzak mesafede bulunanı, zâlim devlet başkanıdır.”⁴³

“İdaresi altındaki insanlara âdil davranan yöneticilere ne mutlu!..”⁴⁴

Rasûlullah (a.s.) Efendimiz işte böyle olan hükümdarları övmüş ve onları her zaman cennet ile müjdelemiştir: “Üç kimse vardır, onların duaları redd olunmaz: İftar edinceye kadar oruçlunun, adaletle iş gören hükümdarın ve zulme uğrayan mazlumun...”

İyâz İbni Himâr radiyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Cennetlikler üç gruptur. Bunlar: Âdil ve başarılı devlet başkanı, yakınlarına ve müslümanlara karşı merhametli ve yufka yürekli olan kişi, ailesi kalabalık

⁴² Tirmizî, Ahkâm 4

⁴³ Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 77

⁴⁴ Riyazu's Salihin Şerhi, Hadis no: 660. 4/ 38-39

olduğu halde haram kazançtan sakınıp kimseden bir şey istemeyen adamdır.”⁴⁵

“Devlet başkanının âdil olması demek, yönettiği kimseler arasında müslimler, gayri müslimler, taraftarlar, muhâlifler gibi bir ayırım yapmadan halkının bahtiyarlığı için çalışması demektir.

Devlet reisinin başarısı, Allah Teâlâ’nın ona, hayıra ve iyiliğe giden yolları açması ve gerekli imkânları hazırlamasıyla mümkündür. Bir yöneticinin ilâhî yardıma ve desteğe hak kazanabilmesi için şüphesiz birinci şartın kendinde bulunması, yani her icraatında adaleti gözetmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, devlet başkanı halkına karşı iyi niyetli ve adâletli olduğu takdirde arkasında Cenâb-ı Hakk’ı bulacaktır.”⁴⁶

⁴⁵ Riyazu’s Salihin Şerhi, Hadis no: 660. 4/ 38-39

⁴⁶ Age. 4/ 43-44

İDARECİLİĞİN OLUMSUZLUĞU

İdareci olmanın olumlu yönlerini anlatırken "bütün bunların aksini düşündüğümüzde, idareciliğin ne kadar büyük sorumluluklar gerektiren zor bir emanet olduğu kendiliğinden ortaya çıkar" demiştik. Bir şeyi zıddıyla anlatmak, ifadede bir kolaylık ve uslupta bir güzelliştir. Onun için diyoruz ki, biraz önce anlatılan olumluluklar, sorumluluklar hakkıyla yerine getirilemezse, tam tersi bir duruma dönüşecek ve büyük bir vebale düşülecektir. İşte şimdi biraz da bunlardan bahsetmenin sırası gelmiştir.

Emanet deyince herhalde hepimizin aklına ilk gelen, şu ayettir: "Biz emaneti göklere, yere, dağlara arzettik. Fakat onlar, yüklenmekten çekindiler ve bunlardan endişeye düştürler. Fakat bu emaneti insan

yüklendi. Çünkü o, kendine karşı çok zalim ve çok cahildir."⁴⁷

Bu ayetin hemen yanında, şu ilahi ikazı unutmak mümkün müdür? "Ey iman edenler! Allah'a ve Peygambere hainlik etmeyiniz. Size verilen emanetlere bile bile ihanet etmeyiniz?"⁴⁸

Ayette geçen "emanet" hakkında, tefsirlerde çok değişik açıklamalar yapılmıştır. Çağdaş müfessirlerimizden Zuhaylî, ayetin tefsirinde "Emanet sahih görüşe göre dinî vazifelerin tamamını ihtiva etmektedir. Bu cumhurun görüşüdür. Allah'ın kullarına emanet olarak yüklediği farzlar bu emanetin bir parçasıdır. Şer'î yükümlülükler kolay ve basit değildir. Bunlar göklerin, yerin ve dağların taşımaktan kaçındığı büyük emanetin ta kendisidir." Diyor.⁴⁹

Celal Yıldırım da: "İnsana yükletilen «emânet» dinî vazifelerin tamamıyla ilgili bulunan sorumluluktur." Der.⁵⁰

Elmalılı merhum da bizim duygularımızı güzel anlatır: "Emanet ifa edildiği takdirde sonuçları çok büyük bir keramet olduğu gibi, yerine getirilmediği takdirde de hıyanet ve tazmin etmek cezası ile büyük bir rüsvaylıktır, rezalettir. İnsan ise onu yükledi, (belâ-evet) dedi, teklifi ve halifeliği kabul etti. O insan çok zalim ve çok cahil bulunuyor. Her ferdi değil, insan cinsi."⁵¹

Biz de genel ve kapsamlı düşündüğümüz zaman diyebiliriz ki hiç şüphesiz idarecilik de bir emanettir ve

⁴⁷ Ahzab, 72

⁴⁸ Enfal, 27

⁴⁹ Tefsiru'l Münir, mezkur ayetin tefsirinde.

⁵⁰ İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri, ilgili ayet

⁵¹ Hak Dini Kur'an Dili, Ahzab 72'nin tefsirinde

insan bu emanetten de sorumlu tutulacaktır. Nitekim peygamberimiz "Hepiniz çobansınız" diyerek bize sorumluluklarımızı hatırlatır. Toplum içinde öncelikli sorumlu kişi de, hiç şüphesiz devlet başkanıdır. "Hepiniz çobansınız ve hepimiz sürünüzden mesulsünüz" diye söze başlayan sevgili Peygamberimiz, önce O'nun sorumluluğunu zikreder: "Devlet başkanı çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır ve ailesinden sorumludur. Kadın, kocasının evinde çobandır, o da sürüsünden sorumludur. Hizmetçi efendisinin malından mes'uldür ve sürüsünden sorumludur."⁵²

Hattabi: "Devlet başkanının çobanlığı, Allah'ın kanunlarını tatbik ve hükümde adalete riayetkar olmak suretiyle şeriati korumaktır" demiştir.⁵³

Kendisine bütün içinde yaşayanlarıyla beraber koca bir devlet ve memleket teslim edilen idareci, yüklendiği sorumluluğun pek büyük, aldığı görevin gerçekten zorlu olduğunu düşünerek idaresi altındaki canlı cansız herkese ve her şeye karşı adaletli davranmaya gayret etmeli, sorumlu olduğu yerde bulunan hiç kimsenin, bir başkasına zulmetmesine, bir başkasının hakkını yemesine asla izin vermemelidir. "Cansız" kelimesini belki eskiden bazıları fantezi kabul edilebilirdi. Oysa Allah (azze ve celle) ın yarattığı bizce cansız, ama bir şekilde canlı varlıklara karşı da bir sürü vazifemiz vardı. Ama "çevre"nin en çok konuşulan

⁵² Buhari, Ahkam, 1, Cum'a, 11, İstikraz, 20, Itk 17,19, Vesaya 9, Nikah 81,90; Müslim, İmaret 20, (1829); Tirmizi, Cihad 27, (1705); Ebu Davud, İmaret 1, (2928)

⁵³ İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte, 6/421

kelime ve ençok üstünde durulan değerlerden olduğu bir çağda yaşıyoruz. Artık fantezi değil...

Allah Teala, emaneti verdiği herkesi sorumlu tuttuğunu, bir peygamberi örnek vererek insanlığa bildirmiştir: "Ey Davud! Biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ve adaletle hükmet. Hükmünde heva ve hevese (duygu, istek ve arzularına) uyma ki bu, seni Allah yolundan saptırır. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları için, onlara pek çetin bir azap vardır."⁵⁴

Peygamberimiz de, şu hadisinde bu azabı açıkça bildirmiştir: "Ebû Ya'lâ Ma'kıl İbni Yesâr radiyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Cenâb-ı Hakk'ın, yönetici yaptığı bir kimse, yönettiği insanları aldatarak ölürse, Allah Teâlâ ona cennet yüzü göstermez."⁵⁵

Bir başka rivayette:

"Onlara sahip çıkıp korumazsa, cennetin kokusunu duymaz", şeklindedir.⁵⁶

Müslim'in bir rivayeti de şöyledir:

"Müslümanların işlerini üstlenip de onlar için çalışıp çabalamayan hiçbir yönetici, onlarla birlikte cennete giremez."⁵⁷

Kesinlikle cenneti haram kılan "hile - aldatma " hakkında alimler şöyle söylerler: "Bu âmirin, raiyyenin malını almak, kanını dökmek veya ırzını lekelemek veya haklarını engellemek, dinî ve dünyevî meselelerden

⁵⁴ Sad, 26

⁵⁵ Buhârî, Ahkâm 8; Müslim, İmân 227-228, İmâre 21

⁵⁶ Buhârî, Ahkâm 8

⁵⁷ Müslim, İmân 229, İmâre 22

öğretmesi vacip olan şeylerin öğretilmesini terketmek, aralarından hududun (İslam ceza hukukunun) uygulanmasını, müfsitlerin cezalandırılmasını ihmal etmek, halka göstermesi gereken himayeyi terketmek gibi zulüm kelimesiyle ifade edilebilecek davranışlarıyla hasıl olur."⁵⁸

Halkın idaresini üstlenmiş bir kimse, onların hem dünyasını hem de âhiretini mâmur etmeyi görev bilmiş demektir. Onları her yönden iyiye götürmeye çalışmayan, kendilerine karşı âdil davranmayan, haklarını görüp gözetmeyen kimse halkını aldatmış sayılır.

Adı müslüman olan zâlim idareciler halkı ezebilirler; dünyada onlara her fenalığı yapabilirler; fakat âhirette bu haksızlığın hesabını kolay veremezler. Ya mahşerde binbir sıkıntı içinde uzun süre bekleyerek ve mazlumların günahlarını yüklenerek hesaplarını verirler. Yada cehennemde cezalarını çekerek. Hele zulüm ve haksızlık yapmayı kendileri için tabii bir hakmış gibi görüyorlarsa, cehennemden asla çıkamaz, kokusu kıyamet gününde yetmiş yıllık mesafeden duyulan cennetin kokusunu bile alamazlar.

Bu hadislerin ışığında bir kere daha şunları not edelim: Halkı yöneten kimseler, çok zor ve önemli bir işi üstlenmişlerdir. Sorumluluktan kurtulabilmek için halkın iyiliğini düşünmeleri, haklarını gözetmeleri ve onları her türlü zarardan korumaları gerekir. Yönettiği kimseler hakkında samimi düşünce taşımayan ve onlara haksızlık eden kimseler eğer müslüman iseler, kolay kolay cennete giremeyeceklerdir. Halka zulmetmeyi mübah görüyorlarsa, imanlarını kaybederek küfre düştüklerinden dolayı cennet yüzü görmeyeceklerdir.

⁵⁸ İbrahim Canan, a.g.e. 6/425

İşte imam, yani devlet başkanı ve görevlendirdiği diğer idareciler, üzerlerine aldıkları bu emanetin sorumluluğunu terkederlerse, sonunda elbette alemin düzeni bozulur. Yeryüzünü fitne ve fesat kaplar. İnsanlar tam bir bunalım, buhran, zulüm, kaos, anarşi ve terörün içinde inim inim inlemek durumunda kalırlar. Bu ise bir toplumun, belki de bütün bir insanlığın kıyametidir. Hani adamın biri Efendimize sormuştu:

-Kıyamet ne zaman kopacaktır?

Efendimizin cevabı ilginçtir:

-Eğer emanet kaybolursa, işte o zaman kıyameti bekleyiniz.

Adam:

-Bu emanet nasıl kaybolur ya Rasulallah, deyince,

Efendimiz:

-İşler ehil olmayanlara verildiğinde, kıyameti gözleyiniz" buyurmuştur."⁶⁰

Bilindiği gibi kıyamet, kötülerin başına kopacaktır. Emanetin zayi edilmesi, dînî sorumlulukların yerine getirilmemesi, bir başka ifade ile İslam'ın hayata hakim olmaması, İslam'ın hayat bahşeden bir nizam olarak uygulanmaması ise, demek ki kıyamet küfrün, şirkin, zulmün tabii sonucudur ve onların başına kopacaktır.

Yukarıda ayet ve hadislerle emaneti zayi eden, görevini kötüye kullanarak zulmeden idarecilerin ahirette ateşler içinde azap çekeceğini görmüştük.

Sadece kendi yaptıkları kötülükler yüzünden mi? Hayır!.. Belki, başkalarının yaptıkları yanlış, hata, günah, zulüm, fitne ve fesatlar yüzünden de azap çekecek, cezalandırılacaktır. Çünkü insanları gereken şekilde

⁶⁰ Buhari, İlim 2, Rikak 35

eğitmeyerek, iyiliğe irşat etmeyerek, kanunları adaletle uygulamayarak kötülöklere ve kötü kimselere fırsat vermiş, imkan vermiştir. Ehil olmayanları idareci olarak atamış veya ehil olsalar bile onları zaman içinde gerektiği gibi hakkıyla denetlememiştir. Böylece onların işledikleri zulümlere ve tabi ki cezalarına ortaktır. Daha önce hadisi yazmış ve gerekli açıklamaları yapmıştık: "Sebeb olan yapan gibidir." İşte bu kurala binaen günahları ve veballeri, dolayısıyla cezaları ve azapları da katlanmıştır.

Ebu Abdullah b. El- Ezrak, "Bedai'ü's Sülu'k Fi Tabâai'l Mülûk" adlı eserinde alim et- Tartüşî'nin, Emir Ali b. Yusuf b. Taşşin'e idarecilerin sorumluluklarına dair yazdığı muhteşem bir mektubunda, insanın tûylerini diken gibi eden şu sözleri dediğini kaydeder:

"Ey Yakub'un babası! Sen öyle bir görevle imtihan ediliyorsun ki, şayet bu görevi gökyüzü yüklenmiş olsaydı, onun ağırlığı altında çökerdi. Şayet yıldızlar yüklenmiş olsaydı, darmadağın olurdu. Şayet bu görevi yeryüzü ve dağlar yüklenmiş olsaydı, altında sallanıp duracaklardı. Sen öyle bir emaneti yüklendin ki, bu emanet göklere, yere ve dağlara arz edildi ve onlar bunu taşımaktan çekindiler. Ey Yakub'un Babası! Bil ki senin hakimiyetin altındaki topraklarda bütün saltanat müddetin boyunca ve sen ölünceye kadar herhangi bir kimse zina edecek olursa, sen ondan sorumlusun ve bu kötülüğün cezasını ancak sen veririsin ve yine senin hakimiyetin altında bir damla sarhoşluk verici bir içki içilecek olursa, yine ondan sorumlu sensin. Herhangi bir müslümanın ırzına tecavüz edilecek olursa, mutlaka o müslümanın hakkını arayıp ona tevdi etmek konusunda yine sorumlu sensin. Yine bu topraklar üzerinde faiz alışverişinde bulunulacak olursa, sorumlu sensin. Allah'ın

koyduğu bütün sınırlardan herhangi biri çiğnenip Allah'ın haramlarına dokunulacak olursa, o konuda seni uyarıyor ve mutlaka bu kötülüğü defedip ona engel olmanı sana tavsiye ediyorum. Ama senin bilgin dahilinde olmayan hususlarda ise sen sorumlu değilsin. Umarım ki Allah seni bundan beri kılar"⁶¹

İşte bütün bu sebeplerden ötürü sevgili peygamberimiz idareci seçiminde kılı kırk yarararak ehliyeti aramış, özellikle hırslı ve istekli olanlara bu işi vermemiş, bu yükü kaldıramayacak olanlara açıkça söyleyerek uyarılmış, idarecilikle ilgili sorumlulukları ağır bir şekilde dile getirmiştir. Hatta bazı ehil kimseler bile, bu mes'uliyetten korkarak verilen görevleri yüklenmek istememiş, bu konuda ancak ısrarlı emir karşısında mecburen görev almışlardır. Bunlara en güzel örnekler, Hz. Ebu Bekr'in ve Hz. Ömer'in görevi üstlendiklerinde yaptıkları ilk konuşmaları, o ilk hutbelerinde sezilen endişeleri ve korkularıdır...

Hz. Ömer:

"Kenar-ı Dicle'de bir kurt kapsa koyunu
Gelir de adl-i ilahi Ömer'den sorar onu"

diyerek hep titremiş, hilafetten sevap değil azap almazsa kendisi için yeterli saymış, vefat ederken yerine birini tayin etmesini isteyenlere; "dünyada onun sorumluluğunu yeterince yüklendiğini, hiç olmazsa ahirette ondan kurtulmak istediğini" söylemiştir. Hele, oğlunu halifelğe

⁶¹ Said Havva, a.g.e. s.13-14

aday göstermesini isteyenlere cevabı çok dikkat çekicidir: "Bir evden bir kurban yeter!.." Allahu Ekber. Allahu Ekber. Allahu Ekber!..

Şu hadis-i şerifin bu konudaki Peygamberimizin ve Ashab-ı Kiramın hassasiyetini çok güzel ifade etmesinden dolayı tekrarında bir sakınca görmüyorum: "Adiyy İbn-u Amire el-Kindi (radiyallahu anh) anlatıyor: "Rasulullah (A.S) buyuruyorlar ki:

-Bir işe memur tayin ettiğimiz kimse, bizden bir iğne veya ondan daha küçük bir şeyi gizlemiş olsa, bu bir hiyanettir (gulül), kıyamet günü onu getirecektir.

Bunun üzerine, Ensar'dan bir zat kalkarak:

-Ey Allah'ın Rasulü! Şu vazifeyi benden geri al! dedi, Hz. Peygamber (a.s.):

-Sana ne oldu? diye sordu.

-Senin az önce şunu şunu söylediğini işittim ya! deyince Hz Peygamber (a.s.):

-Ben onu şu anda tekrar ediyorum: "Kimi memur tayin edersek az veya çok ne varsa bize getirsin. Onan kendisine ne verilirse alır; ne yasaklanırsa onu terkeder."⁶²

Böyle olmasından daha tabii ne olabilir ki! İslam tarihini dikkatle inceleyenler, devletin başında bilgili, adil idareciler olduğu sürece devletin güçlenerek geliştiğini, böylece halkın devlete güveninin arttığını, İslam'ı yaşamının kolaylaştığını, dolayısıyla toplumun barış, huzur ve saadetinin sağlandığını, sonuç itibariyle refahın artarak umran ve uygarlığın geliştiğini gözlemlerler.

Gazali de devletin ömrünü, ahlakî ve insanî faziletlerin devamına bağlamıştır. O'na göre hükümdarın bozulması halkın bozulmasına sebep olur. Hükümdarın

⁶² Müslim, imaret 30 (1833)

bozulmasını da alimlerin bozulmasına bağlar. Bu da devletin yıkılmasında, halk ve onu idare edenlerle aydınlatanlardaki dinî ahlakî değerlerin önemini ortaya çıkarmaktadır.⁶³

"Adil olmak şartıyla, kafir de olsa devlet devam eder; fakat zalim olan devlet yaşamaz" vecizesini zikreden Gazali'ye göre "Sadaka insanın ömrün uzattığı gibi, adalet de devletin ömrünü uzatır."⁶⁴

Memurluk her ne kadar hakkını veremeyenler için ahirette bir rüsveylik ve pişmanlık ise de görevini yapanlar için endişelenecek, korkulacak bir vazife değildir. Devletin işini yürüterek ümmete hizmet edenler, faziletli insanlardır. Dünyada ve ahirette ücret ve sevaplarını alacaklardır.⁶⁵

Burada içeriğine işaret ettiğimiz hadislerin bazılarını "idareciliğin olumluluğu" başlığı altında görmüştük, tekrar etmeyelim.

İşte konuyla ilgili bazı hadis-i şerifler:⁶⁶

"Ümmetimden herhangi bir kimse insanların işinin başına gelip de onları, kendisini ve ailesini koruduğu gibi korumazsa, asla cennet kokusunu koklayamaz."⁶⁷

⁶³ Fahreddin Korkmaz, Gazali'de Devlet, s. 40,46

⁶⁴ a.g.e. s. 46-47

⁶⁵ Bkz. İbrahim Canan, Kütübü Sitte, 6/426, 430.; 7/396, 404-411; 14/ 510- 512

⁶⁶ Hadisleri öncelikle Rudani'nin Cem'u'l Fevaid'inden aldık. Kitabın sonunda hadislerin geniş bir tahriri sunulmuştur. Bkz. 3/165 vd.

⁶⁷ Rudani, Cem'ul Fevaid, 3/165 Bezar ve Tebarani, Mu'cemu'l Evsat'ta

"Kim Müslümanların işine tayin edilirse, onların ihtiyacını görünceye kadar, Allah onun ihtiyacını görmez."⁶⁸

"Kıyamet gününde cehennem ehlinden en şiddetli azap gören, bir peygamberi öldüren veya bir peygamberin öldürdüğü kimse ve bir de zalim hükümdardır."⁶⁹

"Dört Kimse vardır ki , Allah onlara gazap eder: Çok yemin eden satıcı. Gururlu mütekebbir genç. Yaşını başını almış zinakar. Zalim hükümdar."⁷⁰

"Dikkat edin ey insanlar! Allah zalim bir hükümdarın namazını kabul etmez."⁷¹

"Üç kimsenin Cenab-ı Hak lailahe illallah şهادetini kabul etmez. Onlardan biri de zalim hükümdardır."⁷²

Yezid b. Ebu Süfyan'dan yapılan rivayette, adı geçen, Ebu Bekir Sıddık'ın şöyle tavsiyede bulunduğunu belirtmiştir; "Ya Yezid! Şübhesiz ki senin yakınların vardır, onları görev başına getirmen umulabilir. Sana karşı en çok endişe duyduğum husus işte budur". Sonra da Resulullah'ın (as) şöyle buyurduğunu haber verdi; "Kim Müslümanların üzerine nifak, riya ve böbürlenme cihetiyle birini yetkili kıalarsa Allah'ın laneti onun üzerine olur. Allah onun ne farzını, ne de nafilisini -onu cehenneme sokuncaya kadar- kabul etmez."⁷³

⁶⁸ Rudani a.g. 3/166 /Taberani Mecmu'l Kabir de

⁶⁹ Hafız Bezzar ve Tebaraniden Münziri, et-Tergip ve't Terhib

⁷⁰ Nesai, Zekat, 77; Ahmet, 5/176

⁷¹ Hakim/Sahih isnadla el Münziri /et Tergip ve't Terhib. 3/452

⁷² Taberani /el –Evsat et Tergip ve't –Terhib, 3/452

⁷³ Hakim, sahih İsnatla, Münziri, a.g.e. 3/462

"Bir adam, on kişinin emiri bile olsa, mutlaka kıyamet gününde elleri bağlı olarak getirilecektir; Onu ya adaleti çözecek, ya da zulmü helak edecektir."⁷⁴

Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resûlü! dedim, beni memur ta'yin etmez misin?"

Bu sözüm üzerine, elini omuzuma vurdu ve sonra da:

"Ey Ebû Zerr, sen zayıfsın, memurluk ise bir emanettir. (Hakkını veremediğin taktirde) kıyamet günü rüsvaylık ve pişmanlıktır. Ancak kim onu hak ederek alır ve onun sebebiyle üzerine düşen vazifeleri eksiksiz edâ ederse o hâriç" buyurdu."⁷⁵

Ebû Dâvud'un diğer bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Ey Ebû Zerr, ben seni zayıf görüyorum. Ben kendim için istediğimi senin için de isterim. Sakın iki kişi üzerine âmir olma, yetim malına da velilik yapma."

Hadis-i şeriflerin açıklanması babında şunlar kaydedilmiştir: "Ebû Zer el-Gıfârî'yi, çok mütevâzî oluşu, açık kalpliliği ve doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen tabiatı sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz pek severdi. Bir defasında onun hakkında "Şu gök kubbenin altında ve yeryüzünün üstünde Ebû Zer'den daha doğru sözlü kimse yoktur" buyurmuştu."⁷⁶ Zaman zaman kendisine adıyla hitap ederek nasihatlerde bulunan Peygamber Efendimiz, Ebû Zerr'e, valilik gibi önemli memuriyetler bir yana, iki kişiye bile başkanlık

⁷⁴ Rudani, Cem'ul Fevaid, 3/165 Bezar ve Tebarani, Mu'cemu'l Evsat'ta

⁷⁵ Müslim,, İmâret 17, (1826); Ebû Dâvud, Vesâyâ 4, (2868); Nesâî, Vesâyâ 10, (6, 255)

⁷⁶ Tirmizî, Menâkıb, 35; İbn Mâce, Mukaddime, 11

yapmamasını, bir de yetim malına velî, diğer bir ifadeyle mütevellî olmamasını tavsiye etmiştir. Yöneticiliğin, altından kalkılması zor ilâhî bir emanet olduğunu, onu ancak yöneticiliğe yatkın insanların başarabileceğini söylemiş, üstesinden gelemeyecekler için idareciliğin kıyamet günü bir rezillik, pişmanlık ve perişanlık olacağını bildirmiştir.

Burada anlaşılması zor gibi görünen husus, kendisi bütün memurların, yöneticilerin ve valilerin üstünde bir âmir ve bir devlet başkanı iken Peygamber aleyhisselâm'ın Ebû Zerr'e yönetici olmamayı tavsiye etmesidir. Resûlullah Efendimiz Ebû Zerr'in huyunu, karakterini, daha açık bir ifadeyle onun aşırı zühdünü, dünyaya hiç değer vermemesini iyi biliyordu. Ona "Sen zayıf bir adamsın" diye buyururken, valiliğin gerektirdiği bazı özelliklerin onda bulunmadığına işaret ediyordu. Nitekim Ebû Zer hazretleri Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra, diğer sahâbîlerin aksine, zekâtı verilmiş bile olsa, ihtiyaç fazlası malın biriktirilmeyip Allah yolunda harcanması gerektiğini savunmuştur. Bu kanaatte olan birisi, yönettiği kimselerin malını, mülkünü nasıl koruyabilir? Yapacağı görevin özelliklerini taşımayan, kendilerini veya mallarını idare edeceği kişileri, gelebilecek her türlü zarardan koruyacak güçte ve liyâkatte bulunmayan kimselerin böyle zor işlere tâlip olması, hem kendileri için hem de yöneteceği insanlar için fayda yerine zarar getirir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Zer'e kendisini misâl olarak gösterirken, seni çok severim, kendim için istediğimi senin için de isterim, şayet Allah Teâlâ bana yardım edip desteklemeseydi, doğrusu ben de bu işin altından kalkamazdım. Onun için

sen yöneticilik isteme, iki kişiye başkan olmayı, hatta bir yetimin malını idare etmeyi bile arzu etme, demek istemiştir.

Bir kimse, lâıyk olmadığı ve üstesinden gelecek yeteneği bulunmadığı bir göreve tâlip olmadan önce, Resûlullah Efendimiz'in haber verdiği kıyamet günündeki acı sonu, rezilliği ve pişmanlığı iyi düşünmelidir. Fâni dünyanın iki günlük sultanlığı için âhiretin bitip tükenmeyen rezilliğini göze almak nasıl bir akıldır?

İyi ve âdil bir idarecinin kıyamet gününde Cenâb-ı Hakk'ın arşının gölgesinde barınacak yedi bahtiyardan biri olacağı da unutulmamalıdır. Üstesinden gelip gelemeyeceğini düşünmeden memuriyet alma hırsıyla yanıp tutuşan kimselerin bulunduğu bir zamanda, görevini mükemmel bir şekilde yapacağı bilinenlerin yöneticilik görevinden kaçınmaları doğru değildir. Hatta kendisine teklif edilen böyle bir görevi almak, yerine göre bir zarûrettir.”⁷⁷

Yine başka bir Peygamber sevgilisi olan Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor:

Amcamın oğullarından ikisiyle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna girmiştim. Onlardan biri:

- Yâ Resûlallah! İdaresini Cenâb-ı Hakk'ın sana verdiği görevlerden birine bizi âmir tayin et! dedi. Öteki amca oğlu da benzeri bir şey söyledi.

Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

⁷⁷ Riyazu's Salihin Şerhi, Hadis no: 677.

“Vallahi biz isteyeniyi veya görev hırsı bulunanı yönetici yapmıyoruz.”⁷⁸

Şurası bellidir ki, Cenâb-ı Hak herkesi farklı kabiliyetlerde yaratmıştır. Bu sebeple her şahsın, bir başkasına nisbetle daha iyi yapabileceği bir meslek vardır. İdarecilik ise özel kabiliyetlere, üstün meziyetlere sahip olmayı gerektiren bir iştir. Gerekli şartlara ve vasıflara sahip olmayan kimse bir şehre veya ülkeye yönetici tayin edildiği zaman, o şehrin veya ülkenin düzeni bozulur, halkın huzuru yok olur, hakları elden gider. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz her isteyene memuriyet vermemiş, bazı sevdiklerine de bu zor işe talip olmamayı tavsiye etmiştir.

Hadisimizin diğer rivayetinden öğrendiğimize göre, Ebû Mûsâ el-Eş’arî’nin amca oğulları ona, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile görüşerek kendisine bir konuyu arzedeceklerini söylemiş ve bu hususta aracılık yapmasını istemişlerdi. Ebû Mûsâ amcazâdelerini kırmamış, fakat Hz. Peygamber’le hangi konuda görüşmek istediklerini de sormamıştı. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in huzuruna çıkınca, bu iki zât ondan yöneticilik istediler. Bunu duyan Ebû Mûsâ pek şaşırdı ve zor durumda kaldı. Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona dönerek:

- Sen bu işe ne diyorsun, Ebû Mûsâ? diye sorunca:

⁷⁸ Buhârî, Ahkâm 7, 12, İcâre 8, İstîtâbe 2; Müslim, İmâret 7, (1733); Ebû Dâvud, Harâc 2, (2930); Nesâî, Adâbu'l-Kudât 4, (8, 224) Riyazu’s Salihini şerheden komisyonumuz der ki: “Halkı âdil bir şekilde yönetmek, Cenâb-ı Hakk’ın üzerinde ısrarla durduğu konuların başında gelmektedir. Bu sebeple Nevevî, 675-678. hadislerin bulunduğu bahiste, konuyu yöneticiliğe talip olmamak adıyla işlediği halde, burada onu yöneticilik isteyeneye görev vermemek başlığı ile değişik bir açıdan tekrar ele almıştır.

- Seni hak din ile gönderen Allah’a yemin ederim ki, bunlar içlerinden geçeni bana söylemediler. İş isteyeceklerini bilmiyordum, diye özür diledi. O zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- Görev isteyen kimseyi biz işimize tayin etmeyiz. buyurdu.⁷⁹ Sonra da kendisinden herhangi bir görev istemeyen Ebû Mûsâ hazretlerini Yemen’e vali tayin etti.

Daha önceki bir hadiste gördüğümüz üzere, Peygamber Efendimiz kendisine gelerek:

- Yâ Resûlallah! Falan kimseyi vali (veya vergi memuru) tayin ettiğin gibi beni de tayin etmez misin? diyen Üseyd İbni Hudayr hazretlerinin bu isteğine hiç cevap vermedi. Onu kırmamak için bir başka konuya temas ederek, ileride adam kayırma türünden bazı haksızlıklar göreceklarını, kendisiyle Kevser havuzu başında buluşuncaya kadar bunlara sabretmelerini tavsiye etti. Halbuki Üseyd hazretleri ensar dediğimiz Medineli müslümanların ileri gelenlerinden biriydi. İslâmiyet’i ilk kabul edenlerdendi. Akabe biatinde Medineli müslümanların temsilcisiydi. Uhud Gazvesi’nde Peygamber Efendimiz’in etrafından ayrılmayan birkaç yiğitten biriydi. Buna rağmen Resûlullah Efendimiz onun memuriyet isteğini sükûtle geçiştirdi.

Meziyet ile faziletin başka başka şeyler olduğu unutulmamalıdır. Nice eli öpülecek, duası alınacak faziletli kimseler vardır ki, idarecilik ve yöneticilik yapacak kabiliyetleri yoktur. Üseyd İbni Hudayr’ın “Falan kimseyi vali tayin ettiğin gibi beni de tayin etmez misin?” derken kastettiği zâtın Amr İbni Âs olduğu söylenmektedir. Amr İbni Âs yöneticilik ve kumandanlık konularında üstün meziyetlere sahipti. Hz. Ömer onun bu

⁷⁹ Buhârî, İstîtâbetü’l-mürteddîn 2; Müslim, İmâre 15

yönünü pek takdir eder ve “Amr’a mutlaka yöneticilik yaptırmak gerekir,” derdi. Halkın menfaati işe ehil olanı tayin etmeyi gerektirdiği için Resûlullah Efendimiz Amr İbni Âs’ı yönetici yapmıştı.

Devletin idaresi kendilerine teslim edilecek kimseler, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ortaya koyduğu bu ölçüye göre seçilmelidir. Dinin, devletin ve halkın menfaati bunu gerektirir.

Yönetici olmayı çok isteyen kimseler, genellikle dünya zevklerine aşırı derecede düşkün ihtiras sahipleridir. Tarih boyunca hep böyle olagelmıştır. Onların bu hırsı sebebiyle ordular birbiriyle çarpışmış, binlerce mâsum kanı dökülmüş, ırz ve namuslar çiğnenmiş, servetler heder olup gitmiştir.”⁸⁰

⁸⁰ Riyazu’s Salihin Şerhi, Hadis no: 681. 4/

İTAATIN GEREKLİLİĞİ

Bilindiği gibi itaat, emredileni yapmak, yasaklanana da terketmektir. İsyân da bunun tam zıddıdır. Yine bilindiği gibi Hz. Muhammed (as), Yüce Allah'ın kendisine bildirdiklerini insanlara ulaştıran bir elçi olmakla beraber, aynı zamanda hem bir siyasi lider, hem de belli bir dönemden sonra devlet başkanı idi. Onun siyasal egemenliğinin (otoritesinin) meşruiyet kaynağı, doğrudan doğruya Allah Teala idi.⁸¹

Kur'an, müminleri sürekli olarak üç yöne itaata çağırır: Allah'a, Resulullah'a ve ulu'l emr'e.

Allah Rasulü'nün vefatından sonra vahiy devreden çıktığına göre, ulu'l emr, yani devlet başkanı, otoritesinin meşruiyyetini nereden alacaktır?

⁸¹ Bkz. Ömer Özsoy, İlhami Güler, Konularına Göre Kur'an. s. 530

Şübhesiz ki Kur'an'dan!.. Meşruiyetin, yasallığın, dolayısıyla itaatın kaynağı İslam'a göre Kur'an'dır. Ancak, devlet başkanına siyasi olarak güç kullanımında yetki verecek kaynak, müslümanların itaat bilincidir. Elbette bu itaatın, daha önceki konularda gördüğümüz gibi iyilik, hukukilik, istişare ve benzeri bazı kayıtları vardır. Doğrusu Kur'an ve sünnet, bütün bu çerçeveleri açıklamış ve yöneticilerin yetki kaynaklarını açık seçik belirlemiştir.

İtaat kelimesi üzerinden Kur'an'a baktığımızda, genel olarak şu maddeleri görürüz: Allah, kayıtsız şartsız kendisine⁸² ve peygamberine itaatı⁸³ emretmiştir.⁸⁴ Bu iki esasa ters düşmemek kaydıyla "ulü'l emr"'e itaatı da emretmiştir.⁸⁵ Bunların aksine kafirlere⁸⁶ ve münafıklara⁸⁷ itaattan sakındırmıştır.

Bu anlamda Kur'an'da itaatı bildiren en kapsamlı ayet, herhalde şudur: "Ey iman edenler! Allah'a itaat ediniz, Peygambere itaat ediniz, sizden olan Ulü'l Emr'e (buyruk sahiplerine) de (itaat ediniz.) Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Rasule götürün (onların talimatına göre halledin) Bu, hem daha hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir"⁸⁸

⁸² Bkz. Al-i İmran 32.132; Nisa 13,59,69,-70; Maide 92 ; Enfal 1,20,46; Tevbe 71 vd

⁸³ Al-i İmran 31-32,132; Nisa 13,59,64,69-70,80; Maide 92, Araf 157-158 vd

⁸⁴ Nisa, 59; En'am 165

⁸⁵ Nisa, 59; En'am, 165

⁸⁶ Al-i İmran 149; Kehf 28; Furkan 52; Kasas 86; Ahzab 1-3, 48 vd.

⁸⁷ Ahzab 1-3, 48

⁸⁸ Nisa, 59

Ayette geçen "ulü'l emr", yani buyruk sahibi, emir verme yetkisine sahip olanlar'ın kimler oldukları hakkında sahabe ve tabiinin ilk müfessirleri bir çok görüşler nakletmişlerdir. Tefsir ve hadis kitaplarında bir çok sınıflar sayılmasına rağmen⁸⁹ bunları iki kısma indirebiliriz:

1-Amirler: Devlet başkanından tutun da, onun görevlendireceği bütün bakanlar, komutanlar, valiler, hakimler... gibi idarecilerdir.

2-Alimler: Özellikle ayet ve hadislerden hüküm çıkarma gücüne sahip olan İslam hukukçuları. Bunlar, eskilerin "erbab-ı ehli'l hall ve'l akd" dedikleri işleri görüp sonuca bağlayan, ittifakları bütün ümmeti temsil ederek Kur'an ve sünnetten sonra başlı başına bir şer'i delil meydana getiren (icma), devletin yasama, yargı ve eğitim alanında görev alan veya almayan müctehidler veya alimlerdir.⁹⁰

Yukarıdaki ayet, İslam anayasasının en temel ilkesidir. Buna göre:

1-Allah'a itaat asıldır. Her müslüman, herşeyden önce Allah'ın kuludur ve O'na kayıtsız şartsız itaat edecektir. Gerisi teferruattır. Çünkü diğer itaatlar, Allah'a itaata ters düşmemek kaydı ve şartıyla söz konusu olabilir. İleride genişçe görüleceği gibi, Allah'a itaata aykırı olan her itaat bâtıldır, geçersizdir. Efendimizin (s.a) ifadesi gayet açıktır: "Yaratıcıya isyan olan yerde yaratılmışa itaat olamaz!"⁹¹

⁸⁹ Bkz.Elmalılı, 3/16; Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Şerhinde 11 görüşü, ileri sürenleriyle beraber zikreder. Bkz.8/706-707

⁹⁰ Elmalılı, a.e.g. 3/16; Razi, Mefatihul Gayb, 10/149

⁹¹ Hadis hakkında karşılaştırmalı bilgiler için bkz. İbrahim Canan a.g.e. 6/437

2-İslamın ikinci temel esası, Allah rasulüne itattır.

Aslında bu bağımsız bir itaat değildir. Yukarıda belirtildiği gibi, meşruiyetini Allah'tan alan bir itaattır. Ama kayıtsız ve şartsız mutlak bir itaattır. Çünkü, Allah'ın bütün emir ve yasaklarını bize bildiren O'dur ve bu konuda yalan söylemesi, emanete ihanet etmesi veya emirleri kendi anlayışına göre değiştirmesi, tahrif ederek bozması asla düşünülemez.⁹²

Zira, faraza böyle bir şey olacak olsaydı, Allah Teala kesin ifadesine göre buna asla izin vermez, anında can damarlarını kopararak onu parçalar atardı..⁹³ İşte bu yüzden O'na itaat Allah'a itaat, O'na isyan Allah'a isyandır. Dolayısıyla her müslüman, Resul'ün verdiği her emri kesinlikle almak zorundadır. Konuyla ilgili ayet numaralarını az önce kısmen vermiştik. İlgili hadisler de az sonra gelecektir.

3-Üçüncü esas, Ulu'l emr'e itaattır. Bu, bizatihi kendinden kaynaklanan asli bir itaat değil, tâlî, fer'i, dolaylı bir itaattır. Dikkat edilirse ayette "Ulu'l emr'e de itaat ediniz" buyrulmayıp, bunlara itaat etmek, peygambere itaat etmeye atfedilmiş, yalnız peygambere itaat etmeye tabi olarak emredilmiş ve bu şekilde tabi olma altında itaat etmenin hem aynı kuvvetle kayıtsız olarak gerektiği gösterilmiş, hem de isyan edilen şeyler de bu hükmün dışında bırakılmıştır. "Allah'a isyan

⁹² Bkz. Cemal Nar, Alimin Önderliği, "Peygamberde Gizleme Yoktur" başlığı, s. 265-285

⁹³ Hakka, 44-48

hususunda hiçbir mahluka itaat edilmez", "İyi ve faydalı şeylere itaat edilir".⁹⁴ Hadis-i Şerifleri de bunu açıklıyor.

Şu halde amirin her emri, memuru sorumluluktan kurtarmaz. Diyelim ki bir memur, amirinin emri ile rüşvet alsa veya hırsızlık yapsa, sorumluluktan kurtulamaz. Bu mefhum, "amirin kanuna aykırı olan emri, memuru sorumluluktan kurtarmaz" diye de ifade olunur.⁹⁵

Gerek bu ifadelerden, gerekse ayette geçen "sizden" kelimesinden anlaşılan odur ki, Müslümanların özellikle imamı, önderi, devlet başkanı ve bu arada diğer idarecileri, müslümanlardan biri olacaktır. Çünkü kafirlerin müslümanları idare etme, yönetme yetkisi yoktur. Onlara bu yetkiyi vermek, Allah'a açık bir isyandır.

Fıkıh kitaplarımız, bu arada "İslamda Devlet Ve Siyaset" kitabımızda biz halife olacak insanlarda bulunması gereken maddi manevi şartları saymış ve seçilme usulünü zikretmiştik. Ancak bu şartlar gerçekleşirse bir insan mesuliyetini idrak edebilir. Onun için bu şartları taşımayan cahil, zalim, fasık ve kafir insanların, Allah'ın hududunu aşan günahkarların zaten halife, yani ulu'l emr olmaları normalde düşünülemez.⁹⁶

Diyelim ki oldu. Yani zalim, cahil, günahkar birisi, hilafet şartlarını taşımayan zorba birisi, zorla hilafeti ele geçirdi. Bunun hukuki bir kıymeti var mıdır?

Asla!...

⁹⁴ Buhari, Ahkam 4, Ahad 1, meğuz, 59; Müslüm, İmare 39,40; Ebu Davud, Cihad 87; İbn Mace, Cihad 40; Nesai, Bey'at 34 Ahmed 1/82,94,124 4/426,427,432

⁹⁵ Elmalılı, a.g.e. 3/14. Krş. Abdulkadir Udeh, İslam Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk, 4/194

⁹⁶ Nevin A. Mustafa, a.g.e. s. 286.; Cassas, a.g.e 2/40

Kanunsuz ele geçirilen bu hilafetin, hukuken hiçbir kıymeti yoktur. Kökten batıldır. Kaldı ki kanunsuz emir olmaz, olsa da itaat olmaz.⁹⁷

Böyle bir durumda meşru emirlerine itaattan bahsedenler de vardır. Ama, iyice incelenirse görülür ki aslında o görüş, zaruretin getirdiği bir çaresizliğin gereğidir.⁹⁸

Diyelim ki ayette istenen vasıflar idarecide, idareye geçtiği anda vardı. Yani, başlangıçta hem müslümandı, hem de Allah ve Rasulüne bağlı idi. Yani Kur'an ve Sünnete bağlı kalarak İslam ahkamıyla işleri yürütüyordu. Böylece idare ve itaatı hak etmişti. Ama daha sonra gün geldi, dinden çıktı, mürted oldu, kafir oldu. Veya açıktan büyük günahlara daldı. Veya İslam ahkâmını reddederek insanlara haramları emretti. Bu durumda ona hala itaat edilir mi?

Asla!..

Ancak, önemine binaen bu konuyu özel başlığına havale ederek orada etraflıca söz konusu edelim. Fakat burada bir parantez daha açalım ve çok önemli bir tenbihe kulak verelim. Elmalılı Hamdi Efendi bu konuda çok gerekli bir uyarıda bulunur ve Nisa Suresi 59. ayette geçen "sizden olan emir sahipleri" ibaresinde birkaç şeye dikkatimizi çeker:

"Dikkate değer kayıtlardan birisi de, müminlere hitap edilerek "sizden" kayıdır ki; manası apaçıktır. Müminlerden olmayan idarecilere itaat etmek dinen vacip

⁹⁷ Mevdudi, Hilafet ve Saltanat s. 38. Konuyla ilgili ayetler için bkz.Bakara 124/247; Sad.28; Kehf 28; Şuara 151-152; Hucurat 13; Nisa, 5, 58-59, 83.vd.

⁹⁸ Bkz. İbrahim Canan, İslam'ın Işığında Anarşi, s. 262-263

kılınmamıştır. Bu hususta itaat değil, varsa bir anlaşmaya riayet etmek söz konusu olacaktır.

Fakat itaat etmenin vacip olmamasından mutlaka isyan etmenin gerekli olduğunu anlamaya kalkışmamalıdır. İtaatın vacip olmaması, isyan etmenin vacip olmasını gerektirmeyeceğinden, itaat mecburiyetinde bulunmamakla, isyan mecburiyetinde bulunmak arasında fark vardır. İsyân hakkı başka, isyan etme vazifesi yine başkadır.

Bundan dolayı buradan, mümin olmayan bir çevrede, bir ortamda bulunan müminlerin şuna buna karşı isyancı ve ihtilalci bir durumda kabul edilmemeleri ve belki müminlerin her nerede bulunurlarsa bulunsunlar Allah'a ve Rasulüne karşı itaatsızlıktan sakınmak ve aynı zamanda kendilerinden olan idarecilere itaat etmeleri ve tağutlara boyun eğmemenin gerekli olduğunu anlamak gerekir.”⁹⁹

Çağımızda kendilerine itaat etmenin vacip olmasını hak etmeyen hukuk tanımaz zalim idarecilere karşı "sivil itaatsızlık", "pasif direniş" ve “demokratik muhalefet” gibi kavramlar geliştirilmiştir. Bunun İslamî temelleri vardır. Doğrusu bu biçimde gerçekleştirilen kamu oyu baskılarının, sosyal hayatımızda ne denli etkin olduğunu anlatmaya gerek görmüyoruz. Özellikle hukukun üstünlüğü, insan hakları, özgürlükler, halkın iradesi, milletin egemenliği, yerel ve yerinden yönetimler, demokrasi... gibi kavramların bayraklarının yükseldiği çağımızda.

Bu kavramların İslamî kaynaklarından sadece bir hadisi zikretmemiz bile, konuya yeterince açıklık getireceği kanaatindeyiz: "Sizden bir kötülüğü gören, onu

⁹⁹ Elmalılı, a.g.e. 3/14-15

eliyle düzeltsin. Gücü yetmezse, diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmezde, kalbiyle buğz etsin, ama bu imanın en zayıfıdır."¹⁰⁰

Evet, kötülük önlenmelidir. Ancak, her zaman bunun için gerekli olan "güç yetirme" elde olmayabilir. O takdirde olduğu kadar yada güç oranında müdahale, yani dil veya kalp ile düzeltmeye çalışma, tavır koyma ve duyarlılık gösterme mutlaka ama mutlaka olmalıdır. Buna göre kötülüğe muhalefet ve karşı koyma iki derecelidir:

1-Aktif Muhalefet: Ya kuvvet kullanarak elle, veya çaba sarfederek dille yapılır.

2-Pasif Muhalefet: Kötülüğü benimsememe, surat asma, tavır koyma, pasif direnme, dinlememe gibi muhalefetini bir biçimde ifade etme. Diğer muhalefet türlerinin kaynağı da burasıdır.¹⁰¹

Ebu Hanife bu görüşü sadece söylemekle kalmamış, aynı zamanda uygulamıştır da. Bunun bir çok örneğini Mevdudî, “Hilafet Ve Saltanat” adlı eserinde dile getirmiştir. Bunlardan biri de, Zeyd b. Ali’nin ayaklanmasına hem sözle teşvik ederek, hem de malî destek vererek katılmasıdır. Bilfiil katılmasını isteyen mektubu gelince İmam, Zeyd b. Ali’nin elçisine şunları söylemiştir:

“Şayet insanların O’nu yardımsız bırakmayacağını ve gerçekten O’nunla birlikte olacaklarını bilsem, O’na uyar ve birlikte O’na muhalafat edenlerle savaşırdım. Çünkü hak imam O’dur. Ama,

¹⁰⁰ Müslim, İman, 78

¹⁰¹ Nevin A. Mustafa, age. s. 118. Bu kitap, İslam siyasi düşüncesinde muhalefet ve ekolleri hakkında yapılmış gerçekten derin ve güzel bir incelemedir. Bizim de önemli kaynaklarımızdan birisidir.

korkarım ki atası Hz. Hüseyin gibi, O’nu da yardımsız bırakacaklar. Fakat malımla O’na yardım ediyorum ki, bununla kendisine muhalefet edene karşı güçlensin.”¹⁰²

Ebu Hanife’nin, zindanlarda kırbaçlanmasının altında yatan sebep, zalim sultanın yanında olmadığını, “kadı”lığı, yani hakimliği, o zamana göre belki de adalet bakanlığını kabul etmeyerek göstermesinin ötesinde, aslında o zalimlere karşı beslediği muhalefet ve bu muhalefetin defalarca yeri geldiğinde sergilenmesidir.

Aktif muhalefette güç, kuvvet ve imkan şartları ileride genişçe incelenecektir.

Abdullah Parlıyan, “Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salih Tercümesi”nde, konuyla ilgili hadislerin terceme ve açıklamasına geçmeden evvel, hadislerden elde edilen faydaları şöyle maddeleştirir:

“Bu bölümdeki bir ayet ve on bir hadis-i şeriften Allaha, Rasûlüne ve müslüman olan idarecilere itaat edilmesi gerektiğini, günah işlemesi emredilmediği sürece müslüman idarecilere itaatin gerektiğini ve bu itaatin gücümüz yettiği kadar olacağını, siyasi otoritesini kabul edip elini sıktığımız müslüman idareciye sebepsiz yere itaatsizlik edersek Allah’ın huzuruna tutunacağımız bir delil bulunmaksızın çıkacağımızı, müslümanların müslüman olan devlet başkanlarına bağlılık sözü vermeden ölen kimselerin cahiliye devrinde ölmüş gibi muamele göreceğini, İslam cemaatinden ayrılarak ölen kimsenin de yine cahiliye döneminde ölmüş gibi muamele göreceğini, ırkı ve şekli ne olursa olsun tayin olunan müslüman yöneticiye itaatin gerektiğini, İslam devletinin devamı için her durumda itaatin devam

¹⁰² Mevdudî, age. s. 375-378. Nevin, age. s. 290

edeceğini, İslami yönetimde birden fazla idareci ortaya çıkarsa ikincisinin başının vurulacağını, idareci idarecilikten, idare edilenlerin de kendilerinden sorumlu olduğunu, müslüman idarecilere karşı hakkımız gasp edilirse hakkımızı Allah'tan isteyeceğimizi, müslüman devlet başkanına itaat edenin peygambere itaat etmiş gibi olacağını, peygambere itaat edenin de Allah'a itaat etmiş gibi olacağını, müslüman devlet başkanından hoşagitmeyen bir şey görenin sabretmesi gerektiğini, kim de devlet başkanına ihanet ederse Allah'ın onun cezasını vereceğini öğreneceğiz.”¹⁰³

Şimdi bu ön hazırlıktan sonra, itaatın gerekliliği konusuyla ilgili sevgili peygamberimizin bazı hadis-i şeriflerini görelim isterseniz:¹⁰⁴

"Başınıza, başı kuru üzümü andıran Habeşli bir köle bile geçse, aramızda Allah'ın kitabı ile hükmettikçe, onu dileyin ve itaat edin".¹⁰⁵

Hadis-i şerif, itaat konusundaki Peygamber Efendimizin hassasiyetini bildirmektedir. Çünkü dış görünüşü itibariyle çirkin, ictimai durumu itibariyle köle bir insan, normal şartlarda devlet başkanı olamaz. Bu, bir gerçeğin abartılı anlatımı demektir. Gerçi halifenin Kureyşli olma şartını aramayanlar bu hadisi delil getirmiş olsalar bile, bu daha aşağıdaki bir görevi bildiriyor da olabilir. Her halükarda Peygamberimiz (aleyhi's selatu ve's selam)'ın itaat konusuna verdiği önemi anlatmada harika bir beyandır.

¹⁰³ Açıklamalı Tam Riyazu's-Salih'in Tercümesi: 221

¹⁰⁴ Bu hadisler, Rudânî'nin "Cem'u'l Fevâid" adlı eserinde toplu olarak görülebilir. s.181-187. Tercümeleri de oradan aldık çoğunlukla. Hadislerin geniş bir tahrir'i kitap sonuna eklenmiştir.

¹⁰⁵ Buhârî, Ahkâm 4, Ezân 54, 56

"Kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur; Kim bana baş kaldırırsa Allah'a baş kaldırmış olur; Kim emîrime itaat ederse bana itaat etmiş olur. Kim emîrime baş kaldırırsa bana baş kaldırmış olur."¹⁰⁶

İbni Ömer radiyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Bir müslümanın, günah işlemesi emredilmediği sürece, sevdiği veya sevmediği bütün konularda devleti yöneten kimseye itaat etmesi şarttır. Bir günah işlemesi emredildiği zaman ise kimseyi dinleyip itaat etmez."¹⁰⁷

Devlet ve millet zımnen bir anlaşmanın ürünüdür. İslam'a göre Devlet Başkanı ve meclis, İslamî esaslar çerçevesinde kanunları koyar. Yine Devlet Başkanı ve atadıkları yöneticiler, o kanunları adaletle uygularlar. Millet de hoşuna giden hususlarda da, aksi durumda da o devlete itaat eder. Eğer bu anlaşma şartlarına karşılıklı olarak uyulursa, orada dirlik, düzenlik ve esenlik vardır. Sonuçta başarı vardır, zenginlik vardır, mutluluk vardır.

İslam devlet ve milletinde halkın yöneticilere itaat etmesinin şartı, yasaların ilahi kanunlara uygun olmasıdır. Değilse devlet başkanı itaat edilme hakkını yitirir. Zira aslolan Allah'a itaattir. Halika isyan olan yerde mahluka itaat yoktur.

"Hadisten anlaşılıyor ki, zulme, haksızlığa maruz kalan bir Müslüman sabredecek, fitneye sebep olan

¹⁰⁶ Buhârî, Ahkâm 1, Cihad 109; Müslim, İmaret 33, (1853); Nesâî, Bey'at 27, (7, 154)

¹⁰⁷ Buhârî, Ahkâm 4, Cihâd 108; Müslim, İmâre 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 87; Tirmizî, Cihâd 29; Nesâî, Bey'at 34; İbni Mâce, Cihâd 40

isyanlardan kaçınacaktır. Ancak zulme maruz kalmak başka, günah olan emre maruz kalmak başkadır. Böyle bir durumda başkana ve daha başkalarına itaat gerekmez. Mesela halife birisine: “Namaz kılma, hacca gidip de paranı boşa Araplara yedirme, çağdaşlık gereği açıl saçıl, medeniyet gereği içki iç, kumar oyna, domuz eti ye, zina suç değil, yap” gibi günah olduğu kesin bilinen hususları emretmiş olsa, O’na asla itaat olunmaz. Konuyla ilgili örnekler ilerde gelecektir. Osmanlıların sonu da bu açıdan ibretliktir.

Bu durumda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın koyduğu: "Allah'a isyanda kula itaat yoktur." Ölçüsünü hatırlatan İbrahim Canan bey, sözlerini şöyle sürdürür: “Ulemâ, küfre düşen imamın mün’azil olduğunda, bu durumda bütün Müslümanlara, isyan etmenin vacib olduğunda icma etmiştir. İbn Hacer, hükmü şöyle bağlar: "İsyana gücü yetene sevap vardır. Müdahene eden günahkâr olur. Aciz kalana da oradan hicret gerekir."¹⁰⁸

Ebû Hüneyde Vâil İbni Hucr radıyallahu anh şöyle dedi:

Seleme İbni Yezîd el-Cu’fî Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e:

- Yâ Nebiyyallah! Başımıza kendi haklarını bizden isteyen, fakat bizim hakkımızı bize vermeyen yöneticiler tâyin edilirse, bize ne yapmamızı emredersin? diye sordu.

Resûl-i Ekrem onun bu sorusuna cevap vermedi. Bir daha sorunca Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

¹⁰⁸ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 6/437

- “Onların sözünü dinleyip kendilerine itaat edin. Onlar yapmaları gerekenden, siz de yapmanız gerekenden sorumlusunuz.”¹⁰⁹

Abdullah İbni Mes’ûd radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- Benden sonra adam kayırma olayları ve görmeye alışmadığınız işler meydana gelecektir, buyurdu. Bunun üzerine ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Bizden o günleri görenlere ne emredersiniz? diye sordular.

Şöyle cevap verdi:

- Yapmanız gereken görevleri yaparsınız, hakkınız olan şeyin size verilmesini Allah’tan niyâz edersiniz.¹¹⁰

"Güç durumunda, iyi durumda, neşeli anında ve neşesiz halinde, sana başkaları tercih edildiği vakitte de idareciyi dinleyip itaat etmelisin."¹¹¹

Ebû Hüreyre radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Zenginken, fakirken; neşeliyken, kederliyken ve başkası sana tercih edilirken bile söz dinleyip itaat etmen şarttır.”¹¹²

Elbette idarecilerin görevleri belli, halkın görevleri de bellidir. Ama idareci elindeki güce dayanarak bir kısım zulümler işlediği ve adam kayırmalarda bulunduğu zaman, ister mağdurlar, isterse başkaları “iyilikle emretme” vazifesini yapar ve ıslahına

¹⁰⁹ Müslim, İmâre 49-50. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 30

¹¹⁰ Buhârî, Fiten 2, Müslim, İmâre 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 25

¹¹¹ Müslim, İmâret 35; Nesai, Bey'at ,5/2 VIII,140

¹¹² Müslim, İmâre 35, 41, 42. Ayrıca bk. Buhârî, Fiten 2; Nesâî, Bey'at 1-5; İbni Mâce, Cihâd 41

dua ederler. Bu gibi durumlarda sabırla hareket etmekten daha güzeli yoktur. İsyân çıkarmanın, ihtilal yapmanın zararları daha az değildir. Onun şartları daha sonra anlatılacaktır.

"Liderlerinizin iyileri, sizlerin kendilerini, Onların da sizleri sevmekte bulunanlarını; Onların sizlere dua etmekte, sizin de onlara dua etmekte olduklarınızdır.

Liderlerinizin kötöleri de o kimselerdir ki, siz onlardan nefret edersiniz; Onlarda sizden nefret ederler. Siz onlara lanet edersiniz, onlarda sizlere lanet ederler." Dedik ki:

-Onlara karşı savaş açmayalım mı?

-İçinizde namaz kıldıkları müddetçe hayır, aranızda namaz kıldıkları müddetçe hayır. Ancak kişinin başına geçen idareciyi Allah'a günah işlerken görürse ona iştirak etmesin ve onu hoş karşılamasın. Buna rağmen ona itaatten de elini çekmesin."¹¹³

"Kim emîrinde hoşlanmadığı bir husus görürse sabretsin. Çünkü kim cemaatten bir karış ayrılırsa cahiliye ölümüyle ölmüş olur."¹¹⁴

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim itaatten dışarı çıkar ve cemaatten ayrılır ve bu halde ölürse, cahiliye ölümü ile ölür."¹¹⁵

Ebû Hüreyre'nin bir rivâyeti de şöyle gelmiştir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim itaatten çıkar, cematten ayrılır (ve bu halde ölürse) cahiliye ölümü ile ölmüş olur. Kim de körükörüne

¹¹³ Müslim, İmâret, 65

¹¹⁴ Buhârî, Fiten, 2/2, 8/87; Müslim, İmâret 55

¹¹⁵ Buhârî, Ahkâm 4; Müslim, İmâret 53, (1848); Nesâî, Tahrîm 28, 7, 123; İbnu Mace, Fiten 7, (3948)

çekilmiş (ummiyye) bir bayrak altında savaşır, asabiyet (ırkçılık) için gadablanır veya asabiyete çağırır veya asabiyete yardım eder, bu esnada da öldürülürse bu ölüm de cahiliye ölümüdür. Kim ümmetimin üzerine gelip iyi olana da, kötü olana da ayırım yapmadan vurur, mü'min olanlarına hurmet tanımaz, ahid sahibine verdiği sözü de yerine getirmezse o benden değildir, ben de ondan değilim."¹¹⁶

Görüldüğü gibi idarciler, saygınlığı gerektiren bir makamda olduklarından dolayı, verdikleri meşru emirlerin yerine getirilmesi gerekir. Adil bir yöneticiye saygı duymak farzdır.

Ziyad İbni Kusayb el-Adevi anlatıyor: Ben, Ebu Bekre ile İbn Amir'in minberinin dibinde oturuyordum. Ebu Amir, üzerine ince bir elbise giymiş olarak hutbe veriyordu. Ebu Bilal:

-Hele şu emirimize bakın, fasıkların elbisesini giyiyor". Dedi

Ebu Bekre atılarak:

-Sus, böyle konuşma. Ben Hz. Peygamberin şöyle dediğini işittim: "Kim yeryüzünde sultanı hor görürse, Allah da onu hor görür"¹¹⁷

Bir başka hadis de şöyledir: "Kim dünyada Allah'ın sultanına ikramda bulunursa, kıyamet gününde de Allah ona ikram eder. Kim de Allah'ın sultanını dünyada alçaltırsa, Allah da onu kıyamet gününde alçaltır."¹¹⁸

¹¹⁶ Müslim, İmâret 53, (1848); Nesâî, Tahrim 28, (7, 123); İbnu Mâce, Fiten 7, (3948)

¹¹⁷ Tirmizi, Fiten, 47, (2224), Rudani a.g.e. 3/183 (6041)

¹¹⁸ Müsned, 5/42.49; Heysemi, Mecmau'z Zevâid. 5/211

Said Havva der ki: "Hanefi hukukçular bu konuda şöyle derler: "Yöneticiye itaat farzdır. Zira yöneticiye muhalefet haramdır. Ancak çoğunluğun, herhangi bir hususun zararlı olduğu konusunda ittifak etmesi halinde emire itaat edilmez."

"Ancak yönetici, şûra ehli ile mutlaka istişare etmesi gerektiğinden dolayı gerekli istişarelerini yapar, durumu ortaya çıkarır ve emir gayet açık olursa, böyle bir durumda yöneticiye itaat etmek farz olur."¹¹⁹

İslâm'ın meseleleri ve İslâm'a ait ilimlerin araştırılması ile meşgul olan müslüman mütefekkir, yazar ve devlet adamlarından bir kısım şahsiyetler, Avrupa'da İslâm Konseyi = Meclis-i İslâmi = Islamic Council ismiyle bir kültür kurumu teşkil etmeye teşebbüs etmişlerdir. Bu konsey, resmen 5 Zilhicce 1402/22 Kasım 1982 tarihinde Paris'de akdolan bir beynelmilel konferansla kurulmuştur. Konferansın gayesi İslâm aleminin ve müslümanların günümüzde karşı karşıya bulundukları siyasi, iktisadi, idari ve hukuki durumun tahlil edilmesidir. Bu gaye ile kurulan İslâm Konseyi, ilmi alanda da önemli gayretler içine girmiştir. Bunlardan biri de, örnek bir «İslâm Anayasası» nı hazırlayarak, dünya hukukçularının istifadesine sunması olmuştur. Ahmet Akgündüz'ün hazırladığı ve tercüme ettiği bu çalışmadan zaman zaman iktibaslar yapmıştık.

Bu anayasanın konuyla ilgili maddesini yazalım:

"Madde 26: Devlet reisinin, bazı görüş ayrılıkları bulunsa bile, bütün vatandaşlardan isyan etmeksizin kendisine itaat etmelerini isteme hakkı vardır."¹²⁰

¹¹⁹ Said Havva , a.g.e. s. 151

¹²⁰ AhmetAkgündüz.http://www.sevde.de/Islam_anayasasi/islam_anayas.htm

Buraya kadar yazılanlardan şu özetini çıkarabiliniz: Müslümanlar, meşru “ulu’l emr”in, meşru emirlerine itaat borcundadırlar. Peygamber Efendimizin biad alırken açıkça bildirdiğine göre müslüman, hem güçlölük hem de zayıflık halinde, hem zorluk hem de kolaylık halinde, hatta şahsi haksızlığa uğrama hallerinde bile dinleyip itaat etmek borcundadır.

İdarecilerde görölün hoşlanılmayan bazı haller, hatta haksızlıklar ve şahsa yapılan zulümler, ona itaat vazifesini kaldırmıyor, isyan hakkını getirmiyor. Bu konuda Peygamberimizin tavsiyesi sabırdır.¹²¹ Zira idareden ve cemaatten ayrılmak, cahiliyye ölölümüne sebep olabilir.. Böyle bir itaat, her ne kadar nefse ağır gelse de, kan dökölmesinin önleme ve fitne ateşini söndürmesi bakımından tavsiye edilmiştir.

¹²¹ 41¹ Müslim, İmare, 41,42 ,49, 52, (1709); Ahmet Davudoğlu, Müslim Şerhi, 8/717-718

İTAATIN GEREKSİZLİĞİ

Biraz evvel gördük ki müslümanlar, meşru “ulu’l emr”in, meşru emirlerine itaat borcundadırlar. Peygamber Efendimizin, biat alırken açıkça bildirdiğine göre müslüman, hem güçlülük hem de zayıflık halinde, hem zorluk hem de kolaylık halinde, hatta şahsi haksızlığa uğrama hallerinde bile dinleyip itaat etmek borcundadır.

İdarecilerde görülen hoşlanılmayan bazı haller, hatta haksızlıklar ve şahsa yapılan zulümler, ona itaat vazifesini kaldırmıyor, isyan hakkını getirmiyor. Bu konuda Peygamberimizin tavsiyesi sabırdır. Zira idareden ve cemaatten ayrılmak, cahiliyye ölümüne sebep olabilir.. Böyle bir itaat, her ne kadar nefse ağır gelse de, kan dökülmesini önleme ve fitne ateşini söndürmesi bakımından tavsiye edilmiştir.”

Ancak imam masiyet, günah, haram olanı emrederse, itaat hakkını kaybeder. Demek ki zulme maruz kalmakla, masiyet emrine maruz kalmak farklı şeylerdir. Masiyet, dinen günah olan, Allah'a isyan manası taşıyan fiildir. Namazı terk etmek, içki içmek, kumar oynamak... birer masiyattir. Şu halde imam, bu çeşit emirlerde bulunursa, bu emirlere itaat edilmez.

Rasulullah'ın (sa) koyduğu kural gayet açıktır.

"Allah'a isyanda kula itaat yoktur."

"Allah'a itaat etmeyene itaat yoktur."

Allah'a asi olana itaat yoktur."¹²²

Açıkça anlaşılıyor ki İslam Devletinde gerek devlet başkanı, gerekse yasama organları, Kur'an ve sünnetin temelini oluşturdukları İslam esaslarına aykırı bir kanunu yasalaştıramazlar, böylesi haramları, günahları kanunlaştırıp yürürlüğe koyamazlar. Hangi makamda olursa olsun hiçbir kimsenin, böyle bir hakkı yoktur. Hiçbir kimse böyle bir kanuna itaat için zorlanamaz. Hakimler böyle bir kanunla yargılamada bulunamazlar. Yürütmede görev alanlar da böyle bir yasayı icraata koyamazlar. İslam devletinde böyle bir kanuna itaat da haramdır.¹²³ Çünkü hukuk devletinde kim olursa olsun kişiler, kendini kanunlardan üstün sayamazlar.¹²⁴

Bu konuda peygamberimizin bazı hadislerini yazmadan önce, bütün Raşit halifelerin, devletin başına geçtiklerindeki ilk hutbelerinin özünü hatırlatmakta yarar görüyoruz: "Ben Allah'a ve Rasulüne itaat ettiğim

¹²² Kırş. İbrahim Canan, a.g.e. 6/437

¹²³ Abdulkadir Udeh, İslam Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk, 4/241; Mevdudi, İslamda Hükümet, s. 497-498, 521-523

¹²⁴ Mevdudî, a.e.g. s. 545

sürece, bana itaat ediniz. Ben isyan edersem, bana itaat gerekmez".¹²⁵

Nevin A. Mustafa, şu görüşte bütün alimlerin ittifak ettiklerini söyler: "Müslüman yönetici – halife – İslam kanununun yürütücüsü ve Allah'ın yasasının uygulayıcısıdır, şahsının mukaddes bir niteliği yoktur."¹²⁶

Evet ne şahsın, ne de devletin doğrudan bir kutsallığı yoktur. Kutsal olan, Allah'ın dinidir, emirleri ve yasaklarıdır. Şayet kişiler ve kurumlar, Allah'ın iradesine bağlı iseler bir kıymet kazanır, hürmete layık olurlar. Acaba “bu kişiler ve kurumlar, kutsal olan ile olumlu ilişkiden ötürü doğrudan değilseler bile, dolaylı olarak kutsallık kazanabilirler” diyebilirmiyiz? İyi niyete itirazımız yok ama kanaatımızca gerek de yok. Fakat Allah ile irtibatını koparmış kişi ve kurumlara kutsallık vermek, şirke kapı açmaktır. Şirk ise en büyük zulümdür. Doğrusu şirk, zulüm ve günah ile kutsallığı yan yana koymak veya birleştirmek, akla zarar bir zırvalıktır.

Daha önce itaat edilecek üç makamı bize bildiren ayeti¹²⁷ yazmış ve kısaca açıklamıştık. Hadis¹²⁸ ve tefsir kitaplarımızda¹²⁹ bu ayetin iniş sebebi hakkında şöyle bir olay anlatılır:

Hız Peygamber Efendimiz (sav), Abdullah b. Huzafe (r.a)'yi bir seriyyeye komutan tayin etmiş; askerlere de O'na itaat etmelerini emir buyurmuştu. Yolculuk esnasında, rivayetlerde açık seçik

¹²⁵ Kenzu-l Ummal, no:2282

¹²⁶ İslam Siyasi Düşüncesinde Muhalefet s. 92

¹²⁷ Nisa, 59

¹²⁸ Mesela Müslim, İmare 31 (1834) Ahmed Davudoğlu, Müslim Şerhi, 8/706

¹²⁹ Mesela Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kuran Dili, 3/16

bulamadığımız bir sebepten dolayı¹³⁰ komutan askerlere kızmış:

-Peygamber (s.a.v.) bana itaat etmenizi emir buyurmadı mı? demiş.

Askerler de:

-Evet , emir buyurdu! Deyince,

-Öyleyse bana odun toplayın, emrini vermiş.

Onlar da odun toplamışlar.

Komutan:

-Yakın! demiş. Yakmışlar.

-Girin bu ateşe! demiş. Bir kısmı hemen girmek istemişler. Fakat bazıları arkadaşlarını tutarak:

- Biz peygamber (s.a)'e ateşten kurtulmak için inandık, uyduk demişler.

Onlar böyle tartışırken, ateş sönmüş. Bu arada komutanın da öfke ateşi sönmüş ve yola devam etmişler.

Dönüşte olay peygamberimize anlatılınca, itaatın körükörüne olmaması gerektiğini ifade eden şu sözleri söylemiş:

-O ateşe girselerdi, kıyamet gününe kadar çıkamazlardı! İtaat ancak ma'rufadır. (Aklın ve şeriatin iyi ve güzel kabul ettiği şeydir.)"¹³¹

Burada konuyla ilgili ciğerleri yakıp kavuran bir acı olayı da anlatmak isterim. Ta ki iliklere işleyen bu acı vesilesiyle Allah (azze ve celle) bizleri yanlış yapmaktan

¹³⁰ Buhari ve Müslim'in rivayetine göre bir konuda askerin isyanı sebebiyledir. Şevkanî şöyle bir görüş aktarır: "Amacı cidden ateşe girmelerini istemek değil, isyan ederlerse böyle bir ateşe gireceklerini öğretmektir. Buna dayanamazsanız, cehenneme nasıl dayanabilirsiniz diye onları ikaz etmek istemişti. Şayet girselerdi, bizzat kendisi engel oldu." Bkz. Neylu'l Evtar, 7/228-229

¹³¹ Buhari , Ahkam 5, Megazi 58; Müslim, İmaret 39-40; Ebu Davud, Cihad, 96

korusun..Olaya karışanları da affetmiştir inşallah. Bunu, haddimiz olmasa da yürekten temenni ederiz.

Üstad M. Asım Köksal'dan alıntılıyoruz: "Mekke'nin fethedildiği günlerin akabinde Peygamberimiz Aleyhisselam; Allah'a imana davet etmek üzere, Mekke çevresindeki bazı kabilelere askerî birlikler göndermişti.

Halid b. Velid, Uzzâ'yı yıkıp Mekke'ye dönünce, Peygamberimiz Aleyhisselam onu da Muhacirler ile Ensarve Benî Süleymden 350 kişilik askerî bir birliğin başına geçirerek Benî Cezîmelere gönderdi.Halid b. Velid onları sadece İslâmiyete davetle iktifa edecek, çarpışma yapmayacaktı.

Benî Cezîme b. Âmir b. Abdi Menat b. Kinaneler.Mekke'nin aşağı tarafında, bir gecelik uzaklıktaki Yelemiem nahiyesinde, Gumeysâ diye anılan sularının başında oturmakta idiler."

Burada olay iki tarzda anlatılır.. biz konumuzla alakalı olanı tercih edelim.

"Rivayete göre; Benî Cezîmelere:

"İşte, bu gelen Halid b. Velid ve yanındakiler de Müslümanlardır!" denilmişti.

Halid b. Velid, Benî Cezîmelerden silaha sarılmış olanlara:

"Siz, nesiniz? Müslüman mısınız, yoksa kâfir misiniz?" diye sordu.

Benî Cezîmeler

"Eslemnâ! Müslüman olduk!" demeyi beceremediler de; "Sabbe'nâ! Sebbe'nâ! Biz, bir dinden çıkıp diğer bir dine girdik!" dediler.

Başka rivayete göre:

"Biz Müslüman bir cemaatiz, namaz kılıp duruyoruz! Muhammed'in peygamberliğini doğrulamış, meydanlarımızda mescidler yapmış bulunuyoruz, oralarda ezanlar da okuyoruz!" dediler.

Halid b. Velid:

"Ya üzerindeki silahlar ne oluyor?" diye sordu.

Benî Cezîmeler

"Araplardan bir cemaatle aramızda düşmanlık vardır. Sizin onlar olduğunuzu sandık, korktuk! Kendimizi İslâmiyete karşı olanlardan koruyalım diye silahlarımızı üzerimize aldık!" dediler.

Halid b. Velid onların mazeretlerini kabul etmedi.^{1[1408]} Gerçekten Müslüman olduklarına kanaat getiremedi.

Onlara:

"Silahı, çarpışmayı bırakınız Tüm insanlar Müslüman olmuşlardır" dedi.

İçlerinden, Cahdem adındaki kişi:

"Yazıklar olsun size ey Cezîme oğulları! Vallahi, bu, Halid'dir! Muhammed, Müslüman olduğunu söyleyip duran bir kimseyi araştırmaz. Halbuki, biz, Müslüman olduğumuzu söylüyoruz. Bu Halid, Müslümanlara yapılmak istenilmeyen şeyi bize yapmak istiyor! O, silahlı iken bize yapamayacağı şeyi, bize esirlikte yapacak! Silahı bırakmanın arkasından esirlik gelecek, esirliğin arkasından da kılıç, boyunların vurulması gelecek! Vallahi, ben silahımı elimden hiçbir zaman bırakmam, teslim olmam!" dedi.

Benî Cezîmelerden bir kısmı Cahdem'in görüşünü benimsedilerve Halid b. Velid'e;

"Hayır! Vallahi, silahı bırakmanın sonu, ancak öldürülmeştir! Bizim ne sana, ne de yanındakilere güvenimiz vardır!" dediler.

Halid b. Velid:

"Teslim olmadıkça, sizin için eman yoktur!" dedi.

Benî Cezîmelerden bazıları ise, Cahdem'e:

"Ey Cahdem! Sen bizim kanlanımızın dökülmesini mi istiyorsun?! Halk teslim oldular ve silahlarını bıraktılar. Savaş bırakıldı. Halk emniyet ve selamete erdi. Sana Allah'ı hatırlatınız! Bize aykırı davranma!" dediler.

Cahdem, kılıcı bırakmaktan kaçındı.

Cahdem'e:

"Biz Müslümanız. Halk teslim olmuştur. Muhammed, Mekke'yi fethetmiş bulunuyor. Halid'den ne diye korkacağız?" dediler.

Cahdem:

"Amma vallahi, siz, bilmediğiniz, eskiden kalma hınç ve kinlerle tutulup cezalandırılacaksınız!" dedi.

Hep birden üzerine düşünce, Cahdem'e de silahını bıraktırdılar.

Benî Cezîmeler Halid b. Velid'in verdiği eman sözü üzerine silahlarını bırakınca, Halid b. Velid:

"Onları esir ediniz!" diye emir verdi.

Cahdem:

"Ey kavmim! O, Müslümanlardan bir kavmi esir etmek mi istiyor?! O, ancak, yapılmayacak birşeyi yapmak istiyor! Artık herşey bitti. Siz bana aykırı davrandınız, sözümü dinlemediniz. Vallahi, onun yapacağı şey, kılıçtan geçirmektir!" dedi.

Benî Cezîmelerden bir kısmı teslim oldukları zaman, ötekileri etrafa dağılmışlardı.

Halid b. Velid, teslim olan Benî Cezimelerin ellerinin boyunlarına bağlanmasını emretti, bağlandı.

Elleri boyunlarına bağlanınca, kendileri, Müslümanlardan her birine, birer ikişer teslim edildi.

Cahdem, Halid b. Velid'in Benî Cezîmelere yaptığı muameleyi görünce:

"Ey BenîCezîme! Başınıza gelen şeyi ben size önceden haber vermiş, sizi uyarmıştım!" dedi.

Benî Cezîmeler, geceyi bağlanmış olarak geçirdiler.

Sabah vakti olunca, Müslümanlarla konuştular; namazlarını kıldıktan sonra, tekrar bağlandılar.

Bunun üzerine, Müslümanlar, aralarında anlaşmazlığa düştüler.

İçlerinden birisi:

"Biz onları esir etmek istemiyoruz. Onları Peygamber Aleyhisselama götüreceğiz!"

Başka birisi:

"Bakalım sözümüzü dinleyecek mi?" diyordu.

O sırada, Halid b. Velid:

"Herkes, yanındaki esirin kılıçla boynunu vursun!" diyerek seslendi.

Benî Süleymler, ellerindeki her esirin hemen boynunu vurdular.

Muhacirlerle Ensar ise, kendilerine teslim edilmiş olan esirleri saldırlar.

Ensardan Seleme der ki:

"Halid b. Velid'le birlikte bulunuyordum. Elimdeki esiri salıp, kendisine:

'Nereyi istersen, oraya git!' dedim.

Ensardan olanlarda, yanlarındaki esirleri saldırlar, serbest bıraktılar."

Abdullah b. Ömer de:

"Halid, 'Herkes, yanındaki esirin boynunu vursun!' diye seslenince:

'Vallahi, ben esirimi öldürmem! Arkadaşlarımdan olan kişiler de esirlerini öldürmezler!' dedim. Esirimi hemen saldırdım!" demiştir.

Ebu Beşîrül-Mâzinî de, esiri ile aralarında geçeni şöyle anlatır:

"Benî Cezîmelerden yanımda bir esir bulunuyordu. Halid b. Velid:

'Herkes, yanındaki esirin boynunu vursun!' diyerek seslenince, boynunu vurmak için, kılıcımı sıyırdım.

Esir bana:

'Ey Ensârî kardeş! Sen bu işi kendiliğinden yapma! Kavmine bak!' dedi.

Baktım ki; Ensar, esirlerini salmışlar!

Esirime:

'Haydi, sen de nereye istersen git!' dedim.

Esir

'Allah sizi mübarek kılsın!

Fakat, bize sizden daha yakın olan kimseler [Benî Süleymler] bizi hiç acımadan öldürdüler! dedi.

Halid b. Velid, Muhacirlerle Ensarın esirleri salmalarına kızdı.

O zaman, Ebu Useydü's-Sâidî, Halid b. Velid'e:

'Allah'tan kork! Vallahi biz Müslüman bir cemaati öldürmeyiz!' dedi.

Halid b. Velid, ona:

'Sen onların Müslüman olduklarını ne biliyorsun?' diye sordu.

Ebu Useydü's-Sâidî:

'Onların Müslüman olduklarını söylediklerini işittik. Şu mescidler de onların meydanlarında bulunuyor ya!' dedi."

Ebu Katâde de:

"Seher vakti, Halid:

'Herkes, yanında olan esiri öldürsün!' diye seslenince, esirimi saldım!

Halid'e:

'Allah'tan kork! Sen, bu davranışınla, ancak bir ölüşündür! Bunlar, hiç şüphesiz, Müslüman bir cemaattirler!' dedim.

Halid b. Velid:

'Ey Ebu Katâde! Senin onlar hakkında hiçbir bilgin yoktur!' dedi.

Halid, onlar hakkında ancak içinde taşıdığı kin ve peşin hükme göre konuşmuştu" demiştir.

Beni Cezimilerden olup ölümden kurtulan bir adam Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek başlarına geleni Peygamberimiz Aleyhisselama haber verince Peygamberimiz Aleyhisselam ellerini havaya kaldırıp iki kere:

"Allah'ım! Halid b. Velid' in yaptığı şeyden beri, uzak olduğumu Sana arzederim! Diyerek Allaha sığındı.

Sonra da:

"Onu zorlayıp bundan vazgeçirecek bir kimse yok mu idi?!" diye sordu.

Haberi getiren zât:

"Evet vardı. Ak tenli, orta boylu bir adam ona karşı koydu. Fakat, Halid onu azarladı, o da sustu. Endamı düzgün olmayan, uzun boylu bir adam da ona karşı koymak istemişti" dedi.

Hiz. Ömer:

Ya Resûlallah! İlki benim oğlum, diğeri de Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Salim'dir.! dedi.

Rivayete göre; Beni Cezimilerden öldürülenlerin sayısı otuza yakındı.

Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'yi çağırdı ve:

“Ey Ali! Şu kavmin (Beni Cezimilerin) yanına git! İşlerini hallet! Cahiliye çağındaki davaları ayaklarının altına al, hükümsüz say.” Buyurdu.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke fethedildiği zaman, Kureyşlilerden Abdullah b. Ebi Rebia ile Safvan b. Ümeyye ve Huvaytib b. Abdulluzâ'dan, ordu ihtiyacı için, ödünç olarak mühim miktarda para almıştı.

Hz. Ali, yanına bu paralardan mühim miktarda alarak, Beni Cezimilerin yurduna vardı. Halid b. Velid' in öldürmüş, öldürtmüş olduğu kimselerin diyetlerini (kan bedellerini) ödedi. Kan bedellerinden veya iğtinam edilmiş ya da ziyaa uğratılmış-köpek yalaklarına varıncaya kadar-bütün malların bedellerini kendilerine ödendi. Onların ödenmedik hiçbir alacakları kalmadı.

Hz. Ali Beni Cezimilerin yurdundan ayrılacağı sırada, onlara:

“kan veya mal bedelinden, size ödemediğim bir alacağınız kaldı mı?” diye sordu.

Beni Cezimiler:

Hayır! Dediler.

Hz. Ali:

“Şu yanımda kalan paraları da, Resûlallah Aleyhisselamın bilmediği ve sizin bilmediğiniz şeylerden dolayı, Resûlallah Aleyhisselam edına size veriyorum!

Dedi, verdi. Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

“Ey Ali ne yaptın?” diye sorunca, Hz. Ali :

Ya Resûlallah! Müslüman bir kavmin yanına vardık. Onlar meydanlarına mescidler yapmışlar. Halid’in öldürmüş, öldürtmüş olduğu herkesin diyetlerini diyetlerini ödedeim. Ve köpeklerinin yalaklarına varıncaya kadar onlara ödeme yaptım. Yanımda bir miktar para artmış, kalmıştı. Onlara:

“Resûlallah Aleyhisselamın bilmediği ve sizin bilmediğiniz şeylere karşılık olarak , Resûlallah Aleyhisselam tarafından size ihsan edilmiştir! dedim. ” dedi.

Resûlallah Aleyhisselam:

“çok iyi yapmış, isabet etmişsin! Ben Halid’ e adam öldürtmeyi emretmemiş, ancak onları İslamiyete davet etmesini emretmişim” buyurdu.” (M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/494-502.)

Konuyla ilgili bazı hadis-i şerifleri görelim isterseniz:

İbn Mesud (r.a)’dan, Resulullah (sav) buyuruyor:

-Benden sonra başınıza bir takım adamlar geçecektir; Sünneti söndürüp bid’ad’la amel edeceklerdir. Namazı da vaktinde kılmayacaklardır.

Dedim ki:

-Ey Allah’ın Rasulü! Ben onlara yetişirsem ne yapayım?,

-Ey Ümmü Abd! Ne yapacağını bana mı soruyorsun? Allah’a asi gelene itaat edilmez.¹³²

¹³² İbn Mace, Cihad, 40 (2865)

Ümmü Seleme (ra)'den; Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Başınıza bir takım idareciler geçecek; Siz onları bilip itirazda bulunacaksınız. Onların yaptıklarından hoşlanmayan beraat eder. Onların yaptıklarına itirazda bulunan kurtulur. Lakin hoşnut olup tabi olan..."

"Dediler ki:

- "Peki onlarla savaşmayalım mı?"

- "Aranızda namaz kıldıkları müddetçe hayır."

Yani kalpten kerih görürse, kalpten kabul etmezse demektir bu."¹³³

Ukbe b. Malik (ra)'den: Peygamber (sav) bir müfreze gönderdi. Ben de askerlerden birine bir kılıç verdim. Bu kimse seferden dönünce bana "Rasulullah (sav) bizi kınadığını görürsen şaşma" dedi. (Gerçekten Hz. Peygamber de onlara hitabeten şöyle) buyurdu: "Benim askerimin başında kumandan olarak gönderdiğim adam emrimi yerine getirmeyince, emrimi yerine getirecek birisini onun yerine geçirmekten aciz mi kaldınız?"¹³⁴

Ubade Bin es-Samit (ra): (Allah Rasulü (sav) buyurdu): "Benden sonra başınıza sizin iyi gördüklerinizi kötü, kötü olarak kabul ettiklerinizi de iyi olarak kabul edecek bir takım insanlar geçecektir. Şunu iyi bilin ki, Allah'a baş kaldırırsanız itaat yoktur."¹³⁵

Sonuç itibariyle, itaat marufadır, iyiliğedir. Küfre, şirke, harama, günaha, isyana itaat edilmez. Kaçınmaya gücü yettiği halde itaat ederse, haram işlemiş, günaha girmiş olur. Hadis gayet açıktır: Müslüman kişi üzerine,

¹³³ Müslim, İmaret 63; Ebu Davud (4760); Tirmizi, (2266)

¹³⁴ Ebu Davud (2627)

¹³⁵ Ahmed, 5/329

hoşuna giden gitmeyen her hususta -emredilen şey günah olmadıkça- söz dinlemek ve itaat etmek gerekir. Eğer Allah'ın kesinlikle yasakladıklarından birisinin yapılması emredilirse, bu emre ne kulak verilir, ne de itaat edilir."¹³⁶

Hak ve hukuka uymayan bir idarecinin sevgi ve saygıya hakkı yoktur, görmeyeceği de malumdur. Yine kendi aralarında hak ve hukuka uymayan bir toplum veya ümmetin sevgi, saygı, şeref ve izzetini kaybedeceği de malumdur.

Ne var ki bir toplum, bir ümmet, kendisine böyle davranılmasından rahatsız olmuyorsa, buna kalbleriyle, dilleriyle, eylemleriyle tepki koymuyorsa, hiç şüphesiz o toplum, o ümmet de saygınlığını kaybetmiş demektir. Böyle bir toplumun başına, elbette işte böyle bir idareci geçecek ve işte öyle yönetecektir. Sevgili peygamberimizin "Nasılsanız öyle yönetilirsiniz"¹³⁷ sözü, hakikaten manidar ve hikmet dolu, gerçek doludur. Yüce Allah'ın da "Bir millet, özünde olanı onlar değiştirmedikçe, Allah'ın kendilerini değiştirmeyeceği"¹³⁸ gerçeğini bildirmesi, aynı zamanda tarihin, sosyal bilimlerin, din ve ahlakın ortaya koyduğu denenmiş bir temel yasanın açık bir ifadesidir. Öyle ya, insanı, evreni ve kanunlarını yaratan Allah değil mi? Allah, yarattığını bilmez mi?¹³⁹

Sevgili Peygamberimizin şu hadisini her okuduğumuzda Allah'a hamd ve sena, Hz. peygambere saygımız ve sevgimiz ile beraber müslüman idrakine

¹³⁶ Buhari, Ahkam, 4; Müslim, İmaret 38; Tirmizi, Cihad 24; İbn Mace, Cihad, 40 (2864)

¹³⁷ Muttaki, Kenzul Ummal 6/89 (14972)

¹³⁸ Rad,11; Enfal ,53

¹³⁹ Mülk, 14

hayranlığımızın artması oranında, ümmetimiz adına içinde bulunduğumuz durumdan utancımız da artıyor: "Aralarında hak ile hükmedilmeyen ve eza, cefa çekmeden zayıfın kuvvetliden hakkını alamadığı bir ümmet, takdise, saygı ve ikrama layık değildir."¹⁴⁰

İbn Hacer, Taberi'den sahih bir senedle şu rivayeti kaydeder: Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, Hz. Ali, Haricilerden bahisle der ki: "Eğer onlar adalet sahibi bir imama karşı gelirlerse, onları öldürün. Eğer onlar, zalim bir imama karşı gelirlerse, onlarla savaşmayın, zira onların söz hakkı vardır."

İbn Hacer, buna binaen şu hükmü zikreder: "Kim zalim imama, onun malına, canına veya ehline galebe çalmak istemesinden ötürü itaattan vazgeçerse, bu kimse mazurdur, onu öldürmek helal olmaz. Onun, imkanı nisbetinde malını, canını ve ailesini müdafaa etmek hakkı vardır."¹⁴¹

Bundan ibret alacak zümrelerden ilki, böyle bir imamın maiyetinde memur olarak çalışan sivil veya asker müslümanlardır. Diğer de, şüphesiz bütün müslümanlardır.

Şayet bir kısım insanlar, zalim imama isyan etmişlerse, önce onlara niçin isyan ettikleri sorulmalı, araştırılmalıdır. Eğer haklılarsa ve bir fayda verecek ve hayırlı netice alınacaksa, onlara yardım edilmelidir. Yok eğer böyle bir fayda umulmuyor, aksine zarar

¹⁴⁰ Hafız Bezzar ve Tebarani'den, Münziri, et- Tergip Vet Terhib, 3/454; Celal Yıldırım, a.e.g. 6/663 (1046)

¹⁴¹ İbn Haceri Feth'ul Bari, 15/331 den naklen, İbrahim Canan, Anarşi, s. 267

görülyorsa, karışmamak, yardımda bulunmamak gerekir.¹⁴²

İbn Abidin de "Camiu'l Fusuleyn"den şöyle nakleder: "İmama karşı çıkanlar İmanın kendilerine yaptığı zulümden dolayı karşı çıkmışlarsa, onlar "ehli bağı" değildirler. İmam, zulmü terketmeli ve onlara insaflı davranmalıdır. İnsanların, bunlara karşı imama yardım etmeleri gerekmez. Çünkü burada, zulme yardım vardır." O imama karşı çıkanlara da yardım etmeleri gerekmez. Çünkü orada da, o imama ayaklanmaya yardım vardır."¹⁴³

Buraya kadar adım adım konumuzda ilerledik. İşte burada son adımı, rakamlarla ifade edecek olursak üçüncü adımı atıyoruz. İsterseniz bu aşamayı belirtmeden önce, geçmiş iki adımı birer cümle ile tekrar edelim:

1-Ulu'l emre itaat vacibtir. Onda görülen hoşlanılmayan haller veya şahsa karşı yapılan haksızlıklar veya zulümler itaat vazifesini kaldırmaz, isyan hakkı getirmez.

2-İmam masiyeti, günahı, haramı emredecek olursa, itaat hakkını kaybeder. Zulme maruz kalmak başka, masiyet emrine maruz kalmak başka şeydir. Ulu'l emr dinen günah sayılan bir şeyi mesela içki içmeyi, namaz kılmanmayı, tesettürü terketmeyi emretse, itaat edilemez.

3-Ulu'l emr, İslamdan çıkarak küfre düşerse, kendiliğinden azledilmiş olur. Müslümanlara yöneticilik hakkını kaybeder. Bu durumda bütün müslümanlara, isyan etmek vacip olur. İbn Hacer, hükmü şöyle

¹⁴² İbrahim Canan, a.e.g. s. 268, Abdulkadir Udeh a.g.e s. 4/98 bkz Hucurat 9

¹⁴³ Haşiyet'ü İbn-i Abidin, 4/261

bağlamıştır, yani: "İsyana gücü yeten, sevap kazanır. Müdahene eden, yani yağcılık yapan günahkar olur. Aciz kalana da, oradan hicret gerekir."¹⁴⁴

¹⁴⁴ İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte 6/437

HALİFENİN AZLI

“İslamda Devlet Ve Siyaset” kitabımızda “Halife Olabilmenin Şartları” konusu açıklanırken bu konudan geniş olarak bahsetmiştik. Detaylı bilgiler için oraya bakılabilir. Biz burada yeri gelmişken birkaç hatırlatma yapalım istedik.

Halife olmanın belli şartları vardır. O şartları kendinde bulunduran ve meşru bir yolla halife seçilen kişide görevini engelleyici bir kusur bulunmadığı sürece, yukarıda anlatıldığı gibi ömür boyu veya belli bir süre içinde halifeliği devam eder

Bu şartlar kaybedilir veya görevini yapmasını engelleyici bir kusur bulunursa, halife azledilir ve yerine o makama layık bir kişi seçilir.

Halifenin görevden alınmasını (azl edimesini, hal’ edilmesini) gerektiren kusurları iki grupta inceleyebiliriz:

1-Bedeninde meydana gelen noksanlık.

2-Din, ahlak ve adaletinde meydana gelen noksanlık.¹⁴⁵

Halifenin bedeninde meydana gelen noksanlıklar, üç grupta incelenmiştir:

a) Beş duyu organında noksanlık: Körlük, sağırılık, dilsizlik.

b) Aza noksanlığı: İki el ve iki ayağın noksanlığı gibi.

c) Tasarruf noksanlığı: Delilik, hacr (baskıya maruz kalarak görev yapamama) ve düşmana esir düşme gibi.

Din, ahlak ve adaletinde meydana gelen noksanlık iki grupta incelenmiştir.

a) Halife, açıkça küfre düşerse, azlinin gerekli oluşunda alimlerin ittifakı vardır. Burada küfürden maksat, hiçbir tevîl götürmeyecek şekilde kişiyi İslam'dan çıkaran ve kafir yapan inanç ve davranışlardır.¹⁴⁶

b) Halifenin küfür derecesine varmayan günah, fîsk ve kusurları azli gerektirir mi sorusuna iki farklı cevap verilmiştir:

1- "Hayır, gerektirmez" diyenler: Görüşleri, yukarıda genişçe anlatılmıştır.

¹⁴⁵ Meverdi a.e.g. s. 20-25; Ferra, el- Ahkamu's Sultaniye, s. 23 vd. Konuyla ilgili bilgiler için bkz. Nebhan a.g.e. s. 470; Ahmet Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi, 1/216; Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku 1/97; Anahatlarıyla İslam Hukuku, 1/201; M. Beşir Eryarsoy, İslam Devlet Yapısı s. 219-224; Rayyis a.g.e. s. 450; Abdulkadir Udeh, İslam Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk, 4/192-223; Haşiyet-ü İbn-i Abidin, 4/264)

¹⁴⁶ Nebhan a.g.e. s. 470-477; H. Karaman, Anahatlarıyla İslam Hukuku, 1 /201; İbrahim Canan, Anarşi s. 271; Mevdudi, Hilafet ve Saltanat s. 352 vd; Haşiyet'ü İbn-i Abidin, 4/264)

2- “Evet, gerektirir” diyenler: Özellikle çağımız alimleri, emr-i bilma’ruf nehyi anil münkerden sonra fıskında ısrar ederse, müslümanlar halifeyi mümkün olan her vasıta ile azil ve hal’ için çalışırlar, demektedirler.¹⁴⁷

Görüldüğü gibi kafır, zalim ve fasık olan halifenin azledilmesi gereğinde bir ihtilaf yoktur. Sorun bunun nasıl yapılacağındadır. Nitekim bazı alimlerin konu hakkındaki görüşlerini maddelememiz bunu açıkça ortaya koyacaktır:

Taftazani “Akaid Şerhi”nde şöyle der: “Şafi’den rivayet edildiğine göre fısk ve fücür sahibi imam ve bütün hakim ve amirler azledilmiş sayılır.”

Abdulkadir el-Cürcani, “Usulü’l Din”de şöyle der: “Bu durumdan döndüğü zaman ümmet ona bir ölçü teşkil eder: Onu hatadan sevaba çevirmek, yahut onun yerine başkasını getirmek ve onunla birlikte aynı şeyi yapan hakim, vali ve memurların da değiştirilmesi lazımdır. Eğer onu yolundan vazgeçirip döndürürlerse ne ala, aksi halde kendisini değiştirirler.”

Şehristanî: “Şehadet ve hakimlik hakkında istidlal edilen hükümler, imamet için şart olan vasıflar hakkında da geçerlidir. Şayet bundan sonra, cehalet, zulüm, dalalet ve küfrü görünürse imametten ayrılır veya biz onu hal’ederiz.”

Gazali: “Zalim sultanın vazifesinden ayrılması gerekir. O, ya ma’zuldür (azledilmiş sayılır) ya da azli gerekir. O, hakikatte sultan değildir.”

¹⁴⁷ Nebhan, a.e.g. s. 477; Hayrettin Karaman, a.e.g. 1/201. Bu konuda alimlerin görüşlerini Rayyis ve Nebhan genişçe ıktibas etmişlerdir, bakılabilir.

Fahreddin er-Razi: “Zalimlere Allah’ın emri konusunda güvenilmez. Bu mevzuda onlara tabi olunmaz. Onlar dinen imam olamazlar. Ayetlerin delaletiyle fasıkın velayeti (memuriyeti) batıldır.”

İbn Hazm: “İmama itaat, bizi Allah’ın kitabı ve resulünün sünnetiyle idare ettiği sürece vaciptir. Bunun ikisinden, bir miktar ayrılrsa bile, vazifesine devamına engel olunur. Hakkında ceza tatbik edilir. Şayet hal’den başka çare olmayacağına inanılırsa, halledilir ve yerine başkası getirilir.”¹⁴⁸

Bu konuda Ömer Nasuhi Bilmen, Hayrettin Karaman, Haydar Hatiboğlu, İbrahim Canan gibi çağdaş alimlerimizin yazdıkları yukarda adını verdiğimiz kitabımızdan okunabilir.

Tartışılan asıl nokta, halife azil karşısında direnirse ne yapılacağıdır. Böyle zalim halifeye karşı ayaklanmak ve silah çekmek caiz midir?

Bu soruya üç ayrı ictihadla cevap verilmiştir:

1-Devrimci Görüş: Buna başkaldırı, kıyam, huruc da denilmiştir. Hariciler, kısmen Mutezile ile Şiadan Zeydiyye, İsmailiyye, Keysaniyye'nin görüşü olarak bilinir. Kapsamlı ve köklü bir değişim için netice neye mal olursa olsun, fasık halifeye karşı ayaklanılır ve azledilir.

2-Sabırcı Görüş: Ehli sünnetin çoğunluğu ve İmamiye Şia'sının görüşleri olarak bilinir. Zalim imamın durumu bilinmekle beraber düzeltmek için her hangi bir iradi müdahalede bulunulmayacak, kalben sevilme ve buğzedilse bile isyan edilmeyerek günah olmayan yerlerde itaata devam edilecek, şahsa yapılan zulme sabredilecektir.

¹⁴⁸ Bu görüşler için bkz. en-Nebhan, age. 473-474

Özellikle belirtelim, yukarda genişçe anlatıldığı gibi bu itaat, asla halifenin dine aykırı emirlerine itaat değildir. Zira "Halika (yaratıcıya) isyan olan konuda mahluka itaat yoktur" ve "İtaat marufadır" hadisleri bu konuda kesin bir kaidedir. Ama isyan ve savaş da değildir. Bir bakıma “pasif direniş” ve “sivil itaatsızlık” kavramlarının fiilen uygulanması da denilebilir.

3-Temkinci Görüş: Ebu Hanife ve Mutezile'den bazılarının görüşüdür. Bekleme, gözetme, fırsat kollama, başarı şartlarını arama, şartların oluşmadığı durumlarda sabırla bekleme, şartların ouştuğu anda da kıyam ederek halifeyi makamından azletme anlamındadır. Buna göre eğer ellerinde yeterli güç ve kuvvet varsa ve isyan büyük bir zarara sebep olmayacaksa yapılmalı, zalim, fasık bir halifeye itaat edilmemelidir. Bunlara göre, ayaklanmanın ve silah çekmenin doğuracağı zararla, günahkar ve zalim devlet başkanının göreve devam etmesindeki zarar karşılaştırılıp, bu iki zarardan hangisi daha az ve hafif ise onu tercih etmek gerekir.¹⁴⁹

Temkinci (temekkün) görüşü, devrim ile sabır arasında bir orta yoldur. Bir yandan sabırdır ama, aynı zamanda harekete geçmeye hazır, içinde düzeltme için müdahale arzusunu taşıyan bir sabırdır. Bir yandan da başarıyı mümkün kılan güç ve kudretin toplanmasını bekleyen "gizli" bir devrimdir.¹⁵⁰

¹⁴⁹ M.Ziyauddin Rayyis a.e.g. s. 450-457; Nevin Abdulhalik Mustafa, İslam Siyasi Düşüncesinde Muhalefet, s. 183 vd.; H. Karaman, Anahatlarıyla İslam Hukuku, 1/201; Ahmet Akgündüz, a.e.g. 2 /216-217; Nebhani, a.e.g. s. 475 vd; Abdulkadir Udeh, a.e.g. 4/196 vd; Mevdudi, Hilafet ve Saltanat, s. 387-390; İbn Abidin, 4/263-264

¹⁵⁰ Nevin A. Mustafa a.e.g. s. 186

Bir gerçeği tekrar vurgulayalım; bütün bu görüşlerin ortak bir yanı vardır: Şekli ve biçimi değişik olsa bile zalim, fasık ve günahkar başkana takınılan ortak tavır ve tepki; ret ve buğzudur.

İKİNCİ BÖLÜM: İLİM VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ

Bölüme Giriş.

Buraya kadar kısaca yazılanlardan İslam toplumunda iyi idarecilerle kötü idareciler arasındaki farkı anlamış oluyoruz. Bir kere daha ifade edecek olursak iyi idareciler, kendilerinde bulunması gereken vasıfları taşımakla beraber meşru bir yöntemle müslümanların başına seçilen ve onların işlerini İslam'ın genel çerçevesi içinde danışa danışa meşveretle çözen kişilerdir. Kendisinin ve idare ettiklerinin haklarını koruyan kimselerdir.

Kötü idareciler de bunun tam tersi. Yani, yönetime ehil olmadığı ve usulüne uygun seçilmediği halde, zorla veya gayr-ı meşru yollarla başa geçen, insanların hak ve hukukunu gözetmeyen, diktacı, baskıcı, zorba ve zalim idareciler.

Hiç şüphesiz, toplumun tabii önderleri olan alimlerin idarecilere karşı tavır ve tutumları, onların iyi

veya kötü olmalarına göre değişecektir. Bu aynı zamanda, alimlerin de iyi veya kötü olmalarının birer alameti olacaktır. Yani alimler, iyi idarecilere yardım edip destekledikleri, kötü idarecileri de uyardıkları, daha da olmazsa onlardan uzaklaştıkları sürece iyi kalacaklardır. Ama kötü idarecileri sırf dünyalıkları, şan, şöhret, makam gibi heva ve hevesleri uğruna destekledikleri, yağcılık ve dalkavukluk ederek onlara gereken nasihatı terk ettikleri sürece de kötü kalacaklardır.

Bu yönüyle düşünülürse, daha önce de dikkat çekildiği gibi, toplumun varlığını tehdit eden her türlü kötülükler, toplumun ıslah ve aydınlanmasından sorumlu olan alimlerin bozulmasından kaynaklanmaktadır. Üstelik alimlerin bozulması, idarecilerin bozulmasını, onların bozulması da halkın bozulmasını doğurmuştur. Halkın bozulması ise, ilâhî azabın hak edilerek devletin ve milletin yıkılmasına, yok olmasına sebep olmuştur.¹

Bütün bunlar göz önüne alındığında alimler ile idarecilerin ilişkileri fevkalade önem kazanmaktadır. Bu, sadece dinî ve ahlakî yönden değil, aynı zamanda hukuk, eğitim, sağlık, bayındırlık vb. gibi, hayatın her alanı için de geçerlidir. Elindeki yetişmiş insan gücünü en iyi biçimde kullanarak değerlendirmesini bilen idarecilerin ülkesi, refahın, zenginliğin yanında barışın, güvenin, huzurun, istikrarın ve mutluluğun da ülkesidir.

İslam, insanlar arasındaki ilişkileri, bir ayetle formüle etmiştir: “İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın.”²

¹ Fahrettin Korkmaz, Gazali’de Devlet, s. 45-46

² Maide, 2. İyilikte yardımlaşmak ve kötülüğe karşı koymak hakkında diğer bazı ayetler için bkz. 7/164, 31/17, 42/39. 3/104, 110, 113-114, 200; 4/114, 22/41, 59/9; 9/71

Öyleyse, alimlerle idarecilerin ilişkilerini iki ana maddede ifade edebiliriz:

1-İyilikte yardımlaşma.

2-Kötülükte uyarma ve uzaklaşma.

İYİLİKTE YARDIMLAŞMA

Kur'an'a baktığımız zaman, iyi ahlakı tavsiye ettiği kadar, iyilerle dost olmamızı, kötülerle dost

olmamamızı,¹ iyiliği ayakta tutmamızı, kötülüğü engellememizi,² iyiliklerde daima önder olmamızı³ istediğini görürüz.

Bilindiği gibi iyilik, ahlakça temiz ve güzel olan, her türlü istenilen ve beğenilen vasıfları taşıyan, hayırlı, faydalı, uygun, hoş giden şeyleri kapsayan bir kelime. Takva, Allah (azze ve celle)’a inanarak ve kulluk görevini yerine getirerek O’nun azabından korunma bilinci, sorumluluk duygusu. Allah (azze ve celle)’ın emir ve yasaklarına, kanunlarına uymakta titizlik gösterme. Günah, Allah (azze ve celle)’ın emir ve yasaklarında O’na karşı gelmektir. Düşmanlık ise, Allah (azze ve celle)’ın gerek kendimiz, gerekse başkaları için emrettiklerinde haddi aşarak O’nun çizdiği sınırları çiğnemektir.

İşte Allah (azze ve celle), yukarıdaki ayette bize, toplumsal hayatımızda iyilik ve takvada yardımlaşp, kötülük ve düşmanlıkta yardımlaşmamayı emrederek, aynı zamanda günah ve düşmanlıkta yardımlaşp, iyilik ve takvada yardımlaşmayı terketmeyi de yasaklamıştır.. Kendisi iyilikleri yapar, kötülüklerden kaçınırken, başkalarına da bu konuda gerek nasihat, gerek teşvik, gerekse bilfiil yardım yapanlar, hiç şüphesiz onların sevabına da, onlardan bir şey eksilmemek kaydıyla, ortak olurlar. Sevgili Peygamberimizin koyduğu “Sebep olan, yapan gibidir.” kuralını daha önce görmüştük.

Hal böyle olunca iyi alimlerin, iyi idarecilere yardımcı olarak destek vermelerinden daha tabii ne olabilir? Zaten iyi idareciler aynı zamanda alim, adil,

¹ Bkz. Kur’an 11/113, 8/72,60/1,13, 4/139, 144, 58/22, 5/51, 9/71

² Kur’an 2/143, 3/104, 110, 22/41

³ Nisa, 4/85

ahlaklı ve erdemli kişilerdir. Bunlar, bir idarecide olmazsa olmaz şartlardır. Bu şartları taşıyan yöneticiler zaten işlerini sağlıklı yürütmek için, hem atadıkları memurlarını, hem de danışma için seçecekleri alimleri istişare ile arar bulur, gerekli hizmetlerde ehil insanları istihdam ederek ülkeyi beraberce yönetirler.

İslam alimleri, “insanın vücudunda kalp ne ise, ülkede İslam devlet başkanı da odur” demişlerdir. Bilindiği gibi, vücutta bir et parçası olan kalp, doğru ve düzgün olursa, bedendeki işler de düzenli ve sağlıklı olur. Kalp bozulunca, vücuttaki bütün organlar da bozulur. Tıpkı bunun gibi, idareci bozulursa, insanlar da bozulur. Daha önce geçmişti: “İnsanlar idarecilerinin dini -gidişi- üzerinedirler.” denmiştir.

Bu yüzden aklı başında herkesin, özellikle de alimlerin, iyi niyetli adil idarecilerin yardımına koşmaları gerekir. Bu onlar için bir borçtur. Dinin öğretilmesi, şeriatın uygulanması, halkın ahlak ve maneviyatının takviyesi için çalışmak, ülkede birlik, dirlik, huzur, saadet ve devamlılık için gayret göstermek, ülkenin yöneticilerine yapılabilecek en büyük yardımlardandır.

Bir devletin huzur ve bekasının gerçek tehdidi cehalettir. Cehaletin de en büyük düşmanı dindir. Onun için alimler, dilleriyle, kalemleriyle doğrudan halk eğitimine katılarak, onlara dinlerini öğreterek idarecilere yardım edebilirler. Kur'an-ı Kerim ve sünnet-i seniyyeden aldıkları iman, ibadet, hukuk ve ahlak esaslarını çağın iletişim araçlarından da yararlanarak halka öğretmekle alimler, halkın yollarını aydınlatarak bid'at ve hurafeleri kovabilir, dolayısıyla küfrün, şirkin, fışkın, zulmün tabii sonuçları olan her türlü kin, nefret, düşmanlık tohumlarını ülkeden uzaklaştırabilirler.

Doğrusu kimin elinden bunlar gelir de yapmazsa elbette çok büyük bir vebal altındadır ve ayıplanmaya, kınanmaya layıktır. Alimlerin bu vazifelerini yapmalarına engel olmak ise açık bir zulümdür. Bu zulmü işleyenler, onlardan yararlanacak olan halka da zarar verdiklerinden ötürü hiç şüphesiz aynı zamanda halk düşmanındırlar. İnsanların bilgi edinme özgürlüklerine karşı çıkanlar, hiç kuşkusuz insanlık suçu işlemektedirler.

Alimlerle amirler arasındaki ilişkiyi tabii mecrasında götürecek bu durumu biraz daha yakından görelim isterseniz.

İdarecilerde İlim Ve Adalet Şartı.

Bilindiği gibi İslam Devletine “başkan” seçiminde aranan bir takım şartlar vardır. Biz bu şartları “İslamda Devlet Ve Siyaset” adlı kitabımızın “Halife Olabilmenin Şartları” başlığı altında görmüştük. Şimdi ilim ve adalet hakkında orada yazılanları özetleyelim:

İlimden amaç, sahibini dinî ve dünyevi işlerde doğru ve sağlıklı bir karar almaya götüren bilgi ve kazandırdığı anlayış ve kavrayıştır

Devlet Başkanı seçiminde bunun şart olmasında alimlerin icmaı vardır. Ama “ne kadar ilim?” sorusu, ihtilaf getirmiştir. El-Cüveynî şöyle diyor: “İmamın şartlarından biri, hadiseler karşısında başkalarından fetva istemeye ihtiyacı olmayacak derecede, ictihad ehlinde olmasıdır. Bu üzerinde birleşilen bir noktadır.”⁴

⁴ İbn Haldun, Mukaddime, 2/692

Gazali: “İmama da şart olan, kadı’da şart olan şeydir. Kadılığın şartlarında biri de mukallid değil, müctehid olmasıdır.” Diyor.

İbn Haldun bunu şöyle açıklıyor: “Çünkü başkalarını taklit bir eksikliktir, İmamet için ise bütün vasıflarda kemal şarttır.”⁵

Bu sözlerden anlaşılan imamın müctehit olması şarttır. Doğrusu bu biraz işi zorlaştırma olur. Her zaman böyle bir müctehid imam bulmak mümkün değildir. Bunun yerine, hiç değilse kitab ve sünneti bilen, fıkha ve fıkıh usulü ilmine vakıf olan birisi olması lazımdır diyelim. Yani Kur’an, sünnet, fıkıh ve usul-ü fıkıhtaki genel hükümleri ve dinin temel prensiplerini bilmek halife için yeterlidir. Çünkü halifenin bundan fazlasına ihtiyacı yoktur. İhtiyaç duyduğu anda istişare edeceği adamları yanında bulundurması yeterlidir. Akıllı başında ve usul bilen, aynı zamanda danışmanın ayıp değil fazilet olduğuna inanan bir adam, danışmanları sayesinde dolaylı olarak her şeyi biliyor demektir. O devlet ve toplumu rahatlıkla yönetebilir. Özellikle zamanımızda ilimler bir çok branşlara ayrılmıştır. Her alanda uzman olmak zaten imkansızdır.

İmam için sadece siyasî, hukukî ve iktisadî ilimler de yetmez. Başta tarih olmak üzere, ayrıntılara girmeden her ilimden bir şeyler bilmesi, yönetim işlerinde ve beşeri ilişkilerinde kendisi için fevkalade yardımcı olacaktır.

Adalet denince bizde genellikle hukukun üstünlüğüne inanarak kanunlara bağlı kalmak, uygulamada doğruluktan şaşmamak, hakkı yerine koymak akla gelir. Bu böyle olmakla beraber başta ahlak

⁵ Ay

olmak üzere İslamî ilimlerde adaletten maksat, farzları vacipleri yerine getirme, haramlardan ve günahlardan kaçma, şüpheli işlerden uzak durma, iffet, namus ve şerefe düşkün olma, doğru sözlü, emaneti koruyucu, güvenilir bir Müslüman kimse olma demektir. Biz buna kısaca takva ve iyi hal de diyebiliriz.

İşte gerek halife ve gerekse atadığı kimselerin bu manada adaletli olmaları şarttır. Çünkü memuriyet bir emanettir, bir sorumluluktur. Fasık ve günahkar ise emin değildir. Onun için fasıktan halife olmaz. Çünkü halife insanlara örnektir. Atalar “balık baştan kokar” demişler. Şayet baş, yani halife bozulursa, vatandaşlar dünden bozulur.

Adalet devlet başkanı için en başta gelen şartlardan birisidir. Çünkü O içte ve dışta devleti temsil eder. Şayet inancında ve ahlakında ithamlara uğrarsa halkın güvenini kaybeder. Böyle bir güven bunalımı ona görevinde zorluklar çıkarır. Dolayısıyla insanların ahlakını, mallarını, şeref ve haysiyetlerini koruması zorlaşır. Bu durumda devlet de heybet ve azametini kaybeder.

Maverdî, imam bahsinde, adaletten ayrılması ile ilgili olarak şöyle diyor: “İmam, ümmetin yukarıda sayılan haklarını ifa ederken, lehlerine ve aleyhlerine olan Allah (azze ve celle)’ın haklarını da eda eder. Halifenin durumu değişmedikçe, insanların O’na itaat ve yardım etmesi mecburidir. Durumu değiştiren ve O’nu imamlıktan düşüren iki şeydir.

- 1- Adaletten ayrılması.
- 2- Bedeninde noksanlık.

Adaletten ayrılması, fiske ve iki halde söz konusu olur. Birincisi, şehvetine tabi olması. İkincisi ise, şüphe çekici işler yapması.

Bunlardan birincisi, şehvetini kuvvetlendirerek ve hevasına boyun eğerek ihlal edici işler yapması ve yasaklanmış şeylerin ifasına ait fiillerdir. Bu durum, imamet akdinin yapılmasına ve hilafetin devamına engeldir. O imamlığını akdeden duruma dönse de imamlıktan düşer. Adaletle dönse de, imamete ancak yeni bir akitle tekrar dönebilir. Bazı ilm-i kelam alimleri şöyle diyorlar: “Adaletle dönmesiyle yeni bir akde ve biata hacet kalmaksızın, imamete döner. O’na yeniden biat etmekte büyük meşakket vardır.”⁸

Hulefa-i Raşidin’e baktığımız zaman, halifeleri toplumun en alim ve adil insanları buluruz. Bu konuda sanırım kimsenin farklı bir düşüncesi yoktur. Raşit halifelerin hayatlarını okuyanlar, onların ne kadar ilim sahibi, alimlerin kıymetini bilen ve onlarla istişare eden, hatta sırf istişare ve ilimlerinden faydalanmak için onların Medine’nin dışına çıkmalarına izin vermeyen, valilerine de ilim ve adaleti hatırlatan, öğütler veren insanlar olduklarını bilirler.

Alimler ve idarecilerle ilgili bir kitap yazan Abdulaziz el- Bedrî, bunlara bol bol örnekler verir.⁹ M. Yusuf Kandehlevî, “Hayatu’s Sahabe” adlı muhteşem eserinde, konuyla ilgili olayları sıralar.¹⁰ Biz kitabımızın hacminin büyümesini istemediğimizden, o güzel örnek

⁸ Maverdi, s. 17; Nebhan, age. s. 393/396

⁹ İslamda Devlet Adamı ve Alim, Kültür Basın Yayın Birliği, İst. 1989

¹⁰ Age. Kelam y. İst. 1978. 4/1541

olayları nakletmeyi çok istememize rağmen aktarmayacağız.

Raşit halifeler, ilme, alime ve istişareye önem verdikleri kadar adaletli olmaya da özen gösterirlerdi. “Adalet,” kuşkusuz, “takvaya en yakın” haslettir.¹¹ Yine şüphesiz Allah (azze ve celle)’tan en çok korkan, O’na karşı takvalı olan alimlerdir.¹² Evet, ilim ile takva arasında, çok yakın bir ilişki vardır.

İşi Ehline Vermek.

Adaletli idarecilerin en ayırt edici vasfı, işi ehline vermek, bu hususta hatır gönül dinlememektir. Allah (azze ve celle) “Emanetleri ehline vermemizi emrederken”,⁴⁰ Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) de, “işler (devlet başkanlığı, valilik, hakimlik, müdürlük vs. yönetim işleri) ehil olmayan insanlara verildiği zaman kıyameti gözleyin”⁴¹ diyerek işleri ehliyetsizlere vermeyi “kıyamet sebebi” olarak zikretmiştir.

Daha önce de gördük; örnek insan Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) devlet yönetiminde insan kullanırken bazı ölçüler belirlemiştir. Kısaca bunlar; özellikle isteyene ve hırs gösterene vermemek, herkesi kabiliyetleriyle tanıyarak, ehliyeti esas almaktır.⁴²

¹¹ Maide, 8

¹² Fatır, 28

⁴⁰ Nisa, 58

⁴¹ Buhari, İlim, 2

⁴² İbrahim Canan, age. s. 176

Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Müslümanların işlerinden bir sorumluluğu üzerine alan bir kimse, bunlar üzerine bir adam tayin ederken, içlerinde bir iş için daha liyakatlı, Allah (azze ve celle)’ın kitabını ve Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’ın sünnetini daha iyi bilen birisinin varlığını bildiği halde, başkasını tayin edecek olursa, kesinlikle Allah (azze ve celle)’a, Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’a ve bütün müslümanlara ihanet etmiştir.”⁴³ buyurmuş, hatta bu konuda ashabından biat bile almıştır.⁴⁴ Adaleti tesiste en büyük unsur, şüphesiz ki bu kuraldır.

Bu kuralı baltalayan ve dolayısıyla adaleti yıkmak ve zulme sebep olmakla devlet ve milletleri yıkan en büyük yanlış, iltimas, adam kayırma, rüşvet ve hediye(!)dir. Rüşvet ve memura hediye, Peygamberimiz (aleyhi's selatu ve's selam)’ın lanet ettiği hususlardır.⁴⁵ Adam kayırma, iltimas, akraba ve arkadaş gözetme, giderek mezhep, meşrep, hizip, parti, kavim taassubu pis bir ırkçılıktır, bir cahiliye adetidir.

İrkçılık ve Asabiyet.

Gerçekten de, ehliyetin en büyük düşmanı, dolayısıyla zulme girişin kapısı, dünya ve ahiret haraplığının başlangıcı, kıyametin esaslı sebeplerinden birisi, belki de birincisi ırkçılıktır, asabiyettir. Çünkü insan ırkçı oldu mu, gözünde hiçbir hak, hukuk ve değer

⁴³ Heysemî, Mecmau’z Zevaid, 5/211-212; İbn Hacer, Metalibu’l Aliye, 2/233, (2103)

⁴⁴ Neseî, Beyat, 2; İbn Mace, Cihad, 41

⁴⁵ Tirmizi, Ahkam 9; Ebu Davud, Akdiye, 4; İbn Mace, Ahkam 2; Müsned 2/164

kalmaz. Onun için tek ölçü ırkçılığını tatmindir. O yürüsün de gerisi ne olursa olsun!.. Ne imanın, ne vicdanın, ne ilmin, ne ehliyetin, ne hakkın, ne hukukun, ne medeniyetin, ne insanlığın... gözünde hiçbir şeyin kıymeti kalmamıştır; asabiyet ve ırkçılık adına hepsini yakabilir, yıkabilir!..Yeryüzünde ırkçılıktan daha akılsız mantıksız, bencil, duygu ve hırslarına kapılmış bir düşünce yoktur. Dolayısıyla ırkçılıktan daha zararlı bir düşünce yoktur.

Bütün bu sebeplerden ötürü İslam, ırkçılığı şiddetle yasaklamış, hatta lanetlemiştir. İslam, inananları kardeş sayarak bir tarağın dişleri gibi eşit saymış ve ırkçılığı şiddetle yasaklamıştır. Kur'an, insanlarda renklerin, dillerin, soyların, boyların ayrı ayrı olması,³⁶³ Allah (azze ve celle)'ın varlığının, birliğinin, ilminin, gücünün, kudretinin bir delilidir. Soysuzluk kötülenmiştir.³⁶⁴ Ama, ırk üstünlüğüne inanarak ırkçılık yapmak,³⁶⁵ soy sople öğünmek, şiddetle yasaklanmıştır.³⁶⁶

İrkçılık, Hz. Peygamber (sav) efendimizin en çok kötülediği, hatta lanetlediği ve yasakladığı bir hastalıktır. İrkçılık zulme, adaletsizliğe alet edilen asabiyet ve tarafgirliktir. Konuyla ilgili Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sözlerinin hatırlatalım:

“İrkçılık davasına kalkan, onu yaymaya çalışan, bu dava yolunda mücadeleye girişen, bizden değildir.”⁵⁶

³⁶³ Rum, 22; Fatır, 27-28; Furkan 4; Hucurat, 13

³⁶⁴ Kalem, 13

³⁶⁵ Hucurat, 13

³⁶⁶ Tekasür, 1-7

⁵⁶ Ebu Davud, Edep, 121, (5121)

“Kim cahiliye davasında (kavmiyetçilik, ırkçılık) bulunursa, cehenneme iki dizi üzerine çökmüş demektir.” Dediler ki: “Ey Allah’ın Resulü, namaz kılsa, oruç tutsa da mı?” “Evet: Namaz kılsa da, oruç tutsa da!”⁵⁷

“Allah (azze ve celle) katında en şerefliiniz, takvada en ileri olanınızdır. Arabın aceme (arap olmayana) bir üstünlüğü yoktur. Acemin de Arap üzerine bir üstünlüğü yoktur. Siyah derili olanın beyaz derili olana, beyazın da siyah üzerine bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir.”³⁶⁷

İslam inananları kardeş kılmıştır. Bunu ilan etmekle yetinmemiş, kardeşler arasına emir, nehiy ve tavsiyelerden oluşan bir hak hukuk koymuş, bunların gözetilmesini, bozulursa da düzeltilmesini istemiştir.⁵⁹ Arap olsun acem olsun, bütün müminler kardeş iken birisi kalkar da, haksız olarak ırkını, aşiretini savunur, haksızlıkta kavmine yardım ederse, ırkçılık yapmıştır.³⁷² Olur olmaz bahanelerle atalar ile övünme, böbürlenme, tekebbür, yani büyüklenme yasaklanmıştır. Hepimiz Adem (as)’in çocukları iken, inananlar kardeş iken, bu kardeşliği bozucu büyüklenme, hele hele de kafir, sapık ve zalim atalarla övünme yerilmiştir. İşte böyle bir kimsenin kötü akıbeti:

“... Bir kısım insanlar var ki, Cehennem kömüründen başka bir şey olmayan adamlarla övünürler. İşte bunlar, ya bu öğünmeden vazgeçerler, ya da Allah

⁵⁷ Hakim, Müstedrek, 4/298

³⁶⁷ Rudanî, Cemu’l Fevaid, 2/160 (3634)

⁵⁹ Hucurat, 7-10

³⁷² Ebu Davud, Edep, 121. (5117-5120)

(azze ve celle) nezdinde pisliğı burunlarıyla yuvarlayan mayıs böceklerinden daha değersiz olurlar.”³⁷³

“Kim kafır atalarından dokuz tanesine izzet ve üstünlük niyetiyle intisap ederse, Cehennemde, onların onuncusu olur.”³⁷⁴

Yasak olan, kavmini sevmek değildir. Peygamberimiz: “Kişi kavmini sever”³⁷⁰ demekle, kavim ve kabile sevgisinin fitraten insan tabiatındaki yerine işaret etmişlerdir. Sıla-i rahim denilen akraba ilişkilerinin önemine ne kadar dikkat çekmiştir. Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) nesepleri öğrenmemizi ve korumamızı, ne kadar istemiştir. Buna aykırı olan zina ve benzeri çirkinlikler ne kadar da yasaklanmıştır. Ancak bütün bunlardan sonra artık birisi kalkar da, haksız olarak ırkını, kavmini, aşiretini savunur, yani haksızlıkta bile kavmine yardım ederse, ırkçılık yapmıştır.⁶⁰

İrkçılık, insanlık tarihinde görülen en büyük ihtilaf ve tefrika sebebidir. Sırf ırkçılık yüzünden yaşlı dünya bir çok sürgün, savaş, istila, işgal, zulüm, katliam görmüş ve çağımızdaki iki büyük dünya savaşına bu yüzden sahne olmuştur.

Bu gün her aklı başında insanın lanetlediğı ırkçılık ve asabiyet, başka isimler ve görüntüler altında hala tefrika, ayrılık, zulüm sebebi olarak varlığını sürdürmektedir. Bu görüntüler de mezhep, meşrep, parti, cemaat, ideoloji, düşünce asabiyetidir. Hatta iş, dernek, vakıf, oda, ocak, kulüp gibi ayrıntılara kadar düşmüştür maalesef.

³⁷³ Ebu Davud, edep, 120. (5116.); Ahmed, Müsned, 2/524

³⁷⁴ Heysemi, age. 8/85

³⁷⁰ Hakim, age. 3/131

⁶⁰ Ebu Davud, Edep, 121. (5117-5120)

Yukardan beri anlatmaya çalıştığımız şudur: Normalde İslam Devletinin başkanı ve O'nun atadıkları, zaten alim ve adil insanlardır. Görüldüğü gibi, eğer idareciler, Allah (azze ve celle)'ı bilen, İslam'ı anlayan insanlar olsalar, yeryüzünde adaletle Allah (azze ve celle)'ın kanunlarını uygulayacaklar ve adaleti engelleyen maddi ve manevi her arızadan ayrılacaklardır. Öylesi insanlar, ümmet ve insanlık üstüne Allah (azze ve celle)'ın bir rahmeti ve bereketidir. Bunun farkında olan ümmet ve alimler, elbette onları sevecek, sayacak ve itaat edecekler, işlerinde yardımcı olacaklardır.

Akıllı İdareciler.

Zaten alim, adil ve olgun idareciler kendilerine âlim insanlardan iyi vezirler, yani yardımcılar, danışmanlar, müsteşarlar, hatta sivil dostlar edinirler. İşlerini böyle halleden bir toplum, rahmet toplumdur. Allah'ın iradesini gerçekleştiren bir toplum, huzur, barış, kardeşlik mutluluk toplumdur. İdare eden ve edinenler, “Hayırda yarışan”⁶⁷ “İyilik ve takvada yardımlaşan”⁶⁸ bir toplumdur. Zaten insanları hüsrandan kurtaran, iman ve amelle beraber, hakkı ve sabrı tavsiye değil midir?⁶⁹ Mü'minler ancak kardeşirler⁷⁰ ve birbirlerine yardımcı olmak, hayırhah olmak, nasihat etmek durumundadırlar.⁷¹

⁶⁷ Bakara 148, Maide 48, Mü'minin 61

⁶⁸ Maide 3

⁶⁹ Asr 1-3

⁷⁰ Hucurat 10

⁷¹ A'rat 62, 68

Hatta din, efendimizin (s.a.v) buyurduğu gibi “Baştan sona hayırhahlıktır, nasihattır.”⁷²

Bu “Din nasihattır” hadisi üzerine, yanındakiler sorar:

-Kimin için ey Allah’ın Resülü? Buyurdular:

-Allah için, kitabı için, Resülü için, Müslümanların imamı ve hepsi için! Müslüman müslümanın kardeşidir; Ona yardımını kesmez, ona yalan söylemez, ona zulmetmez. Her biriniz kardeşinin aynasıdır; onda bir rahatsızlık görürse, bunu ondan giderir.”⁷³

Allah için nasihat; sağlam bir itikat, ihlasla amel, sevgiyle tazimdir.

Kitap için nasihat; inanarak okumak, anlamaya, uygulamaya ve yaymaya çalışmaktır.

Resulullah için nasihat; ona iman ile sünnetine ittiba, dostlarını hürmet, düşmanlarına buğzetme, dinini yayma, ona olan töhmetleri reddetme, bidatlarından kaçınmadır.

İmamlar hakkında nasihat; hak bir usul ile onları seçme ve biat, hakka uygun emirlerinle itaat, uygunsuzlarına nasihat, işlerinde yardım, cihada çağırdıklarında katılım, gafletlerinde ikaz, zulümlerinde sabır, vergileri verme ve arkalarında namazdır.

Müslümanlara nasihat ise malum olan kardeşlik hak, hukuk ve adabı...

Peygamberimizin Müslümanları, birbirini sevmeye, acımada, korumada, bir vücuda benzettiğini, organlardan birinin acı çekmesinden diğer azalarından humma ve uykusuzluğa tutunulacağını, veya birbirlerine

⁷² Muslim iman 95 (55) Tirmizi Birr 17-18 (1927,1928,1930)

⁷³ A.y

bağlılıkta bir binanın tuğlalarına benzettiğini bilmeyenimiz yoktur. İşte bunlar aynı zamanda alimler ile iradecilerin iyilik ve takvada nasıl yardımlaşacağını gösteren delillerdir.

Alimlerin Yardımı

Bütün bunlar değerlendirildiğinde görülür ki adil iradecilere yardımcı olmak, onların maiyetinde vazife olmak, asla bir günah değil belki belki bir ibadettir.

Bu yüzden, Ebu Hanife (r.h)’nin baş kadılık görevini almamaktaki amacını yorumlayan Hayrettin Karaman haklı olarak şunları söyler: “Son Emevi halifeleri ile Abbasilerden Mansur, ona baş kadılılığı teklif ettiler. O ısrarlarla bunu kabul etmedi. Sonuncusu bu yüzden Ebu Hanifeyi hapsetti. (150/767) yılında Bağdat’ta, hapisshanede Hakk’ın rahmetine kavuştu Kadılık vazifesini kabul etmemesinin sebebi, onun takvası değildir. Onun takva sahibi bir kişi olduğunda şüphe yoktur; ancak kadı olmak da günah değildir; ehli olan, adaletten ayrılmayan için bir ibadettir. Ebu Hanife’nin bu vazifeyi kabul etmeyişinin sebebi; devlet yönetimini gasp eden ve hilafeli saltanata çeviren yöneticilere karşı pasif direnişte bulunmak ve böylece onları protesto etmektir.”⁷⁴

Peygamber efendimiz (s.a.v) bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır. “Allah bir emir için hayır diledi mi, ona doğru sözlü bir vezir nasip eder. Bu, ona unutulma hatırlatır, hatırladığı zaman da yardım eder.

⁷⁴ İslam hukuk tarihi s.185-186

Allah Emire hayır dilemezse, kötü bir vezir musallat eder. Bu vezir ona, unuttuğunda hatırlatmaz, hatırlayınca da yardımcı olmaz.”⁷⁵

Buradaki vezir, yardımcı, danışman, müsteşar ve müşavir anlamınadır. Ahnef’in de dediği gibi: “Sultan, yardımcıları ve vezirler olmadan saltanatını devam ettiremez, vezir ve yardımcıları sevgi ve hayırhahlık olmadan faydalı olamazlar. Sevgi ve nasihat da dirayetli rey ve dürüstlükte faydalı olabilir. İradecilere hasseten - bütün insanlara ammeten- en ziyade zarar getiren şey, salih vezir ve yardımcılarından mahrumiyetleridir, vezir ve yardımcıların mürüvvet ve hayaca fukara oluşlarıdır.”⁷⁶

Beyhaki, Ali el-Cerrah’dan şu ibretli olayı nakleder: “Emevilerin çocuklarına:

-Devletinizin yıkılışı sebebi nedir? diye sordum, Bana:

-Dört sebeple! dediler ve açıkladılar:

1-Vezirlerimiz duyurmaları gereken şeyleri bize söylemediler.

2-Vergi memurlarının halka zulmetmesi, halkı vatanlarından göç ettirdi. Böylece hazinelerimiz boşaldı.

3-Askerlerin maişetleri kesildi, böylece bize itaatı terk ettiler.

4-Adaletimizden ümitlerini keddiler ve başkalarında emniyet ve huzur aradılar.”⁷⁷

Şu hadis-i şerif, emirler için iyi bir ikazdır: “Allah bir peygamber gönderdiği veya onun yerine bir halife getirdiği zaman mutlaka onun iki tane de yakını olmuştur:

⁷⁵ Ebu Davud, Harac 4 (2932). Nesei, Bey’at 33 (7/159)

⁷⁶ İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte Muhtasarı 6/446

⁷⁷ Age. 6/447

Biri iyiliği emretmiş ve ona teşvik etmiş, diğeri de şerri emretmiş ve şerre teşvik etmiştir. Masum (yani kötülükten korunmuş) olan, Allah'ın koruduğu kimsedir.”⁷⁸

Alimlerin Denetimi.

İslam alimleri ümmet adına, devlet başkanı başta olmak üzere bütün idareciler üzerinde murakıptırlar; onları gözetir ve denetlerler. Hak ve hukukta teşvik ve destek verir, haksızlık ve zulümde iyiliği hatırlatır, kötülükten sakındırırlar. Bu, alimlere Allah'ın verdiği bir görevdir: “Sizden hayra çağıran, iyiliği emrederek kötülükten meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁷⁹

Ümmet üzerine farz-ı kifaye olan bu görev Allahu a'lem alimler üzerine farz-ı ayndır. Çünkü din adına en önde gelen sorumlular, alimler ve amirlerdir. Sorumluluklarını yerine getirmeyen alimlerin vebalini ve emri maruf, nehy-i münkeri terk edenlerin acı akıbetini görmüştük...

Gazali'ye göre alimin bozulması, hükümdarların bozulmasını, hükümdarın bozulması ise halkın bozulmasını, halkın bozulması da her üçünün birden ortadan kalkmasını, yani devletin ve milletin yıkılmasını sonuçlandırır. Bu bakımdan bir beldenin mamur olması da, harap olması da, o beldenin ileri gelen alim ve yöneticilerinin davranışlarından kaynaklanmaktadır.^{79/1}

⁷⁸ Buhari, Ahkam 42, Nesei, Bey'at 32 (7/158)

⁷⁹ Al-i İmran, 104.

^{79/1}Fahrettin Korkmaz, Gazali de Devlet s. 46

Bu acı sonucun yaşanmaması için, alimlerin hükümdar üzerindeki murakabe görevlerini iyi yapmaları gerekir. İzzet Molla, bu gerçeği şöyle ifade eder:

Meşhurdur; fisk ile olmaz cihan harap,
Eyler anı müdahene-i aliman harap.

Ashab-ı Kiram bu konuda çok dikkatli idi ve icab edince sözünü esirgemez, yanlış acı veya tatlı bir üsluble ikazını yapardı. Ka'b b. Ucre (ra), bir gün mescide girdi ve gördü ki, Abdurrahman b. Ümmü'l Hakem oturarak hutbe okur. Oysa bu iş, Peygamberimizin sünnetine aykırıdır. Dolayısıyla mekruhtur. Gayet sert ve kızgın bir şekilde:

-Şu habise bakın, oturarak hutbe veriyor. Şüphesiz Allah buyuruyor ki: “Onlar bir ticaret ya da bir eğlence gördüklerinde ona yönelir ve seni ayakta bırakırlar.”⁸⁰

Umare b. Rubeybe, Bişr b. Mervan'ı minberde iki elini kaldırmış gördü ve şöyle beddua etti.

-“Allah iki elini de kabahatlı eylesin! Ben Peygamberi konuşurken iki elini bundan ziyade kaldırmaz gördüm. Tesbih parmağına işaret ediyordu”⁸¹

Hız Muaviye, Hız Ali'yi suçlayan bir konuşma yapınca, Akil b. Ebi Talip onun bu tenkitlerini kabul etmedi ve Emevilerin zulüm ve fesatlarını anlattı.⁸²

Hız Muaviye'nin Yezid'e bey'at aldığı gün, herkes konuşurken, Ahnef b. Kays suskundu. Muaviye bunun sebebini sorduğunda aldığı cevap çok ilginçti:

⁸⁰ Ali el-Kari, Mirkad, 3/509 (1416) Müslimden.

⁸¹ Aliyyu'l Kari, Mirkad, 3/511 (1417)

⁸² İbn Abdirabbih, Igdir Ferid 4/90

“Doğru söylersem senden, yalan söylersem Allah’tan korkarım”⁸³

Abdullah b. Ömer, kendisini ziyaret ettiğinde, Muaviye ona:

-Bu yaptığımız binalar hakkında ne dersin? diye sormuştu.

Bunun üzerine İbn Ömer:

-Şayet Allah’ın malından ise sen hainlerdensin. Eger kendi malındansa, müsriflerdensin, diye cevap verdi.⁸⁴

Hız Aişe, Hicr b. Adiyi katletmesi yüzünden Muaviye’ye bir mektup yazarak onu kınamıştır.⁸⁵

Vecdi Akyüz, konuyla ilgili örnekleri kaynaklarından aktarır.⁸⁶

Raşit halifeler, halkın kendilerini kontrol etmesini her zaman istemiş ve işlerini alimlere danışarak yürütmüşlerdir. Hz Ebu Bekir’in daha halife seçilir seçilmez ilk hutbesinde söyledikleri çok önemlidir:

“....Ben iyilik yaparsam, bana yardım ediniz. Bir kötülük yaptığımda da beni doğrultunuz. Sizin aranızda Allah ve Resulüne itaat ettiğim sürece bana uyunuz. Değilse, itaat gerekmez.”⁸⁷

Hız Ömer de: “Kim bende bir eğrilik görürse, onu düzeltsin.” diyordu.⁸⁸ Bir gün:

-Ben haktan saparsam, ne yaparsınız? diye sormuştu. Bir bedevi kalktı ve:

⁸³ A.g.e, 4/111

⁸⁴ Ya’kubi, Tarih, 2/232

⁸⁵ Belazuri, Ensab, 4 -1/ 29, no=153

⁸⁶ Hilafetin Saltanata Dönüşmesi, s. 249 v.d

⁸⁷ Abd’ul Aziz el-Bedri, İslamda Devlet Adamı ve Alim s. 95

⁸⁸ A.y

-Kılıçlarımızla düzeltiriz, diye haykırdı.

Hız Ömer mutlu oldu ve Allah'a hamd etti...⁸⁹

Hilafetin saltanata dönüşmesinden sonra alimlerin denetim ve gözetim işi, eskisi gibi kolay olmuyordu. Doğru söylemenin ölüm getirdiği meclisler, toplum içinde dilden dile dolaşıyordu. Ancak o günlerde, Allah'a sarsılmaz bir imanla bağlı olan nice alimler, cihadın en güzelini yapıyor, zalim sultanların suratlarına gerçekleri haykırıyorlardı. Bu uğurda dayak yiyen, dili koparılan, zindanlarda çürüyen veya boynu vurulanlar az değildi. İslam tarihinin altın taoploları yanında, maalesef kapkara utanç sayfaları da vardır. İşte bir örnek:

Bir gün Urve b. Ed'ye, Muaviye'nin Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad'a, "İslamdan önce olan beş şey sizde de oldu" diyerek, ayetlerle desteklediği bazı kötü işleri saydı ve uyardı.

Ubeydullah b. Ziyad O'nu yakalatarak önce el ve ayaklarını kestirdi. Sonra huzuruna alarak tekrar düşüncesini sordu. O da "Sen benim dünyamı harap ettin, ben de senin ahiretini yıktım." Dedi.

Bunun üzerine İbn Ziyad onu öldürttüğü gibi, adam gönderip evindeki masum kızını da öldürttü. 89/1

Konuyla ilgili bir çok örneği, dipnotta verdiğimiz kitaptan takip edebilirsiniz.⁹⁰

Bu konuda çağımızdan birkaç muhteşem örnek vermek istiyorum. İki örneğin kahramanını da ümmet çok iyi bilmektedir. İlk örneği, Bediuzzaman Saidi Nursi'den

⁸⁹ A.g.e. s.96

89/1.Büyük İslam Tarihi, 2/301-302.

⁹⁰ A.g.e., s.92-168. Ayrıca "İslamda Devlet ve Siyaset" kitabımızın "Düşünce Ve İfade özgürlüğünde Bozulmalar" kısmında bu konuya dair bir hayli örnek daha verilmiştir. Oraya da bakılabilir.

görelim; Divan-ı harp kurulmuş, mahkeme penceresinden görünen manzara müthiştir: “Şeriat isteriz” dedikleri iddiasıyla on beş insan darağacında sallanmaktadır.

Mahkeme reisi, manzaraya bir göz atarak, sesine daha da azamet vermek istemiştir. Pür hiddet sorar.

-Sen de şeriat istedin mi? İşte şeriat isteyenlar böyle asılırlar!..

Pencereden görülen dehşetli manzaraya bir kez daha göz atar kahraman Bediuzzaman Said Nursi ve konuşur:

-Şeriatın bir hakikatine bin ruhum olsa fedaya hazırım! Zira şeriat, saadet sebebi ve sırf adalet ve fazilettir. Ahirete gitmeye kemal-i iştiaqla müheyyayım, hazırım... Acaib ve garaib güzelliklerin sergilendiği ahireti büyük bir istekle görmek istiyorum, beni oraya göndermek ceza değildir. Sizin elinizden gelirse beni vicdanen muazzeb ediniz. Degilse, başka suretle azap, azap değil, benim için bir şandır.

Bu haydut hükümet, istibdat zamanında akla husumet ederdi. Şimdi de hayata düşmanlık ediyor. Eğer hükümet böyle olursa, yaşasın cünün! Yaşasın ölüm! Zalimler için Yaşasın Cehennem!..”⁹¹

Kanaatımızca Bediuzzamanı büyük yapan okyanus gibi ilmi ve ucu bucağı görülmeyen engin tefekkürü değil, o bilgi ve tefekkürün arkasında duran sarsılmaz şahsiyet ve kahraman mücadelesidir. Biz de işte O’nun bu tarafına hayranız...

İkinci örneğimiz şehit Abdulkadir Udeh’ten. Çağdaş firavunlardan Cemal Abdunnasır, İhvan-ı Müslimin adına kendisiyle konuşan aziz şehide karşı içinde büyük bir kin besliyordu. Fethi Yeken’e göre,

⁹¹ Said Nursi, Asar-ı Bediye s. 302

onun idam edilmesindeki en büyük sebep şuydu: “1954’de Udeh, Abdunnasır’a İhvan’ın kapatılmaması için nasihatta bulunarak, eğer kapatılırsa İhvan’a bağlı gençlerin, liderlerinden izinsiz herhangi bir harekette bulunabileceğinden korkulacağını söyler. Bunun üzerine Cemal Abdunnasır:

-İhvan-ı Müslimin’in sayısı ne kadardır? diye sordu.

-İki veya üç milyon.

-İhvan’ın sayısı yedi milyon olsa bile, ben halkın üçte birini gözden çıkarabilirim!

-Bir kişinin hayatına yedi milyon. Bu senin yanına kalmaz Cemal!..”

Her ne kadar resmi karar gerekçeleri başka başka olsa da, Abdulkadir Udeh’in gerek İhvan içindeki konumu, gerekse zalimler karşısındaki açık tavrı, idam edilmesinin gerçek sebeplerindendi...⁹²

İradecilere Yardım Şekilleri

Said Havva, idarecilere yardım konusunda bizim burada zikrettiğimiz bazı hususları, “İslamda Yönetim ve Yönetici” kitabında, biraz daha detaylı anlatır.⁹³ Aslında o, idarecinin haklarını anlatmaktadır orada. Ancak, iyi düşünülürse, o hakları yerine getirmek, ona en güzel biçimde yardım etmektir aynı zamanda. İşte olaya bu açıdan yaklaşarak, yukarıda anlattıklarımızı, planlı bir şekilde bir daha özetlemek istiyoruz.

Alimler, şu konularda iradecilere yardımcı olmak durumundadırlar:

⁹² Fethi Yeken, Çağdaş Davet Önderleri, s. 96

⁹³ Age, s. 146-158

1. **Emirlerine itaat:** İdarecinin idareciliğini kabul etmenin en büyük alameti, emirlerine itaattir. Ancak, itaat marufa, yani dinin ve aklın güzel gördüğü emirlerdir. Emirnin kanunsuz, haram, günah emirlerine itaat edilmez. Bu konuyu geniş olarak açıklamıştık. İşaretle yetinelim.

2. **Nasihât:** Biraz önce “Din nasihattir” hadisini görmüştük. İdarecilere nasihat etmek, yanlış yaptıklarında onları uyarmak, bu sebeble gelecek olan sıkıntı ve eziyetlere sabretmek, onlara karşı bir yardım sayılır. Hem de çok büyük bir yardım.

Bir alimin, idarecilerde veya diğer insanlarda gördüğü bir kusur veya yanlış, usulüne uygun olarak ikaz etmesi, kendisine dini bir vecibedir. Şer’i bir mazeret yokken bunu terketmesi caiz değildir. Usulüne uygun nasihatın gereği irşad ve tebliğ kitaplarında açıklanmıştır. Bu konuda Kur’an “Kavl-i leyin-yumuşak söz”ü⁹⁴ öne çıkarırken, efendimiz de ayrı bir şeye dikkat çekmiştir: “İdareciye nasihat edecek kişi, herkesin yanında konuşmasın, elinden tutup baş başa kalacağı bir yere götürüp orada konuşsun. İdareci kabul ederse ne ala, aksi halde o, kendi üzerine düşen görevi yapmış olur.”⁹⁵

Zira Sultana saygı duymak vaciptir. Bu da ona karşı bir yardımdır. Çünkü, görevini ancak böylece yapabilir. Konuyla ilgili hadisler daha önce geçmişti.

3. **Dua:** İdareciye dua etmek bir manevi yardımcıdır. Bu konuda Fudayl b. İyaz’ın sözlerini hatırlayalım. İdareciler için dua etmenin faydası aslında dua edene ve ümmete döner. Niçin etmeyelim ki? Beddua ettiğinde de zararı dua edenin kendisi ve ümmet

⁹⁴ Taha, 44

⁹⁵ Ahmed, 3/404; Heysemi, Mec’mau’z Zevaid, 5/229, Rudani, Cem’ul Fevaid, 3/166 (5994)

görecektir, kaçınmak gerekir. Eğer idareci fasık ve zalim ise, en iyisi ıslahına dua etmektir. Bilinen bir gerçektir ki kafirlerin Müslümanları yönetmeğe hak ve yetkileri yoktur. Buna rağmen başa geçmişler ve İslam'ın aleyhine çalışarak Müslümanlara zulmediyorlarsa, bunun üzerinde durup düşünmek ve değerlendirmek gerekir.

4. Aleyhinde olmamak: Yönetici iyi bir insan ise, halkın onun hakkındaki yanlış düşüncelerini gidermesi gerekir. Eğer idareci gerçekten kötü ve zalim ise, küfre düşmedikçe ve namazı terk etmedikçe, kişi kendine yapılan haksızlıklara sabrederek idarecinin aleyhinde çalışmamalıdır. Ancak bu arada günah ve isyan olacak bir emri kendisine yöneltirse, daha evvel izah edildiği gibi, itaat etmez, pasif direnişe geçer. Yanlışını göstererek usulünce uyarma ve öğüt verme, aleyhinde çalışma olarak değerlendirilemez.

5. Gizlememe: İdarecinin bilmesi gereken bir husus, ondan gizlenmemelidir. Ülkede cereyan eden kötülükleri ona bildirmede bir sakınca yoktur, belki de bir görevdir, borçtur. Elbette bu kötülüklerin sahiplerine önceden gizlice nasihat gerekir. Bu işin de bir usulü, adabı vardır. Herkese değil, ancak bilmesi gereken imama bildirilir.

Bir de halkın ihtiyaçlarını idarecilere bildirerek onların sıkıntısını gidermek, tıpkı halka olduğu gibi imama da bir yardımdır. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Kim, sultana ihtiyacını ulaştıramayan bir kimsenin ihtiyacını ona ulaştırırsa, ayakların kaydığı gün de Allah onun ayaklarını kaydırmaz.”⁹⁶

⁹⁶ Heysemi, Mec'mau'z Zevaid, 5/210. Rudani, Cem'ul Fevaid, 3/165 (5991)

6. Edebi Korumak: Müslümanlar, her an Allah'ın huzurunda olduklarının bilinci ile her dem edebi olma durumundadırlar. Ancak Peygamberin vefatından sonra, yeryüzünün en hayırlı insanları olan Rabbani alim ve adil idarecilerin huzurunda da özellikle edebi korumaya özen göstermek gerekir. Bu edebi şöylece özetleyebiliriz.

a. Onlarla konuşurken gayet nazik, kibar, son derece tatlı dil ve yumuşak sözlü olmak gerekir. Özel isimleriyle hitap edilmez, asla sözleri kesilmez, öne geçilmez, dikkatlice dinlenir, emredilen meşru işler derhal yerine getirilir, hiçbir zaman resmiyet bozulmaz, laubali olunmaz, şaka yapılmaz.

b. Hizmet varsa, usanılmaz.

c. Malında, makamında gözü olmamalı, ondan bir şeyler istemekle ona yük olup manen sıkıntı vermemeli.

Bu konuda öğretmen öğrenci adabını anlatan kitaplardan istifade edilebilir.¹ Biz bir işaret verdik. Aslında insanlar, tabi olarak bu konuda yeterince hassas olmak durumundadırlar. Ne yazık ki ahmak ya da patavatsız insanlar her zaman olagelmiş ve olagidecektir. İdareciye de öfkesini sabırla yutma ve insanları mazur görerek af etme gerekir. Hiç şüphesiz Allah ihsan edenleri sever..

¹ Bkz. Cemal Nar, Alimin Önderliği, Alimlere Saygı bölümü.

KÖTÜLÜKTE UZAKLAŞMA

Bu bölümün başında, iyi ve kötü idarecilerin tanımını bir kere daha yapmış ve iyi idarecilerle alimlerin karşılıklı iyi ilişkilerini ve yardımlaşmalarını görmüş, işin normali de budur demiştik.

Alimlerle idareciler arası ilişkilerin ikinci boyutu, iyi alimlerin kötü idarecilerden teberri ederek uzaklaşmalarıdır. Kötü alimler, zaten kötü idareciler için biçilmiş kaftandır. Onların kötülüğü, idarecilere, oradan da halka sirayet ederek alemi berbat etmiştir. Biz “Alimin Önderliği” adlı kitabımızda uzun uzun anlattık ki alimin iyisi alemin iyisidir, alimin kötüsü de maalesef alemin kötüsüdür. Meşhurdur, onların olduğu yerde şeytan yan gelip yatarmış. Bu işe hayret edip sebebini soranlara da, “Benim işimi kötü alimler üstlendiler ve yapıyorlar, bana iş kalmadı.” dermiş.¹

Alimler dediğimiz zaman, zaten kötülerini dışlamış ve tanımdan çıkarmış oluyoruz. Çünkü İslami anlayışa

¹ İmam Rabbani, Mektubat, 1/173, Mektup No: 53; Cemal Nar, Alimin Önderliği, s.190

göre gerçekten alim olan, kötü olamaz, eğer olduysa o gerçek bir alim olamamıştır.²

Evet, biz onlarla kötü idareciler arasındaki ilişkiyi “teberri - uzaklaşma” olarak niteledik. Oysa bu uzaklaşmadan önce, biraz evvel görüldüğü gibi önce nasihattan başlayarak “isyan ve cihad” a kadar bu konuda safha safha sergilenen bir durum ve tavır alma aşamaları vardır. Elbette bu tertip ve sıralama gözetilecek, her mertebe, belli bir aşamadan sonra gündeme gelecektir.

Aslında zalim ve zorba idareciler herkesten önce kendilerine zulüm etmekte, kendi mutluluklarına kastetmektedirler. Ne yazık ki bu zulüm ve haksızlıkların zararları, sadece kendilerinde kalmamakta, ülkede yaşayan herkese, hatta giderek tüm dünyadaki insanlara da sirayet etmektedir.³ Hatta sadece dünya da değil, kara ve denizler fesatçı zalimlerin yaptıkları yüzünden bozulduğu gibi, atmosfer ve uzay da malesef bozulmaktadır.

Böyle bir idareci elbette sevilmez, yanında ve yardımında olunmaz. Elbette yalnız ve yardımsız bırakılır. Bilirlerse onları yalnız ve yardımsız bırakmak, kendilerine yapılabilecek en büyük iyiliklerdendir. Belki alınan tavır onlar da vazgeçerler kötülüklerinden. Bunun içindir ki alimler, nasihat ve uyarıları dikkate alınmazsa onların yanına gitmez, onlarla ilişki kurmaz ve onlardan özellikle uzaklaşırlar.

Eğer bir zaruret, bir mecburiyet alimlerin onların yanlarına gitmelerini gerektirmişse, o taktirde onların yanında yapılması gerekeni ciddiyetle yaparlar ve bu konuda laubalilik göstermez, yağcılık ve dalkavukluktan,

² Bkz. Cemal Nar, Alimin Önderliği, “Hangi Alimler”, s.153

³ Said Havva, a.g.e.s.159

ikiyüzlülük ve riyakarlıktan uzak dururlar. O mecliste, diken üzerinde duran bir insan gibi dikkatli ve uyanık olmak zorundadırlar. Hem kendilerini, hem de müslümanları günden korumak mecburiyetindedirler. Çünkü orada gördükleri dine aykırı çirkin şeyler karşısında susmama ve iyiliği emredip kötülükten sakındırma görevleri vardır. Eğer bunu yapamıyorlarsa, en azından kalben buğzederek derhal orayı terk etme durumundadırlar.⁴ Eğer bunu da yapamamışlarsa, işte orada helak olmuşlar demektir.⁵ Bunu iyi düşünüp, iyi değerlendirip de baştan oraya gitmeselerdi, belki de haklarında daha iyi olacaktı.

Bundan daha da kötüsü, onları yüzüne karşı övmek, yaptıkları kötülükleri beğendiğini söylemek ve onlara dualar etmektir. Daha daha da kötüsü, o kötülükleri dini kılıflar, mazeretler, fetvalar uydurarak ortak olmak, yani cehennemi boylamaktır. Allah'ı en çok kızdıran da bu olsa gerektir...

Alimleri zalim idarecilerin yanına gitmeye mecbur eden bazı haller ve durumlar olabilir. Mesela idarecilerin huzura davetleri, müslümanları korumak için onlara nasihat, kendilerine veya müslümanlara gelebilecek bir belayı def etmek için gitmeler gibi. O gibi durumlarda İyiliği emretme ve kötülükten sakındırmada asla müdahaneyeye, mudaraya, dalkavukluğa girmeden, yalan söylemeden, yersiz tevile kaçmadan, hakkı olduğu gibi ifade etmelidirler.

Hasan el-Basri'nin sözü haklı: “Kur'an-ı Kerim'den bir sure okuyup çıkmak dahi söz konusu olsa, her hangi bir sultan'ın davetine icabet ederek gitme. Sen

⁴ Nisa, 140; En'am, 68

⁵ Bkz.Cemal Nar, İslam sancısı.s.157, “Utandıran Ayetler.” yazısı

onun yanına gittin mi, oradan ayrıldıktan sonra mutlaka çok daha kötü ve şerli bir kimse olarak çıkarsın.”⁶

Gerçek alimler, idareciler haktan saptığı ve zulmettiği zaman, hakikati onların yüzlerine haykırmaktan asla çekinmezler. Elbette “Asr” suresinde ifade edildiği gibi bunun az çok bir bedeli vardır. Hatta, şehadete kadar varabilecek bir bedel... Peygamberimiz bu uğurda şehit olanları, Hz. Hamza’ya yaklaştırmış ve şöyle buyurmuştur:

“Cihadın en faziletlisi, zalim sultan önünde hakikati söylemektir.”⁷

“Şehitlerin en faziletlisi, zalim sultana hakkı söylerken öldürülen kimselerdir.”⁸

Allah’ı seven ve Allah’ın da kendisini sevdiği gerçek bir müslüman, bu uğurda kınayanın kınamasına aldırılmaz⁹ ve vazifesini yapmaya çalışır. Eğer iman zayıflığı veya başka bir sebep yüzünden bunu yapamıyorsa, hiç olmazsa onlara buğzeder, onları terk eder, surat asar, yardımcısız ve desteksiz bırakır.

Peygamber efendimiz, Ka’b İbni Ucre (ra)’ye şunları tenbihler: “Ka’b İbni Ucre! Seni, benden sonra gelecek idarecilerden Allah’a sığındırırım. Kim onların kapılarına gider ve onları yalanlarında tasdik eder, zulümlerinde onlara yardımcı olursa, o benden değildir, ben de ondan değilim. Ahirette havz-ı kevserin başında da yanıma gelemeyiz. Kim onların kapısına gitmez, yalanlarında onları tasdik etmez, zulümlerinde yardımcı

⁶ Said Havva, İslam’da Yönetim ve Yönetici, s.160

⁷ İbn-i Mace, Fiten, 20 (4011-4012)

⁸ İbni Mace, Fiten 20, (4007-4008)

⁹ Maide, 54

olmazsa, o bendendir, ben de ondanım. O kimse havz'ın başında yanıma gelecektir.

Ey Ka'b İbni Ucre! Namaz burhandır, oruç, sağlam bir kalkandır. Sadaka hataları söndürür, tıpkı suyun ateşi söndürdüğü gibi.

Ey Ka'b İbni Ucre! Haramla biten bir ete mutlaka ateş gerekir.”¹⁰

Muhatap gerçi Ka'b İbni Ucre (ra) dir ama, elbette davet ve icabet bütün bir ümmetedir ve bu gayet açıktır. Konuyla ilgili işte birkaç hadis daha:

İbn Ömer (ra) dan: Allah Resulü (sa) buyurdu:

“Devlet başkanının (imamın) yanında bulunan ya hayrı söylesin, ya da sukut etsin.”¹¹

Muaz (ra) dan: Allah Resulü (sa) buyurdu:

“İslamın değirmen taşı dönmektedir. Kitab'ın dönüp durduğu yerde siz de onunla dönüp durun! Dikkat edin kitap ile hükümdar ayrı düşecekler; Sakın ha kitapdan ayrılmayın! Dikkat edin başınızda, kendileri için hoş gördüklerini sizin için hoş görmeyecek bir takım emirler olacaktır. Onlara baş kaldırırsanız sizi öldürürler, boğun eğerseniz sizi saptırırlar.”

Dediler ki “Ey Allah'ın resulü! O zaman ne yapalım”?

“O zaman Meryem oğlu İsa'nın ashabına yaptıkları gibi yapın; testerelerle biçilip tabutlarda taşındılar. Allah'a itaat halinde ölmek, ona isyan halinde yaşamaktan elbette ki daha iyidir.”¹²

¹⁰ Tirmizi, Salat, 433 (614); Neseî, Bey'at, 35-36 (7/160)

¹¹ Rudani; Cem'ul Fevaid 3/166 (5995). Terabani, Mu'cemu'l-Evsat'ta leysin bir senedle

¹² Rudani, a.g.e., 3/184 – (6054); Terabani, Mu'cemu'l- Kebir'de leyyin bir senedle

İbn Mesud (ra)’dan: “Başınızda bir takım emirler olacaktır; Şu kadar sünneti terk edeceklerdir. Siz de onları (bu sünnetleri) terk ettiğiniz zaman, bu defa emirler şu kadar daha terk edeceklerdir. Siz de onlara uyup terk ettiğinizde işte o zaman en büyük belayı başınıza getireceklerdir.”¹³

Ebu Hureyre (ra)’dan: Allah Resulü (sa) buyurdu:

“Emirlerin yanına kesinlikle girme! Mutlaka girmek zorunluluğunda kalırsan sünnetimi çiğneme! Onun kılıcından da kamçısından da korkma, onlara Allah’tan korkmalarını emret.”¹⁴

Ebu Hureyre (ra)’dan: Allah Resulü (sa) buyurdu:

“Ahir zamanda zalim valiler, fasık vezirler, hain hakimler, yalancı fakihler olacaktır. Sizlerden bu zamana yetişenler, onlardan her hangi bir vazife almasın! Ne zekat toplayıcı, ne yönetici, ne de zabıta olsun.”¹⁵

Zalim idareciler, hakkın söylenmesinden hoşlanmazlar. Onların tek kutsalı vardır; güç, kuvvet. Onun için işlerine gelmediğinde düşünce ve ifade hürriyeti tanımaz, insan haklarını hiçe sayar, yargıyı baskı altına alır ve insanları zindanlara tıkayarak inim inim inletirler. Hatta kılları kıpırdamadan idam bile edebilirler.

Ancak bütün bu kötü hareketler, Allah erlerini asla yıldıramaz, korkutamaz ve sindiremez. Hakiki alimler asla o zalimlere meyletmez, sevgi beslemezler. Değilse kendilerine cehennem çarpacağını¹⁶ çok iyi

¹³ Rudanî.a.g.e.3/185 (6058); Terabani, Mu’Cemu’l- Evsat’ta zayıf bir senedle

¹⁴ Rudanî, a.g.e. 3/185; Terabani, Mu’Cemu’l- Evsat’ta zayıf bir senedle

¹⁵ Rudanî, a.g.e.3 /186.(6062.); Terabani, Mu’Cemu’l- Evsat’ta ve’s sağırde leyyin bir senedle

¹⁶ Hud, 113

bilirler. Evet onlar, Allah'ın azabının, insanların azabından daha şiddetli olduğunu çok iyi bilir,¹⁷ gereğini yaparlar. Bu konuda Ebu Hanife Hazretlerinin tavrına dikkat çekmiştik. Şairin şu mısraları da gerçekten güzel:

Muîn-i zalimîn dünyada erbab-ı denaettir.
Köpektir zevk alan sayyad-ı bî insafa hizmetten...

Alimlerin zalim idarecilerle düşüp kalkması, fakat onları ikaz etmemesi ve uyarmamasından, bilakis onlara yağcılık, dalkavukluk yapmasından daha ayıp, daha çirkin, daha onursuz, daha günah ve daha büyük bir fitne var mıdır acaba? Kötü alimler işte bunlardır.

Niçin yaparlar bunu?!.. Kitaba girişte bir beyanımız vardı, bakılabilir. Şimdi ise burada, bir bilgi hazinesine işaret edeceğiz.

Gazalî'den Yorumlar.

Bu konuyu enine boyuna en güzel işleyenlerden biri, belki de -Allah-u A'lem- birincisi, İmam Gazalî'dir. Kendisinden sonra gelen alimler, O'nun "İhya"da yazdıklarından hep istifade edegelmişlerdir. Biz de, kitabımızın hacmini büyütmesi endişesiyle beraber, O'nun hakkını teslim etmek ve şükranla yad etmek için, "Rub'ul Âdât" bölümünden "4. Kitap" olan "Helal ve Haram" kitabının "6. bab"ının başından birkaç sahifeyi seçerek özetlemek istiyoruz:

"Bilmiş ol ki, amirler, memurlar ve zalimlerle düşüp kalkmanın üç hali vardır:

¹⁷ Ankebut, 10

1-Meclislerine giderek onlara yaklaşmandır ki, en kötüsü budur.

2-Onların sana yaklaşması ve sana gelip gitmeleridir. Bu, birinciden ehvendir.

3-Ne onlar seni, ne de sen onları görmeyecek şekilde onlardan uzaklaşmandır. En selametli yol budur.

Birinci Halin İzahı:

Birincîsi: Bu gibilere yaklaşılarak onlarla düşüp kalkmak, şeriatın ciddî olarak çirkin gördüğü bir harekettir. Bu hususta ağır ve şiddetli vaidler (ceza tehditleri) vardır. Bu gibi hareketin şer'an mezzum olduğunu bildirmek için önce bu hususa dair rivayet edilen hadîslerle büyüklerin sözlerini anlatalım. Sonra da hangi ihtilafın haram, hangisinin mekruh ve hangisinin mubah olduğunu, zahirî ilmin gerektirdiği fetvaya göre, açıklayalım,

Bu husustaki hadîsler;

Resul-î Ekrem (sav), zalim emîrleri anlattıktan sonra şöyle buyurmuştur:

“Onları inkar edip onlarla mücadele eden kurtulur. Onlardan; uzaklaşan selamet bulur veya selamete yaklaşır. Dünyalılardan arasına katılıp onlarla düşüp kalkanlar da onlardandır.”¹⁸

Çünkü mücadele etmeden yalnız onlardan uzak kalmak, belki insanı mesuliyetten kurtarır, fakat onlarla mücadeleyi terkettiği için, nazil olacak umumî bela dışında kalamaz.

¹⁸ Taberanî, îbn Abbas'dan (ra) rivayet etmiştir

Yine bir haberde: “Emirlerin hayırlısı, ulemanın ayağına; ulemanın şerlisi, emirlerin ayağına gidendir.”

Yine başka bir haberde: “Alimler, sultanlarla karışmadıkça, Allah'ın kulları arasında resullerin gönderdikleri emin kimselerdir. Sultanlarla teşrik-i mesai ettikleri zaman, resullere hıyanet etmiş olurlar, işte o zaman, onlardan kaçının ve uzaklaşın”¹⁹ buyurulmuştur. Bu haberi Enes rivayet etmiştir.

Bu hususta İslam büyüklerinin sözleri:

Huzeyfe (ra):

-Fitne yerlerinden sakının, dedi. Kendisine:

-Fitne yerleri nerelerdir? diye sorulunca, Huzeyfe:

-Onlar, amirlerin kapılarıdır. Sizden biriniz onların huzurlarına girer, yalanlarını tasdik eder ve onlarda olmayan vasıfları söyler, buyurdu.

Ebü Zer-i Gıfari, Seleme b. Kays'e: «Sultanların kapılarına sokulma; zira sen dininin çoğunu onlara vermedikçe, onların dünyalığından bir şey alamazsın.» buyurdu.

Süfyan-ı Sevrî: «Cehennem'de bir dere vardır. Orada, melikleri ziyaret eden okuyuculara azab edilir.» demiştir. Evza'î: “Allah katında alimin, amili ziyaretinden daha çirkin bir şey yoktur,” demiştir.²⁰

Semnün: "Bir alim için, aranıp bulunmadığı ve sorulduktaki "Emîr'in yanındadır" denmesi ne çirkin bir şeydir; zira ben hocalarımdan şöyle işittim: "Dünyalığı seven alimi gördüğünüz zaman, onu dininiz adına itham edin." Bunu bizzat, kendim denedim. Daima arzularına

¹⁹ Ukaylî, «Zu'afa»da ve Hıfsu'l-ibri'nin tercümesinde rivayet etti. İlim bahsinde de geçmiştir

²⁰ Buradaki, amil, devlet-memurlarıdır

muhalefet ve kendilerine karşı geldiğim halde yanlarına girip çıktıktan sonra, kendimde onlara karşı bir temayül hissettim.” demiştir.

Ubade b. es-Samit (ra); "Alimlerin amilleri sevmesi nifak, zenginleri sevmesi ise riyadır.” dedi.

Ebü Zer (ra): “Zalim bir kavmin karaltısını çoğaltan (yani zalimler arasına karışarak onları kalabalık gösteren) kimse onlardandır.” Buyurdu.

İbn Mes'ud (ra); “Bazı kimseler, sultanlar huzuruna dînli olarak girer, fakat dinsiz olarak çıkarlar.” demiştir. “Niye böyle oluyor?” diyenlere, İbn Mes'ud: “Çünkü o, sultanı memnun eder, Allah'ı gazablandırır.” şeklinde cevap verdi. Ömer b. Abdülaziz, bir kişiyi amil tayin etti. Sonra, kendisine; “Bu adam, Haccac devrinde de amil idi.” dediklerinde hemen adamı azletti. Adamcağız, Ömer b. Abdülaziz'e: “Haccac'ın emrinde çok az vazife gördüm.” deyince, Ömer b. Abdülaziz: “Şan ve kötülük bakımından, onunla yarım gün sohbetle bulunman da senin için kafidir.” dedi..

Fudayl: "Kişi sultan'a ne kadar yakın olursa, Allah'tan o kadar uzaklaşır." demiştir.

Muhammed b. Seleme de: “Pislik üzerinde sinek, melikler kapısındaki alimlerden daha güzeldir.” dedi.

Şu anlattığımız haber ve eserler, sultanlarla ihtilatin sebep olduğu muhtelif fitne ve fesad yollarını göstermektedir. Fakat biz, bunların mubah, mekruh, yasak vs tehlikeli olanlarını ayırt etmek için bu ihtilafı, bir de fıkhi cihetten ele alarak inceleyelim.

Buna göre deriz ki; Sultanlara yaklaşan kimse; işi, sükutu, sözü veya i'tikadı ile isyan etmek isti'dadındadır. Zaten vaziyeti itibariyle bunlardan hali değildir.

İşi ile isyan etmesine gelince: Umumiyetle sultanların evleri, zülüm ve haksızlıkla alınan evlerdir. Mal sahibinin izni olmadan bu evlere girmek, haramdır. "Yollarda bulunan bir hurma ve ekmek ufağı gibi, bunlarda da dini müsamaha vardır" diyenin sözüne aldanma. Dinî müsamaha, cebren alınmayan mallardadır. Yoksa gasbedilen mallarda müsamaha yoktur. "Azıcık oturmak, bu mülkten bir şey eksiltmez, buna müsamaha edilir" denirse, herhangi, bir araziden geçmek de bunun gibidir. Bir adamın geçmesi zarar vermez, denilir fakat, bu hepsine şamil olur. Çünkü gasb, hepsini içine almakla tamamlanır; Müsamaha, tek kişinin biraz oturmasında ve geçmesinde olur. O da mal sahibinin müsamahasına dayanır.

Sükutuna gelince: Sultanlar meclisinde; gümüş kaplar, ipek minderler ve erkek hizmetçilerde ipek elbiseler görülür ki; bunlar, haramdır. Fenalığı görüp sükut edenler, ona ortak olurlar. Ayrıca, yalan, küfür ve sövüp sayma gibi kötü sözleri de duyulur. Bütün bunlara sükut, haramdır. Yedikleri, giydikleri ve ellerinde olanların hepsi haramdır. Bütün bunları görüp susmak, asla caiz değildir. Eli ile bozmağa gücü yetmezse de, dili ile emr-i ma'rûf ve neyh-i münker etmesi vacibdir.

Şayet, "ne yapsın korkar, bu bakımdan ma'zurdur," dersin: Bu doğrudur, fakat keyfî olarak aralarına girip bu hale düşmesine de bir sebep yoktur. Çünkü sultanların yanlarına sokulup meclislerine katılmasa ve bu hali müşahade etmese, bu mesuliyet karşısında kalmaz ve mazeret aramağa da lüzum olmazdı. Buna göre, ben derim ki: Önleyemeyeceği bu gibi fesad

yerlerine bilerek gidip susması caiz değil, belki görmekten sakınması lazımdır.

Söze gelince; zalime dua etmek, onu övmek, asılsız ve çürük sözlerinde kavuk sallamak, güler yüz göstermek veya açık ifade ile onu tasdik etmek, ona sevgi göstermek, ona kavuşmağa heves etmek, uzun ömürlü olmasını dilemek gibi hallerdir. Çünkü sultanların sohbetine katılanlar, yalnız bir selam ile kifayet etmez. Bütün bu sözleri ile sultanları takviyeye çalışırlar.

Dua'ya gelince; zalimlere dua, helal değildir. Ancak: “Allah, seni ıslah etsin, hayırlı işler yapmağa muvaffak kılsın, kendisine kulluk ve ibadet etmek suretiyle uzun ömürler versin” diyebilir ve benzeri duaları yapabilir. Fakat: “Sultanım, Allah sizi korusun, başımızda daim etsin, bol nimetler ihsan etsin.” gibi dualar caiz değildir.

Nitekim Resül-i Ekrem (sav):“Zalime, 'bekası için dua eden, yeryüzünde Allah'a isyan edilmesini seven kimsedir” buyurmuştur.

Şayet daha da ileri giderek, kendisinde bulunmayan vasıflarla övmeye başlarsa, yalancı, münafık ve zalime ikram etmiş olur ki, bunların her biri ayrı ayrı birer suçtur.

Resül-i Ekrem: “Fasık, övüldüğü zaman, Allahü Teala muhakkak gadap eder” buyurmuştur. Diğer hadîs'de: “Fasık olana ikram eden, açıkça İslamiyeti yıkmağa cür'et etmiştir” buyrulmuştur.

Şayet bu hali, zalimi sözünde tasdik etmeye, işinde tezkiye ile övmeye kadar vardırırsa, onu tasdik etmek ve yardımcı olmak suçları ile de asî olur. Zîra zalimi tezkiye ve onu övmek, isyanda ona yardım

etmektir. Bir yarım kelime de olsa isyana yardım, gûnahtır. Süfyan-ı Sevri'ye sormuşlar: -Bir zalimi, çölde susuzluktan ölüme mahkum olmuş görürsek, ona su verelim mi? Süfyan:

-Vermeyin bırakın ölsün. Çünkü ona su verip onu hayata kavuşturmak, yapacağı zulümde ona yardımcı olmaktır. dedi.

Bazı alimler ise “ölmeyecek kadar su verilir. Başka hiç bir suretle tarafına bakılmaz,” demişlerdir.

Sultanlarla düşüp kalkan kimse, bütün bu anlattıklarımızdan korunabilse de, kalbine gelecek fesattan kendisini kurtaramaz. Çünkü sultanlardaki refah vs ihtişamı gördüğü zaman, gözleri kamaşacak ve ona meylederek, kendisi de irtikaba kalkışacaktır.

Resül-i Ekrem (sav): "Ey muhacirler, dünyalık sahiplerinin yanına girip çıkmayın. Zira onların yanına girmek, sizi küfran-ı nimete sevkeder"²¹ buyurmakla, bundan men etmiştir. Halbuki kendisine bakarak başkaları da Onlara uyar, zalimlerin karaltılarını çoğaltır. Zalim de: “Bakınız falanca da bize katıldı.” demekle kendisine süs verir. Bunların hepsi ya mekruh veya tehlikelidir.

Emevî hükümdarlarından Abdülmelik, kendisinden sonra müşterek olarak emîr olmak üzere oğulları Velîd ve Süleyman'a bi'at etmek için Saîd ibn Müseyyeb'i davet etti. Saîd: “Dünya durdukça, iki kişiye birden bi'at etmem. Zira Resül-i Ekrem, iki kişiye bi'attan nehyetti” dedi. Abdülmelik'in bütün ısrarlarına rağmen kabul etmediği için kendisine yüz kamçı vuruldu ve siyah elbise giydirildi.

²¹ Hakim. Abdullah b. eş-Şihhîr'den rivayet etti ve isnadının sahih olduğunu söyledi.

Zalim sultanların huzuruna ancak iki mazeret sebebiyle girilebilir:

Birincisi; sultan tarafından mecbur tutulduğu -yani bir ikram daveti değil, mutlaka gelmesi emredildiği zamandır. Şayet gitmemekle kendisine zararı dokunmak veya başkalarına örnek olarak siyasi havanın bozulma ihtimali varsa, o zaman davete icabet vacip olur. Bu icabet bir itaat değil, belki umumun maslahatı icabıdır.

İkincisi; kendisine veya başka bir müslümana yapılan zulmü önlemek için zalimlerin yanlarına gidilebilir. Ya Allah için girer zulmü önlemeğe çalışır. Uğradığı haksızlıkları duyurur. Yalan söylememek, iftira etmemek ve kabul etmesi muhtemel olan nasihatleri yapmak şartıyla sultanın huzuruna girmeye şer'atın müsaadesi vardır, işte sultanların huzuruna girmenin hükmü bunlardır.

İkinci Halin İzahı:

İkinci hal: Zalim sultanların, seni ziyaret etmeleridir. Ziyaretine gelip selam verdiklerinde, selamlarını almak lazımdır. Onun ikramına karşılık, ona kıyam ve ikramda bulunmak da haram değildir. O, zulmü sebebiyle kendisinden uzakta durulmayı hak ettiği gibi, ilim ve dine ikramı sebebiyle de ikramı hak etmiştir, ikrama ikram ile, selama da selam ile mükaabele edilir.

Sultan ile mülakatta ona nasihat etmesi vacibdir. Şayet bilmeyerek işlediği bir hatası olur ama bunun hata olduğunu anladığı zaman vazgeçecek gibi ise, onu hemen bildirmesi vacibdir. Fakat haram olduklarını bildiği israf ve haksızlıklarını kendisine anlatmakta da bir fayda

yoktur. Korkutmanın bir te'siri olacağını anlarsa, işlediği kötülüklerin cezalarını hatırlatmakla onu îkaza çalışır. Bunun gibi, işlerini yürütmek için haksızlıktan uzak ve şeri'ate uygun başka bir yol bilirse, sultanı o yolda irşad eder. O halde bilmediğini anlatmak, cüret ettiği kötü şeylerden kendisini korkutmak, bulamadığı uygun yollara irşad etmek, vazifeleri meyanındadır.

Üçüncü Halin İzahı:

Üçüncü hal: Ne sultanlar seni, ne de sen onları görecektir şekilde onlardan uzak yaşamandır. Vacib olan da budur. Çünkü selamet, ancak buradadır. Zulümlerine karşılık onlara buğz etmeli, bunun vacib olduğunu bilmeli, yaşamalarını sevmemeli, onları övmemeli, hallerini sorup araştırmamalıdır. Onların adamlarına da yaklaşmamalı, onlardan uzak durması yüzünden kaybettiği şeylere üzülmemelidir.

Bu da onlara imrendiği zaman, alacağı tedbirlerdir. Hiç imrenmezse bu daha güzel. Onların bu hayatına gönül verdiği zaman, Hatem'in şu sözlerini hatırlamalıdır.

Hatem şöyle, diyor: “Benimle melikler arasında bir günlük fark vardır. Çünkü acı veya tatlı elde hiç bir şey kalmamak üzere, geçen gün geçmiştir. Gelecek gün şüpheli. Onun da benim de yarına çıkacağımız belli değildir. İçinde bulunduğumuz gün kaldı; o da geçmek üzeredir.”

Ayrıca Ebü'd-Derda'nın (ra) şu sözlerini de hatırlarsın: “Servet sahipleri yiyip içiyorlarsa, biz de yiyip içiyoruz. Onlar, fazla servetlerine ancak gözleri ile bakarlar, biz de bakabiliriz. Bu hususta aramızda bir fark

yoktur. Ancak, biz huzurda iken, onlar servetlerinin hesaplarını vereceklerdir.”

Herhangi bir zalimin zulmünü ve asinin masiyetini bilirse, kalbindeki sevgisini ondan ayırmalıdır. Bu, onun için vacibdir. Zira, kusurlu bildiği herhangi bir şeye insanın meyli olmaz. Zulüm ve masiyet ise, en büyük kusurdur. Çünkü bir insan, diğerinin günahından ya gaafil olabilir, fakat bildiğine göre gaflet diye bir şey kalmaz veya masiyete rıza gösterir, bu da olamaz. Çünkü masiyete rıza, masiyettir. Yahut da isyanını hoş karşılamaz. İşte yapacağı, onun isyanını kerih görmektir. Herkesin Allahü Teala'ya karşı işlediği cinayeti, kendine karşı işlenmiş bir cinayet gibi kabul etmeli, onu sevmemelidir.

Sevgilisinin hoşlanmadığını sevmemek tabi'at gereğidir. Zaten sevgi makamı bununla tamamlanır. Allah'a karşı yapılan isyanı kerih görmeyen, Allah'ı sevmemiş sayılır. Allah'ı sevmeyenler ise, onu bilmeyenlerdir. Allah'ı bilmek vacib, Allah için sevmek ve Allah'ı sevmek de vacibdir. Allah'ı seven de onun sevdiğini sever, sevmediğini sevmez.

Şayet, “sevmek ve sevmemek insanın ihtiyarında değil, îradesi dışındadır. Buna göre bunu sevmek vacib, şunu sevmemek vacib, nasıl denebilir?” dersin: Deriz ki: Hayır, Öyle değildir. “Muhabbet ve Rıza” kitabında buna dair tafsilat gelecektir.

Şayet, eski alimler, sultanların huzuruna girerlerdi. Buna göre sultanların huzuruna girmekte beis olmamak lazım gelir, dersin: Deriz ki: Evet, söylediğin doğrudur. Fakat önce onlardan sultanların huzuruna girmenin usulünü öğren, sonra sen de gir. Şimdi şu

hikayeyi dinle. Hişam b. Abdülmelik²² hacetmek üzere Mekke'ye gittiğinde:

-Bana Ashab'dan bir zat getirin, dedi. Mekkeliler

-Ey mü'minlerin Emiri, onlardan kimse kalmadı, dediler. Hişam:

-O halde, Tabiinden birini bulun, dedi.

Onlar da o sırada Mekke'de bulunan Tavusu'l Yemani'yi getirdiler. O da içeri girdi. Ayakkabılarını Hişam'ın odasında serili olan kilimin kenarına ve alt tarafına koydu ve: "Ey mü'minlerin Emiri, sana selam" diyecek yerde doğrudan doğruya herkese yaptığı gibi: "Ey Hişam, sana selam" dedi. Arapların teamülü olan künyesini söylemedi. Tam karşısına oturduktan sonra:

-Nasılsın ey Hişam dedi.

Tavus'un bu söz ve hakaretlerinden küplere binen Hişam, Tavus'u öldürmek istedi fakat etraftan:

-Ne yapıyorsun? Burası Allah ve Resülü'nün haremidir, aklını başına al! Burada buna imkan yok! dediler.

Bunun üzerine kendine gelen Hişam;

-Ey Tavus! neden böyle yaptın, seni bu kaba harekete sevkeden nedir? dedi. Tavus:

-Hayrola ne yaptım? deyince, Hişam daha çok hiddetlenerek:

-Daha ne yapacaktın, ayakkabılarını oturduğum kilimin altına koydun, elimi öpmedin. Emîrül Mü'minîn diye bana selam vermedin, künyemi okumadın. Ben müsaade etmeden hemen yanibaşımda oturdun ve bayağı

²² Emevî hükümdarların dan olup, künyesi Ebü Süleyman'dır. Abdülmelik'in ölümünden sonra, 105 Hicrî tarihinde kendisine bi'at edilmiştir. Hükümdarlık müddeti 19 yıl, bir aydır; 54 yaşında iken Dehna'da Hicri 125 senesinin Rabiül-evvel ayında ölmüştür.

bir adam gibi “Nasılsın” diye sordun, daha ne yapacaktın? dedi.

Tavus:

-Ayakkabılarımı senin oturduğun kilimin kenarına çıkarmamın bir suç olduğunu bilmiyordum. Çünkü günde beş defa. Rabbimin beytinde ve O'nun huzurunda kilimlerinin kenarında ayakkabılarımı çıkarırım. Bir kere olsun, bana kızmadı ve takdirde dahî bulunmadı. Elini Öpmediğime gelince, Emîrül Mü'minin Ali b. Ebî Talib'in (ra): “Kimseye kimsenin elini öpmek helal olmaz; ancak kişi şehvetle ailesini, şefkatle çocuğunu öpebilir” dediğini işittim de ondan elini öpmedim, dedi. Sana “Emirü'l-Müminîn” demediğime gelince, halkın çoğu senden memnun değil ve senin emaretini istemiyorlar. Sana yalan söylemekten hoşlanmadım da onun için söylemedim. Künyeni okumadığıma gelince, Allahü Teala, yüce Peygamberlere doğrudan doğruya “Ya Davud, Ya İsa, Ya Musa,” diye seslendi ve sevgili Peygamberlerinin hiç birinin künyesini okumadı. Yalnız düşmanlarının künyesini okuyarak "Ebü Leheb" dedi. Ben de onun için senin künyeni okumadım. Tam karşında oturduğuma gelince, çünkü ben Ali b. Ebü Talib'in (ra) “Cehennemlik bir kimseye bakmak istersen, etrafındakiler ayakta durup hizmetine amade oldukları halde, kendisi oturan bir kimseye bak” dediğini işittim ve işte bunun için tam karşında oturdum, dedi.

Bunun üzerine Hişam:

-Bana öğüt ver, dedi

Tavus;

-Hz. Ali'nin (ra) şöyle buyurduğunu işittim; Ceh'ennem'de dağlar gibi büyük yılanlar, katırlar gibi

akrebler vardır. Bunlar, maiyyeti arasında adalet etmeyen Emirleri zehirleyip duracaklar, dedi ve oradan ayrıldı.

Süfyan-ı Sevri (rh.a.) şöyle anlatıyor: Mina da iken beni Ebu Cafer el Mansur'un huzuruna²² götürdüler. Ebu Cafer:

-İhtiyacını söyle, yerine getireyim, dedi. Ben;

-Haksızlıkla, zulümle cihanı doldurdun. Allah'tan kork, dedim.

Ebü Cafer, bir müddet başını eğdikten sonra:

-Yine ihtiyacını söyle, dedi. Ben:

-Sen, bu mertebeye Muhacir ve Ensar'ın kılıcı sayesinde eriştin. Şimdi onların çocukları açlıktan kan kusuyorlar. Allah'tan kork ve onlara haklarını ver, dedim.

Ebü Cafer tekrar bir müddet başım eğdikten sonra:

-İhtiyacını söyle, dedi. Ben;

-Hz. Ömer (ra) haccettiği zaman, hazîne vekiline: “Bu sefer ne kadar sadaka dağıttın?” diye sordu. Hazinedar: “On kûsür bin dirhem” deyince, Hz. Ömer “israf ettin” dedi. Halbuki burada develerin taşıyamayacağı derecede çok paralar görüyorum, dedim ve ayrıldım.

İşte eski alimler, sultanların huzurunda böyle zorla çıkar ve Allah için intikam almağa çalışırlardı.”

İmam Gazali'ye minnet ve şükranlarımızı sunar, Yüce Rabbimizden rahmetler dileriz.

²² El-Mansür Billah, Abbasî Halifelerinin ikincisidir. Hicrî 130 yılında Mekke'de kendisine bi'at edilmiştir. 22 yıl hilafette kaldıktan sonra, 68 yaşında iken 153 yılında Bi'r-i Meymune'de ölmüştür.

ALİMLER VE MEMURLUK

Şübhesiz ki devlet başkanları, yönetim işlerinde kendilerine yardımcı olsunlar diye bir çok memur atayacaktır. Peygamberimizin (as) de bu manada bir çok memur kullandığını biliyoruz.¹

Daha önce de belirtmiştik, peygamberimizin gerek sözleri ve gerekse uygulamalarında, memur atamalarında belirli kurallar gözettiği anlaşılmaktadır. Bu kurallar kısaca şunlardır: İş, isteyene değil, ehline verilir. Yönetime hırslı olmak hoş karşılanmaz. Görev, bir emanettir ve sorumluluğunu kaldıramayacak zayıf tabiatlılara verilmez. Memur amiri tarafından her zaman hesaba çekilebilir. Memurun rüşvet ve hediye alması, hıyanet edip çalması haramdır; kıyamet günü, o malı mutlaka getirecektir. Memura, maişetini temin edecek, temel ihtiyaçlarını giderecek bir maaş verilir.

İbrahim Canan bey, sevgili peygamberimizin (as) idarecilerde sorumluluk bilincini oluşturan konuyla ilgili bazı hadislerini aktarıp şerhetmeden önce şu umumî açıklamayı yapar:

“Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), insanlar üzerine âmil olmayı, bir başka ifade ile me'murluğa talib olmayı tavsiye etmez. Şübhesiz bunun çeşitli sebepleri vardır:

Her şeyden önce memurluk muhâtaralı bir meslektir, pek çok sorumluluklar araya giriyor, kul hakkı araya giriyor, adaletli olmak gibi mânen son derece ciddi ve tehlikeli mes'uliyetler araya giriyor. Üstelik, mesleğin

¹ Peygamberimizin kullandığı memurlar ve onlara bağlanan maaşlar hakkında bkz. Celal Yeniçeri, İslamda Devlet Bütçesi, s. 73-80, 303-314; Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, 2/178; Kettani'nin muhteşem eseri “et-Teratibu'l İdariyye” baştan sona bunları anlatır.

tabiatı icabı bîtarafılığı, adâletli olmayı önleyen sebepler çok ve galip...

Me'murun çoğalması devlete iktisadî bir kısım problemler getirmektedir. İstihsal azalması devlet imkanlarının memurlara ayrılarak prodüktif ve kalkınmaya yönelik yatırımların ihmâli vs...

Hız. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in aslî geçim kaynaklarını ticaret, zanaat, zîraat diye tesbit ederken me'murluğu zikretmemiş olması da mânidardır. Durum böyle iken bugün insanların devlet kapısında me'mur olmaya koşmaları İslâmî bir esprinin ifadesi değildir. Sünnetin rağmına, çeşitli zorlamalarla yapılan tâyinler sebebiyle bir kişinin yapacağı bir işe çok sayıda insan me'mur olarak konmakta, bu durum insanlarımızı tembelleştirdiği gibi istihsal azmini, çalışma şevkini de kırmakta, tembelliği milletimize ikinci bir tabiat haline getirmektedir.

Memurluğa talib olmak, liyâkatsizlerin iş başına geçmeleri gibi bir başka mahzur daha getirmektedir.”²

Memurluk her ne kadar hakkını veremeyenler için ahirette bir rüsvaylık ve pişmanlık ise de, görevini yapanlar için endişelenecek, korkulacak bir vazife değildir. Devletin işini yürüterek ümmete hizmet edenler, faziletli insanlardır. Dünyada ve ahirette ücret ve sevaplarını alacaklardır.³ Burada içeriğine işaret ettiğimiz hadislerin bazılarını “idareciliğin olumluluğu” başlığı altında görmüştük, tekrar etmeyelim.

² İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 6/428

³ Bkz. İbrahim Canan, Kütübü Sitte, 6/426, 430.; 7/396, 404-411; 14/ 510- 512

Alimlerimiz, bir müslümanın gerek devlet dairelerinde, gerekse şirket ve şahıs müesseselerinde memur ve işçi olarak çalışmasının bir mahzuru olmadığını ifade ederler. Mahzurlu olan ve yasaklanan, İslam’a karşı savaşıyor veya İslam’ın yasak ettiği işlerde çalışmaktır ki, haramdır.⁴

Peygamberimiz, şöyle buyururlar: “Ahir zamanda zalim valiler, fasık vezirler, hain hakimler, yalancı fakihler olacaktır. Sizlerden bu zamana yetişenler, onlardan herhangi bir vazife almasın! Ne zekat toplayıcı, ne yönetici, ne de zabıta olsun.”⁵

Toplumun önderleri olan alimlerin, özellikle böylesi zalimlerin yanında çalışmaları, halk açısından yanlış değerlendirmelere sebep olacaktır. Yani, ya haklı olarak o alime buğzedilecek, kendisi ve ilmi terkedilecek, veya o alimin memuriyeti yüzünden zalimin zalimliği gözlerden kaçacak da gereken tepki veya emr-i bilmaruf terk edilecektir.⁶ Her ikisi de ümmet için zarardır.

Bunun farkında olan selef alimleri, zalimleri onaylama anlamına gelebileceği için, onların iltifat ve ikramlarına, sundukları maaş ve makamlarına aldanmamış, zalimlere memurluk yapmamışlardır. Hatta bu uğurda kınanmış, eziyet ve işkence görmüş, kırbaça yemiş, hapsedilmiş, zindanlarda çürümüş, dahası işkence altında can vermiş, ama zalimleri temize çıkarma anlamına gelebilecek olan memuriyetten kaçınmışlardır.

⁴ Hayreddin Karaman, Haramlar Helaller, s. 77

⁵ Taberani, Mu’cemul Evsat, 1/252; Mu’cemus Sağır, 1/204 den nakleden, Rudanî, Cem’ul Fevaid, 3/186 (6062)

⁶ Mevdudi, Hilafet ve Saltanat s. 335

İşte İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin yukarıda anlatılan aziz cihadı.⁷

O aziz cihadın üstümüze yansımalarının verdiği aydınlıkla bu gün görüyoruz ki ülkemizde İslam adına olumsuzluklardan biri de, alimlerin genellikle devlet memuru oluşlarıdır.

Osmanlıda Alimler.

Osmanlı Devletinde İslam, bütün müslümanların severek inandığı, benimsediği ve yaşamaya çalıştığı bir dindi. Kuruluşundan gerilemeye kadar padişahlar, her ne kadar seçim usulü olarak İslam'ın idari ahkâmını bir bütün olarak uygulamamışlarsa ve geçerli olmayan bir usul ile başa geçmişlerse de, devletin genel hedefinde ve yönetimde ağırlıklı olarak İslam hukukuna bağlıydılar. Cuma namazına giderlerken 'mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var!' nidası kulaklarında çınlıyordu...

Ama, ümmet olarak kendimizi değiştirmişiz ki, Allah da bizi değiştirdi.⁸ Dünyanın en dindar, en erdemli, en kahraman ve o nisbette de alçakgönüllü beylerinin ve gazi yoldaşlarının kurduğu, temelinde çok kuvvetli bir din sevgisi, İslam'ı yaşama ve yaşatma aşk ve cihadı bulunan, yeryüzünün dengesi Osmanlı Devleti yıkıldı. O erdemlerini yitirdikleri için yıkıldı tabi, yoksa yıkılır mıydı?

⁷ M.Ebu Zehra, Ebu Hanife, s.48-63; Mevdudi, Hilafet ve Saltanat s.361-369

⁸ Enfal, 53

Osmanlının kuruluşunda alimlerin rolü çok açıktır. Bunu Osman Gazi'nin vasiyetinden rahatlıkla anlayabiliriz. Devlet bilgi, adalet ve erdem üzerine kurulmuştu. Ne yazık ki Osmanlının sonunda alimlerin konumu ile yıkılış arasında da çok yakın ilişkiler bulunmaktaydı.

Osmanlıda devlet, “mülkiyye, seyfiyye, ilmiyye ve kalemîyye” gibi genellikle bir dörtlü tasnifle teşkilatlanarak idare edilirdi.⁹ Her dört gurup da iyi bir eğitimden geçerek yetiştirilirse de özellikle ilmiyye ve kalemîyye alim ve aydın insanlardan oluşurdu. Ziya Kazıcı bey, “Osmanlılardan önceki Müslüman devletlerde, varlığından haberdar olduğumuz şeyhulislamlık, bu devlette eriştiği dinî ve siyasî ehemmiyeti hiçbir ülkede bulamamıştır” diyerek din alimlerinin devletteki itibar ve etkilerinden bahseder.¹⁰

Gerçekten de Osmanlıların başından itibaren devlette çok güçlü alimler yetişmiş, şeyhulislamlık makamında hep ehliyetli insanlar oturmuştur. Devlet hem kanunlarla, hem de fiili uygulamalarla onlara fevkalade değer vermiştir. Şu birkaç olay, bunun canlı şahitleri olabilir:

Molla Fenari, Yıldırım Bayezid (1389-1403)'in cemaatla namaza devam etmediğinden dolayı mahkemede şahitliğini kabul etmemiştir. Gerekçesi, ibadetlerde kusur eden kimsenin, insan hukunun gözetilmesi gereken yerlerde de dikkatsiz olabileceğidir.

⁹ Mustafa Nuri Paşa, Netayıcı'ı Vukuat, İst. 1294-96, 2/104'den naklen Ziya Kazıcı, Osmanlılarda Şeyhu'l İslamlık Müessesesi, Diyanet İlmi Dergi, c. 5, Sayı,1 Ocak-Şubat-Mart 1999, s.1

¹⁰ agm. s. 5

Yavuz Sultan Selim, hazine-i âmire muhafızlarından 150 kişinin katline karar verir. Bu iradeyi doğru bulmayan şeyhulislam Zenbilli Ali Cemalî Efendi, çağrılmadığı halde ve hiç kimseye bildirmeden Divan’a girerek, böyle bir cezanın şeriat ve adalete aykırı olduğunu söylemek suretiyle büyük bir cesaret örneği verir. Bunun üzerine padişah, 150 kişinin katli kararından vazgeçer.

Bir gün Divan’da, Sadriazam Derviş Paşa’nın kabahatsiz bir adamın katline hüküm vermesi üzerine, O’nu muaheze eden ve bu yüzden Divan’ı terk eden şeyhulislam Yahya Efendi (1553-1644)’nin bu davranışı, devrin padişahı 1. Ahmet (1603-1617)’in dikkatini çeker. Padişah davranışının sebebini sorduğunda o da: “kaza (yargı) emanettir. Padişah, kadıaskerleri davaları dinlemeleri, hakkı korumaları, mazlumları korumaları için nasbeyler. Şeriat gereği olmadan bir adam katlolundu. Artık benim için yargıyı yürütmeğe imkan kalmadığından makamı terk etmeye mecbur kaldım.” der. Padişah, Yahya Efendinin bu cevabı üzerine, sadriazamı cellada teslim etmekle işi bitirir.

Bu olayları bize anlatan Ziya Kazıcı bey şunları söyler: “XVI. Asırdan itibaren ehemmiyeti daha da artan şeyhulislamlık makamı, manen Sadriazamlıktan daha yüksek telakki ediliyordu. Çünkü Osmanlı devletinde din asıl, devlet ise onun bir fer’i olarak görülüyordu. Bu anlayışın bir sonucudur ki, Sadriazamların şeyhulislamları ziyaretleri III. Murat (1574-1595) devrinde 1584 tarihinde kanun haline getirilmiştir.”¹¹

Zaman içinde bütün müesseselerin yıprandığı gibi, şeyhulislamlık makamı ve ulemanın konumu da

¹¹ Agm. s.7

yıpranmıştı. Hatta Osmanlıdaki “yenileşme”, “çağdaşlaşma” hareketlerinden dine aykırı bir çok meselede devletin istediği gibi hareket etmeye başlamış, bir yerde baltayı kendi ayagina saplamış, bindiği dalı bilerek veya bilmeyerek kesmek durumunda kalmıştır. Seyfettin Erşahin bey, “Ülema ve Osmanlı Yenileşmesi” adlı makalesinde bunun trajedik öyküsünü anlatır.¹²

Seyfettin Bey, makalesine “Osmanlının XIX. Yüzyılın başlarındaki yenileşme sürecine ulemanın olumlu katkıları, büyük ölçüde daha sonraki dönemlerde ortaya konan ıslahat programlarının geleceğini etkilemiştir.” diyerek başlamış ve enteresan olan şu soruyu sormuştur: “Acaba bu olumlu katkı, daha sonraki batılılaşma adına yapılanlarla İslam arasında bir uzlaşma olarak değerlendirilebilir mi?” Makale bu sorunun cevabı için yola çıkar.¹³

Yazar şunu baştan belirtir; ulemanın katılmadığı bir yenileşme faaliyetinin başarı şansı yoktur.¹⁴ İşte burada devlet, ulema ve meşihat makamını bir devlet dairesi ve devlete bağlı memurluk gibi düşünmeye başlamıştır. Aslında yapılan yenilikler daha çok Avrupaî bir hayat tarzının yavaş yavaş cemiyeti sarmasıydı ve ulemanın bundan hoşnut olduğu söylenemezdi. Mesela bir çok değişimi gerçekleştiren II. Mahmut 1832’de kendi resminin devlet dairelerine ve askeri kışlalara asılmasını mecbur kıldı. Dönemin ulemasının çoğunluğu bu uygulamayı dine aykırı buldu. Fakat Padişah bir resmini de şeyhulislamlık makamına gönderdi. Hatta yanına

¹² Diyanet İlmi Dergi, c. 35, sayı, 1. 249-270

¹³ Agm. s. 249

¹⁴ Agm. s. 249

aldığı ulema ve meşayihın dualarıyla beraber büyük bir devlet töreniyle resmini Selimiye kışlasına astırdı.

Aslında toplumda bu ıslahata karşı derin bir tepki vardı. Padişah bu tepkiyi kırmak için ulemayı kullanmaktan kaçınmadı.

Ancak bu “kullanma”, ulemayı da kendi içinde böldü. Üst düzey ulema devlete destek verirken, daha alttaki ve çoğunluktaki ulema, muhalefete destek veriyordu. Sözde ıslahatın, özde batılılaşmanın devamı için bu desteğin kırılması gerekiyordu.

Sultan Mahmut bunun için iki yol takip etmiştir:

1-Gelir düzeyi düşük olan ulemaya askeriye ve daha başka yerlerde memurluklar vermiş, gelir düzeylerini yükseltmiştir.

2-İslahata karşı çıkanları maaş mahrumiyeti, sürgün veya daha başka biçimlerle cezalandırmıştır.

Böylece bir yandan kendini dini ve din görevlilerini seven bir Padişah olarak halka arzeden II. Mahmut, bir yandan da ulemayı, yapılan batılılaşmaya ses çıkaramayacak, karşı koyamıyacak bir hale getiriyordu.¹⁵ Çünkü ulema o zaman, camilerde yaptıkları günlük veya haftalık hitabetlerle hem kamuoyunu oluşturan medya yerine geçiyor, hem de yapılanların meşruiyetini sağlıyordu.¹⁶

Nitekim saraya bağlı ulema da yapılanlara kılıf bulmada zorlanmamış, İslam hukuk metodolojisindeki “maslahat”, “ıstıslah” gibi kavramları “kamu yararı”, “toplum refahı” diyerek bol bol kullanmıştır.¹⁷

¹⁵ Agm. s. 158

¹⁶ s. 159

¹⁷ s. 262

Ancak iş kılık kıyafetteki fermana gelince resmî ulema isteksiz davranmış, fakat siyasi baskılara dayanamayınca, kendi sınıflarını istisna ederek cevaz vermişti. Yasaklamalara gerekçe olarak “israf, tezeyyün ve ihtişama meyl” gösterilmişti. Peki bunlar çirkinse, ulema neden istisna teşkil ediyordu?...¹⁸

“Resmî Ulema” iyi mi yapmıştı? Nasıl olsa olacak bir şeyi, daha az zararla kapatmak daha mı maslahata uygundu? Devlete karşı var olan muhalefete, bir de “din elden gidiyor” diye açılacak cephe, İslam Ümmetine daha büyük felaketler mi getirirdi? Ulema bunun farkında mıydı, değil miydi? Bu tartışma götürür ve biraz sonra bu tartışma kısmen açılacaktır. Fakat acı olan şudur ki, ulemanın yenilenme, batılılaşma, çağdaşlaşmadaki tutumu bu olmasına rağmen, esasen yenileşmeye, geleneksel Osmanlı sisteminde rahatları iyi olan ve bunun gideceğini iyi bilen âyan, eşraf ve ağalar direnmişken, alimleri sevmeyenler, yıllar boyu onları tam tersine bir iddia ile suçlamışlardır: “Yenilenme ve aydınlanma düşmanları, irtica yanlıları, gericiler, mürteciler, yobazlar”... Zamanla ıslahat ve inkılaplar, eğitimi de içine alarak gelişince, devlet yargı ve yönetim için yeni okullar açarak bu alanları ulemadan alınca, işte ulema için acı sürpriz o zaman ortaya çıkmıştır: Devlet içindeki saygınlık ve etkinliklerini kaybederek ortada kalakalmak, devletten dışlanmak...¹⁹

Cumhuriyette Alimler.

¹⁸ s. 267

¹⁹ s. 268

Osmanlıların sonunda tam olarak bitirilemeyen ve gerisi Cumhuriyetle devam eden “batılılaşma, çağdaşlaşma projesinde” ülemaya - alimlere sosyal hayatta yer yoktur. Hayattan tamamen silinmek istenen ülema, eğer halkın İslam’a bağlılıkları da olmasa, hayattan tamamen silinebilirdi de... Dünyanın hiçbir yerinde bir insan tipiyle bu kadar alay edilir, bu kadar horlanarak ve düşmanlık yapılarak hayattan dışlanırsa, o tipin yaşama şansı yoktur. Ama ulema bundan müstesnadır. Çünkü Allah (azze ve celle) dinini yaşatmayı murat etmiştir. Öyleyse ulema da iyi kötü hep varolacaktır.

Osmanlının ardından yeni bir devlet kuruldu; Türkiye Cumhuriyeti Devleti. Nasıl bir devletti bu kurulan yeni devlet? Padişahların olmasa da, son Osmanlı hükümetlerinin istediği bir devlet diyebilir miyiz?

Bu sorunun cevabını devlet, anayasasının başlangıç ilkelerinde kendini tanıtarak verir. Biz oradan alıntı yapacağımız için, “bu nasıl bir dil” diye bizi tenkit etmeyeceğinizi düşünüyoruz. İşte yeni devlet:

“Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı...”

Madde.2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta

belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.”

Madde 6- Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir.

Madde 14- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri.....dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamaz.”

Madde 24- Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir... kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını, yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.”

Bu devleti kendi dilinden tanımak için yazdığımız bu maddelere şunları da ekleyebiliriz:

Madde 174- Anayasanın hiç bir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılap kanunlarının, Anayasanın halkoyuyla kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz:

3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu.

25 Teşrinisani 1341 ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun.

30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar İle Bir Takım Ünvanların Men ve İlgasına Dair Kanun.

17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirmeye memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110. maddesi hükmü.

20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı, Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun.

1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun.

26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Ünvanların Kaldırıldığına Dair Kanun.

3 Kanunievvel 1934 tarih ve 2596 sayılı, Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

Kısacası yeni Cumhuriyet, İslam hilafetini kaldırarak (3.3.1924) “ümme” anlayışından “ulus devlet” anlayışına geçmiştir. Yukarıda maddeler halinde sıralandığı gibi, İslamî harfleri, İslamî kılık kıyafeti, İslam eğitim ve öğretim merkezi olan medrese, tekke ve zaviyeleri, İslam hukukunu kaldırmış; onun yerine, çağdaş uygarlık düzeyini temsil ettiğine inandığı, birkaç yıl önce ülkesini işgal ederek olmadık insanlık dışı zulümleri icra etmiş, en büyük kurtuluş savaşı örneği kabul ettiği istiklal savaşlarıyla ülkesini onlardan, yani istiklal marşında bildirdiği gibi “tek dışı kalmış canavarlardan” temizlemiş olduğu işte o “canavar” batıların kanunlarını, kurumlarını, harflerini, kıyafetlerini, rakamlarını vb. almıştır. Şaka yapmadığımızı herkes biliyor, evet aynen böyle olmuştur...

Yeni devletin dinî konularda başka reform niyetleri de vardı. Mesela ezanı Türkçe okutmak, namazlarda Türkçe Kur'an(!) ile ibadet ettirmek, camilere

sıralar yerleştirmek, mihrabda sahne yapıp org ve benzeri aletler çalarak müzikle ibadet ettirmek vb. gibi... Aynen kiliselerde olduğu gibi...

Bütün bunların müslüman halk tarafından hoş karşılanmayacağı, alimlerin buna karşı görüş beyan edeceklerini tahmin etmek zor değildir. İşte, alimlerin bu muhalefetini kırmak ve yapılanların halkın iyiliğine olduğunu, İslam'ın özüne uyduğunu (!) anlatmak için, hilafeti ve şeriatı uygulayan bakanlık olan “Şer’iyye ve Evkaf Bakanlığının” kaldırıldığı 3 Mart 1924 tarihinde, evet aynı günde, 429 sayılı yasa ile “Diyanet İşleri Başkanlığı” kuruldu.

Bu gün yürürlükte bulunan Anayasanın 136. maddesi Diyanet İşleri Başkanlığını (DİB) anlatır. “Genel idare” içinde yer alan “Diyanet İşleri Başkanlığı”, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir.

Madde gayet açık ifade etmektedir; Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), dinî bir kurum değildir. “Genel idare içinde” sıradan bir “idari kurumdur”. Bir zamanlar bir devletlinin dediğı gibi “Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünden” farkı olmayan idarî bir kurum. Laiklik ilkesi doğrultusunda görev yapacaktır. Görevi şeriat, yani İslam hukuku hakkında değil, İslam'ın sadece iman, ibadet ve ahlak esasları hakkında bilgi vermektir.

Aslında, Diyaneti biraz daha yakından incelediğimizde, karşımıza şu gerçek çıkacaktır: Bu kurumun kurulmasındaki temel amaç, laik devleti şeriat tehlikesinden korumak için, alimleri ve dini faaliyetleri denetim ve gözetim altına almaktır.

Sisteme göre Diyanet, devlet içinde güya “dînî” değil, “idari” bir kurumdur. Böyle demekle de güya “laiklik” zedelenmemiş oluyor. Bize göre ise bunun aksini ispatlamaya çalışmak, güneşin varlığını ispatlamaya çalışmak gibi abestir.

Türkiyede en tartışmalı kurumun “Diyanet İşleri Başkanlığı” olduğu sanırım inkar edilmez. Bu kurum değişik kesimlerden çok farklı görülmüş ve çok farklı tepkiler almıştır. Biz bu kesimleri ve bakış açılarını beş grupta inceleyebiliriz:

I. Sistemin bakışı: Sistem aslında Diyanete karşıdır. Ancak ona da mecburdur. Çünkü halkın % 99 u müslümandır. Hem onu memnun etmek, hem de dini ve din alimlerini kontrol etmek, böylece kendisini “irtica” (!) tehdidinden korumak için istemese de Diyaneti bünyesine almak zorunda kalmıştır.

II. Diyanetin Bakışı: Diyanet sistemin kendisine bakışını bilmektedir. Ancak şartlar ne kadar olumsuz olursa olsun mevcut imkanları iyi değerlendirerek, Allah’a dayanıp halkından ve tarihinden de destek alarak iyi niyetle dini hizmetler vermeye çalışmaktadır. Ama bu arada zaman zaman “dini tekeline almak” gibi kimi yanlışlara düşmekte, “iktidar” karşısındaki “duruş”unu iyi ayarlayamamakta, bazı uygulamalarında da ister istemez sistemle örtüşmektedir.

III. Halkın Bakışı: Halk Diyanet’i tarihte kalmış “Şeyhulislamlık” makamı sanmaktadır. Dolayısıyla onu dinin temsilcisi olarak saymaktadır. Sistemin onu kuruş amacını ve yeri geldiğinde de din aleyhinde kullanabilme imkanını asla düşünmemektedir. Devlet içinde daha itibarlı bir yerde olmasını haliyle istemektedir. Fakat zamanla olaya ideolojik bakan bazı kesimler, Diyanet’in

laiklikle bağdaşmadığını öne sürerek, bu kurumun kaldırılmasını istemektedirler.

IV. Hayalcilerin Bakışı: Bu kesimi isimlendirmekte güçlük çekiyoruz. “Aşırılar” kelimesini kullanmak istedik ama, sistemin sahipleriyle aynı dili kullanır olmayı çirkin gördük. “Hayalci”den kaskımız, her şeyi en ideal olanıyla düşünen, bu düşüncenin gerçeklerle uyumuna aldırmanın, hayatın zaruretlerini görmeyen, ayakları yere basmayan anlamınadır.

Buna göre İslam’ı az çok bilen ve idealistce düşünen bir kesim de, sistemin Diyanet’e bakış açısını bildikleri için bu kurumu kökten reddetmişler, zaten İslam devlet ve toplumunda böyle bir yapılanmanın olamayacağını savunmuşlardır.

Söyledikleri doğrudur. Ancak, zamanın ve şartların getirdiği bir takım zaruretleri görmezlikten gelmenin de bir yararı yoktur. Bir şeyi bütünüyle elde edemiyorsak, bütünüyle terk etmemiz de doğru olmayabilir. Bu bakımdan Diyanetin “şartlar ne kadar olumsuz olursa olsun mevcut imkanları iyi değerlendirerek, iyi niyetle dini hizmetler vermeye çalışmasını”, tedbirlerini de almak kaydıyla anlayışla karşılamak gerekir diye düşünüyoruz. Diyanet’e tavır almanın, görevlilerinin hizmetini reddetmenin, hele arkalarında namaz bile kılmamanın haklı gerekçeleri en azından şimdilik yoktur. Onu reddettikten sonra meydana gelecek boşluğu nasıl dolduracaklarına dair somut bir önerileri de olmamıştır.

Hele bazılarının geçmişte yaptığı gibi Diyaneti “hak ettikleri halde resmî görev alamamanın” sorumlusu görerek reddetmeleri tam bir cehalettir. Çünkü bunun sorumlusu Diyanet değil, sistemdir.

V. Gerçekçi bakış: İfrat ve tefritten uzak, orta yolda dengeyi yakalamış bakış açısının bu olduğu kanaatindeyiz.

Buna göre sistemin Diyaneti kuruluş amacı ve ona yaklaşım biçimi yanlıştır. Hele “laik bir devlette Diyanet gibi dini bir kurum olur mu?” sorusunu sistem, “Dinî değil, idari bir kurumdur” saçmalığı ile asla geçiştiremez. Diyanet dini bir kurumdur ve bu haliyle laikliğe de aykırıdır. Çünkü devlet dine karışmaktadır.

Bu kurum devletten olmasa da en azından hükümetlerden bağımsız, kendi iç düzenlemesini ve eğitimini kendisi yapacak kadar özerk bir yapıya bir an evvel kavuşturulmalı, saygınlığına zarar veren mevcut konumundan derhal kurtarılmalıdır.

İslam açısından bakıldığında da bu kurum yanlıştır. İslam devlet ve toplumunda böyle bir kuruma gerek yoktur. Ancak İslam’daki zaruret fikhını alarak Diyanetin, şartlar ne kadar olumsuz olursa olsun mevcut imkanları iyi değerlendirerek, iyi niyetle dini hizmetler vermeye çalışmalarını görmezlikten gelmenin ve ondan kaynaklanmayan sebeplerden ötürü ona tavır almanın yanlış olacağına inanıyoruz. Bu açıdan bakarak dini hizmetleri yürütürken ona yardımcı olmak gerekir.

Diyanetin de yersiz alınganlıklardan kurtularak kendisini “Şeyhulislamlık Makamı” gibi göstermemesi, din hizmetlerinde tekel oluşturmak gibi sakat bir anlayıştan kaçınması gerekir. “Zaruret”i “azimet”e çevirmenin gereği yoktur. Özellikle de Müslümanların hassasiyetini anlayarak, halkından korkan sistem adına onlar arasında bir “gözcü”, bir “müfettiş” durumuna düşmemesi gerekir.

Bilakis din konusunda başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere, yararlanabileceği bütün insanlar arasında iyi bir eşgüdüm ile fevkalade hizmetler başarabilir ve haklı olarak var olanın ötesinde daha büyük bir sevgi ve saygı kazanmayı sağlayabilir.

Bütün bunları neden mi yazdık? Bu bölümdeki yazıları kendilerine okuduğumuz ve fikirlerini almak istediğimiz bazı dostlarımız, “iyi niyetimizi anladıklarını, yazılanların yanlış olmadığını bildiklerini, ama bu yazılardan Diyanet camiasının ve halktan bir kesimin alınabileceğini, çünkü onlara karşıymış gibi algılanabileceğini, dolayısıyla da faydasız, hatta zararlı olabileceğini” ifade ettiler.

Herkes gibi bizim de durup dururken başkalarını kırma ve üzme gibi bir amacımız asla olamaz. Ama gerçekleri de münasip bir dille ifade etmek isteriz. Bu duygular içinde dostlarımızın uyarılarını değerlendirerek bu değerlendirmeyi yapma gereğini hissettik.

Evet, yukarıdan beri yapılan açıklamalardan da anlaşıldığı gibi Diyanet idarî bir devlet kurumudur. Devlet açısından bakıldığında en sıkıntılı, en ürkek, en dikkatli, görev karmaşasını en çok yaşayan, sürekli bütün gözlerin üzerinde olduğu, dolayısıyla en çok gözetlenen, en çok denetlenen, çok hassas bir kurum. Halk açısından bakıldığında ise en sevilen, en güvenilen, en itibarlı bir kurum.

İslam’a ve insanlığa hizmet etme niyetinde olan Diyanet çalışanları da mevcut konumlarından rahatsızdırlar. Sıradan bir idari kurum olmak, hükumette bir bakana bağlı kalmak ve sürekli tartışmaların odağında olmak onların da işine gelmemektedir. Beyanat verirken

dahi üstlerine bilgi vererek izin alınması gereği, bilmem ki nasıl izah edilir?

Diyanet sistem içinde görünüşte en çok saygı gösterilen bir kurum gibidir ama, gerçekte en çok horlanan bir kurumdur. Bu da, bu sistemin çifte standartlarındandır. “Vatikan” gibi devlet içinde devlet olamayacağını bilmektedir. “Bağımsızlık” talepleri, kuruluş amaçlarına terstir, onun da olmayacağını bilir. En azından Üniversiteler gibi, TRT gibi “özerk” olsalar bari. Ne var ki bu özerklik istekleri de hep geri çevrilmiştir

Diyanete eleman yetiştiren okullar da Milli Eğitime bağlı okullardır. Onların ders ve müfredat programlarına Diyanetin hiçbir etkisi veya katkısı yoktur.

Aslında “Allah’ın Evi” olan camiler, kendilerine bu statüyü veren İslam Hukuku yürürlükten kaldırıldığı için, Diyanet aracılığı ile artık birer “resmî devlet dairesi” olarak “kamusal alan”a dönüşmüştür. Orada ancak devlet memuru olan imamlar namaz kıldırır, ezan okur, hutbe ve va’z verir. Onların dışında kalan insanlar, ne kadar alim ve din açısından ehil de olsalar, bu görevi yapamazlar.

Hernekadar mevzuat her resmî yüksek din tahsili görmüş olanın camilerde va’z verebileceğini söylerse de, o “özel izin” de aslanın ağzındadır; yetkililer kaç makamın gözüne bakıp mülki amirden onayını aldıktan sonra ancak verebilirler. Onlar veya üstteki amirler izin vermediklerinde de asla bir gerekçe beyan etme ihtiyacı hissetmezler. Mahzurlu görmüşlerdir o kadar.

“Ama efendim, bu yönetimde keyfilik olur, bu bir hak gasbidir ve hukuka aykırıdır...” diyebilir misiniz? Hadi dediniz, elinize ne geçer mimlenmekten başka?

Diyanetin görevlilerine gelince, yaşadığımız şehirde görev yapan imam hatiplerin yarısından fazlası

bir şekilde öğrencimizdir. Onların dine imana hizmet arzusunda ne kadar samimi olduklarını, buna engel olduğunda içlerinin nasıl kan ağladığını çok iyi biliyoruz. Sistem aslında görevlerini en iyi yapacak bir eğitimi vermemiştir onlara. Yukarda da geçti, kendi personelini yetiştirecek okulları açmasına izin vermemiştir. Ama onlar da malesef yetersiz tahsil gördüklerinin bilincinde olarak eksikliklerini giderme ve kendilerini geliştirmede isteksiz olmuşlardır. Belki de bu yüzden kendilerine dayatılan olumsuz şartları aşmada yetersiz kalmışlardır. Biz onları seviyoruz. Ama öğretmenleri olarak bu zafiyetlerini de biliyoruz.

Neden böyle?

Sebebi gayet açık; sistem o güzel insanlara hiç güvenmez. Okuyacakları hutbenin bizzat kendisini, verecekleri va'zın konusunu devlet belirler, önceden planını alır-verir ve onun dışına çıkılmasını istemez.

Bu idari bir iş midir, yoksa dini bir iş mi?

Eğer idarî bir iş deniliyorsa, namaz kıldırmak ve hutbe okumak nasıl bir idari iş oluyor, bunu birisi çıksın da anlatsın bize?

Madem öyle, kamusal alanlarda namaz kıldırmak ve hutbe okumak neden yasak oluyor?

Mesela vilayette, okullarda cemaatla namaz kılmak neden yasak oluyor? İdari bir iş ise, neden yasak oluyor? Birileri anlatsın bize...

Namaz kıldırmak, hutbe okumak idari bir iş ise, dini denilen işler neler oluyor? Bunu birileri anlatsın bize...

Tiyatro mu oynuyoruz? Lütfen ciddi olalım!..

Namaz kıldırmak, hutbe okumak ve va'z vermek bal gibi dini bir iştir. Bunda şüphe ve tereddüt olamaz.

Çünkü bunda şüphe ve tereddüt akla aykırıdır, mantığa zarardır.

Eğer dinî bir iş ise, laiklik nerde kalır? Namaza, hutbeye ve va'za laik devlet nasıl karışır?

Tiyatro mu oynuyoruz, devlet mi yönetiyoruz?

Bunlar laikliğe kesinlikle aykırıdır.

Ama maalesef bu ülkede ve bu bu sistemde çifte standart olağan işlerdendir.

Bu kadarla kalınsa ya!...

En fazla takip edilen Diyanet görevlileridir.

En fazla şikayet edilen onlar, en fazla sudan bahanelerle mahkemelere verilen onlardır. Her biri sanki potansiyel birer suçludurlar.

Üstelik en düşük ücret alan memurlar, yine onlardır.

Abartı yok, aşırılık yok.

Bütün bunlar yaşanan gerçeklerdir.

Tekrar soralım: peki bütün bu olanlar laikliğe nasıl sığar?...

Laiklik batıda devletin dinler karşısında tarafsız kalmasıdır. Yani devletin bir dini koruyup kollayarak diğerlerini ezmesinin, yada halktan birinin diğerini, yada çoğunluğun azınlığı inanç bakımından ezmesinin önlenmesi, dolayısıyla herkesin din ve vicdan özgürlüğünün teminat altına alınması olarak anlaşılır ve uygulanır.

Peki ya bizde?

Bizde bu anlamdan eser yok.

Bizde bu anlamın anlamı da yok.

Çünkü bu anlamda bizde laikliğe gerek yok. Bunu bizi tanıyan akli başında batılı bilim adamları da söyler. Çünkü İslam, “Dinde zorlama yoktur” kuralı ile

bu konuda dünyaya örnektir ve şu andaki küresel uygulamalar, hala Osmanlı örneğini aşamamıştır.

Gel gör ki laiklik bizde din düşmanlığı şeklinde anlaşılmış ve uygulanmıştır. Tarifini de şöyle yaparlar: din devlete karışmayacak, devlet de dine karışmayacak.

Peki ama uygulama ne?

Din devlete karışamaz ama, devlet dine istediği gibi karışır...

Devlet dini emri altına almış, istediği gibi evirip çeviriyor.

Sen istediğin kadar sor: Din devlete karışmayacak ama devlet dine karışacak mı? Baskısı altına alacak ve dilediği gibi ezecek mi? Laiklik bu mu?

Daha doğrusu laik devlette Diyanet olur mu?

Laik devlet dine, dinî uygulamalara, dinî eğitime karışır mı?

Laikliği gerekli bulan batıda bunlar nasıl uygulanmaktadır?

Türkiye'nin örneği kimdir, özelliği nedir?

Bunların cevabı yoktur.

Sistem halka cevap vermeye gerek de duymaz. Baştan bir söz söylemiştir, onunla yetinilmesini ister: “Diyanet ‘dinî’ bir kurum değil, ‘idari’ bir kurumdur. Onun için devlet bünyesinde olması laikliğe aykırı değildir.”

Pişkinliğe bak!

Cevap mı bu?

Kargalar bile güler buna!...

İçten kimin haddine, ama dıştan çok sıkıştırılırsa onlara da bir cevapları vardır: “Bizim bize özgü şartlarımız vardır. Anlayın bizi!...”

“Peki, nedir şu size özel şartlar?”

Cevap nettir: “İslam.”

Yani?

“İslam Hristiyanlık gibi henüz reform geçirmemiştir. Dünya idaresine de karışır. Laikliği kabul etmez. Onun için İslam’da reform yapana kadar bu böyle devam edecektir.”

Geldik mi tekrar başa?!..

Yani din ve vicdan özgürlüğüne...

En temel insan haklarına...

Bakın bakalım kaç arpa boyu yol gitmişiz!...

Bunları biz, bir başka kitabımızda enine boyuna tartışmıştık.²⁰ Bütün bunlar göz önüne alındığında, Diyanet mensuplarının başı olan Başkandan tutun da, müftü, vaiz, imam, müezzin ve kayyumlara kadar hepsinin devlet memuru oluşu, hatta Diyanete eleman yetiştiren İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinin öğretim görevlilerinin devlet memuru oluşu, hem de kısmen de olsa, İslam kanunlarının devlet yönetimine müdahalesini şiddetle yasaklayan ve şeriatla ve şeriatçılarla mücadeleyi en büyük amaç edinen, hatta şeriatı ülke için birinci tehdit kabul ederek öncelikle mücadele edilecek en büyük tehlike gören bir devletin memurları oluşu, üzerinde derin derin düşünülecek ve ibret alınacak bir durumdur...

Çünkü bunların aldığı eğitimin bir adı İslam’sa, diğer adı da şeriatır.

Çünkü bunlara göre “şeriat İslam’dır.”

Bu ise devlet nazarında suçtur.

Böylece hepsi de “potansiyel suçlu”durlar devlet nazarında...

²⁰ Cemal Nar, İslam Sancısı, “Laik Devlette Diyanetin Konumu”, s. 112-139

Ayıkla pirincin taşını!...

Bilmem ki söylemeye gerek var mıdır; bu memurlar, idare içinde sıradan bir kurumun sıradan memurlarıdır ve her memur gibi amirlerine karşı yasal sorumlulukları vardır.

Yine bilmem ki söylemeye gerek var mıdır, bu durumdan bu kurumda çalışanlar, bütün zorluklara rağmen dine ve insanlara hizmet edebilmek için çabalayan o güzel insanlar asla memnun değildir. Diyanet'in hiç olmazsa “özerk” bir yapıya kavuşturulmasını yıllarca isterler ama, onları kim dinler?

Çok haklı olarak, hiç olmazsa kendi personellerini yetiştirecek imkanları vermelerini istediklerinde, karşılırlarına anlamsız veya aşılması mümkün olmayan (!) bir sürü engel çıkarırlar. Bu ülkede sağlıkçılar okullarını açmışlardır, emniyetçiler okullarını açmışlardır, ziraatçılar okullarını açmışlardır, askerler okullarını açmışlardır ve onlar bu okullarda kendi programlarına göre istedikleri gibi öğrenci yetiştirirlerken, aynı hakkı Diyanet de isteyince, yani haklı olarak din görevlisi yetiştirmek için kendisine ait okullar isteyince, devletin bütün kademeleri hep bir ağızdan bağırırlar:

-Hayır, asla olamaz!

-Neden?”,

-Tevhid-i -Tedrisat kanunu var!

-Saydığımız onca okuldan ve bunca özel okul ve üniversiteye hazırlık kurslarından sonra Tevhid-i Tedrisat kanunu var ha!...

Şimdilik bunları geçelim de asıl konuya gelelim; bu durumu, geçen bölümde anlattıklarımızla nasıl bağdaştıracağız? Ne halkın, ne alimlerin, ne de öğrencilerin memnun olmadığı bu durumdan, nasıl

sağlıklı bir çıkış bulacağız? Örnek aldığımız iddia edilen (!) ülkelerde hiç rastlanmayan, onların çoğunun anlamadıkları, anlayanların da katıla katıla güldükleri bu garip durumdan nasıl kurtulacağız?...

İşin bir başka boyutu da şudur; böyle bir ortamdan sağlıklı bir bilginin çıkacağına nasıl güvenilebilir?.. Devletin temel esasları mı, Kur'an'ın temel esasları mı, hangisinin gözetildiği hakkında bir şüphesi olan insana, bu kurumlar ne ifade edebilir? Kendinden büyük makamda olan herkesin huzuruna emirle çıkan İslam aliminin izzeti nasıl sağlanabilir, korunabilir? Müftü, vaiz, imam gibi din görevlisi alimlerin kapılarda bekletildiğini, İslam'ın emrine uygun olan ama devletin emirlerine uygun olmayan uygulamalarından ötürü azarlanıp fırçalandıklarını, hatta cezalandırıldıklarını gören halkın duyguları, nasıl teskin edilebilir? Devlet millet kaynaşmasının sürekli kan kaybetmesi nasıl önenebilir?

Ve şu örnekleri okumanın anlamı nedir? Okumak mı, yoksa okumamak mı daha evladır?..

Üstad İzzuddin b. Abdusselam, kendisinden hoşnut olması için memleketin kralının elini öpmesini isteyeneye şöyle söyler: “Ey biçare! Değil elini öpmem, onun elimi öpmesine dahi, vallahi rızam yoktur. Ey kavim! Ben bir vadide, siz bir vadidesiniz!”

Meşayih-i Nakşibendiye'den merhum Mirza Mazhar ed-Dehlevi, kendisine bol mal vermeyi teklif eden ülkenin kralına: “Cenabı Hak eni boyuyla bütün dünyayı azlık ve değersizlikle vafediyor: “Dünyanın faydası pek azdır.”²² buyuruyor. Halbuki Allah sana

²² Nisa, 76

dünyanın küçük bir parçasından küçük bir parçacık vermiştir. Onun da bir kısmını ben mi alayım?”

Geçen asrın Şam ulemasından merhum Said el-Halebi, zalim bir emire karşı ayağını uzatmasına rağmen emir ona bir kese altın gönderdiğinde: “Ayağını uzatan, elini uzatmaz.” diyerek elinin tersiyle reddetmiştir.²³

Musullu Şeyh Ebu'l Abbas Hıdır Hüseyin anlatıyor: Bir gece Bağdatta, Şeyh Abdulkadir Geylanî'nin medresesindeydik. el-Muktefi Li'emrillah'ın oğlu emir el-Müstencid Billah Abdulkadir'in huzuruna geldi, ona selam verdi. Önüne diz çöküp oturdu. Tesirli öğütlerini dinledikten sonra, on hizmetçinin taşıdığı on kese parayı da ortaya serip “Bu senindir”, dedi. Şeyh Abdulkadir Geylani bu parayı almaktan imtina edince, ısrar etti. Nihayet o, içinden en güzel ve en cazip olan iki keseyi alıp birini sağa, diğerini de sola koydu. Sonra onları eline alarak iyice sıkınca, altlarından kan damlamağa başladı. Sonra Şeyh ona:

-Ey Müstencid! İnsanların kanlarını emip bana getirmekten hiç mi haya duymadın? dedi.

Bu söze tahammül edemeyen Müstencid olduğu yerde yığılıp kaldı.

Ayılınca, Abdulkadir şöyle dedi:

-Allah hakkı için, eğer bunun Allah Rasulü ile akrabalık bağı bulunmasaydı, bu paraların hepsi kan olur, evine doğru akar ve evini istila ederdi.”²⁴

Bizim ülkemizde de hikayelerinin zihinlerde çok taze olduğu acı olaylar ve bu olayların arasında harika

²³ Örnekler için bkz. Ebu'l Hasan Ali en- Nedvi, Gerçek Tasavvuf, s.18-19

²⁴ Muhammed b. Yahya et- Tadifi, Cevherden Gerdanlıklar, Mütercim; Naim Erdoğan, Sinan, y., İst. 1972 s.109

tablolar yaşanmıştır. İlmin izzetini canı pahasına koruyanlar olmuş, bu uğurda sürgünler, zindanlar, zehirlenmeler, idamlar yaşanmıştır. Yakın tarih, hatırat, rical ve tabakat gibi bir çok eserler bu örneklerle doludur.

Bu şartlarda alimler, İslamî hizmetleri nasıl yapacaklardır? Yaşadığımız uygulamalar göstermiştir ki, alimlerle idarecilerin ilişkileri göz önüne alındığında, bunun birkaç yolu bulunmaktadır;

I-Sistemin dışında kalarak,

II.- Sistemin içinde kalarak.

Sistemin içinde kalanlar da;

1-Ya uzak bir köşede yaşayarak olabildiği kadar hizmete çalışmışlardır.

2- Ya da, kısmen uzlaşarak hizmet için belli makamlarda oturmuşlardır. Hatta bazen hiçbir hizmet yapamaları bile, varlıklarıyla kötülöklere mani olduklarını düşünmüş, bu arada da elden geleni yapmaya çalışmışlardır.

3-Veyahut da tamamen sistemle uzlaşarak onun amacı doğrultusunda çalışmışlar, bunun maddi manevi mükafatını (!) da kendilerince bol bol devşirmişlerdir.

Bağımsız Çalışmak

Sonuncusunu saymazsak bu hizmetlerden hangisinin daha faydalı ve sahibinin daha başarılı olduğu, doğrusu kapsamlı bir çalışmayı gerektirir. Elimizde böyle bir bilimsel araştırma yok. Onun için “iyi niyetliler için

ikisi de gerekli” diyenlere bir itirazımız yok. Fakat görebildiğimiz kadarıyla, devletten bağımsız, sivil halkla beraber ve İslam’ın kendi kuralları içinde kalarak çalışmak, devletin kuralları içinde kalarak çalışmaktan daha zor, çetin, sıkıntılı, acılı, işkenceli olmuş ise de, Allah bilir ya, daha bereketli, faydalı, kalıcı, sağlam ve etkili olmuştur. Devletin, Diyanet’i kuruluş amacı dikkate alınırsa herhalde doğru olan da budur. Hiç kuşkusuz daha önce peygamberlerin tevhid mücadelesi de böyle olmuştur.

Şunu unutmuş değiliz; bir ülkede yaşayıp da o ülkenin yasalarından azade kalmak, muaf tutulmak, tabi ki mümkün değildir. Dolayısıyla, ülke içinde tam bağımsız bir hareketi sürekli devam ettirmek düşünülmez. Ancak insan haklarına saygılı, halk iradesine dayanan, hukukun üstünlüğüne yürekten inanmış, çoğulcu, katılımcı değerlere saygılı, kendisine güvenen olgun insanların yönetiminde olan bir ülkede, sistem içinde kalmanın o kadar mahzuru olmasa da, genellikle böyle bir yönetimi bulmak biraz da yaşanan gerçeklere uymadığından ayakları yere basmayan “ideal” bir düşüncedir. Veya ham hayal. Onun için sayılan değerlere yabancı yönetimlerde, idarenin dışında kalmak İslam için daha güven verici, asliyetini daha iyi koruyucu ve kalıcı hizmetlere daha bir vesile olucu olabilir. İlk bakışta garip gibi gelebilir bu düşünce...

İdareden bağımsız çalışmanın bizim için ilk örneklerinden birisi de şübhesiz ki İslam hukukunun en büyük temsilcilerinden biri olan müctehid imamımız Ebu Hanife’dir. Yönetimin gayr-ı meşru bir biçimde Emevilere geçmesinden, hilafetin saltanata dönüşmesinden ve ard arda gelen zalimane

uygulamalardan sonra İmam, tamamen yönetimden bağımsız bir hareket başlattı. Yönetimin her türlü yönlendirmesinden uzak bir hareket...

Ancak O'nun vefatından sonra en büyük talebesi, Hanefi mezhebinin ikinci müctehidi Ebu Yusuf, onun istemediği ve bu yüzden kırbaçlandığı, hatta zindana atıldığı, belki de ölümüne sebep olan ülkenin baş kadılığı memuriyetini, bu günün ifadesiyle bir yerde “Adalet Bakanlığı”nı kabul etmiş ve bir kısım hizmetlerde bulunmuştur. Bu da ayrıca düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereken bir durumdur.

Bu değerlendirmeyi sanırım ilk yapan da Ebu Yusuf'tur. “İmam Azam'ın bir numaralı talebesi İmam Ebu Yusuf'a sormuşlar:

- Hocanın ölümü pahasına kabul etmemekte sonuna kadar direnip can verdiği baş yargıçlık görevini sen niçin kabul ettin? diye. Cevabı şöyle olmuş:

- Hocam, görevi kendisi kabul etmediğinde, o göreve getirilecek olanların yine ehliyet ve liyakat sahibi kimseler olduğundan emindi. Fakat benim zamanıma gelince iş tamamen değişti. Eğer bu görevi ben kabul etmeseydim, ilmin namusunu satacak olan şarlatanlar sırada bekliyordu.

Bu gün ne Ebu Hanife gibi, Emevi iktidarının zulümlerini kendi varlığıyla meşrulaştırmamak için, Emevi Valisi İbn Hübeyre'nin dayanılmaz tehditlerine karşı “Vallahi, eğer benden Vasıt mescidinin kapılarını saymamı istese, şu ırmakta boğulmaya razı olurum da ona dahi razı olmam” diyecek kadar yiğit hocaefendi, ne de Ebu Yusuf gibi kendisini baş yargıçlığa taşıyan iktidarın zirvesinde oturan Ebu Cafer Mansur'un aleyhine birkaç kez hüküm verecek kadar adil talebe efendi var.

Müslümanlar, destekledikleri siyasilerden bunları beklemeyecek kadar gerçekçidirler; onların beklentisi, kendilerini temsil iddiasıyla ortaya çıkanların, temsil ettikleri kitlelerin boyunlarını bükecek, onurlarını iki paralık edecek tavırlardan uzak durmalarıdır.¹

Allah bilir ya, bu konuda ille de şu faydalı olur diye bir hüküm vermek ve “metot kavgası”na düşmekten daha çok, bulunduğumuz yerdeki elde olan tüm imkanları İslam için değerlendirmeyi düşünmek daha yararlı olacaktır. Ancak eğer devlet memuru olunacaksa, “onun getirdiği olumsuzlukları iyi bilmek ve karşı tedbirlerini almak kayıt ve şartıyla” demekten de kendimizi alamıyoruz onca tecrübeden sonra. Çünkü bu sistemin insanları nasıl değiştirerek uyuttuğunu ve yuttuğunu maalesef yaşayarak çok gördük, hala da görüyoruz...

Alimin önderliğine çağımızda güzel ve önemli bir örnek teşkil eden Bediüzzaman Said Nursi (rh.a) her ne kadar şartlar kendisini mecbur etse de o gönüllü olarak mümkün mertebe sistemle alakasını kesmiş ve asla memuriyeti kabul etmemiştir. Bediüzzaman’ın hayatı, hizmetleri ve etkisi ortadadır. Uzun uzun anlatmaya gerek duymadan, onun memuriyete bakışını, ifadelerini sadeleştirerek belirtmeye çalışalım:

- Biz gayr-ı tabii ve tembelliğe müsait ve gururu okşayan memuriyet geçimine el atıp, belamızı bulduk.

Sual:

- Nasıl?

Cevap:

¹ Sami Hocaoglu, Kazananlar ve Kaybedenler, Yeni Şafak, 19/04/1999

- Geçim için doğal, meşru ve canlı yol sanattır, ziraattır ve ticarettir. Gayr-ı tabii ise; memuriyet ve her nevi ile imarettir (fakirlere yemek verilen her çeşit yer). Bence imareti ne isimle olursa olsun, geçim sebebi yapanlar, bir nevi arsız bir dilenci, zavallı bir aciz ve asalaktırlar. Fakat hilebaz kısmından...

Bence, memuriyete veya imarete giren yalnız hamiyet ve hizmet için girmelidir. Yoksa yalnız maişet ve menfaat için girse, bir nevi çingenelik eder.”⁵

“Bu zamanda israfa sebep olacak para, çok pahalıdır. Mukabilinde bazen haysiyet, namus rüşvet alınıyor. Bazen dinin mukaddesleri alınıyor. Sonra uğursuz bir para veriliyor. Demek manevi yüz lira zarar ile maddi yüz paralık bir mal alınır. Eğer iktisat edip, zaruri ihtiyaçlara kıssan, kısaltsan ve ayırsan, “Şüphesiz ki Allah çok çok rızık verici ve güç kuvvet sahibidir.” sırrıyla, “Yeryüzünde deprenen her canlının rızkı, Allah’a aittir” açık ifadesiyle; ummadığı tarzda yaşayacak kadar rızkını bulacak.”⁶

Evet, gerçekten de gördük ki, israfa götüren para, çok pahalı. Evet, karşılığında bazen haysiyet, namus, şeref; rüşvet veya rehin alınıyor. Belki de temelli elden gidiyor şeref, haysiyet, izzet ve insanlık. Evet evet, karşılığında din, iman alınıyor az bir para, mal, makam verilerek. Demek bu, her asırda aynen yaşanan bir gerçektir ki, asırlar öncesinde Ebu Zerr (ra), Seleme’ye şöyle demişti: “Ey Seleme! Sultanların kapısına gidip yapışma. Sen onların dünyalarından bir şey elde edemezsin. Onlar senin dininden bir şey alıp

⁵ Said Nursi, Asar-ı Bediyye, Münazarat s. 438-439

⁶ Said Nursi, Lemalar, 19.Lema, İktisat Risalesi s.132

götürmedikten sonra, senin dünyana bir şey kazandırmazlar.⁷

Yeri gelmişken Said Nursî'nin Diyanet ile ilgili görüşlerini de arz edelim:

“İkinci Mesele: Ehl-i Dünya diyorlar ki: Bize Dinin kanunlarını ve İslam'ın gerçeklerini öğretecek resmi bir dairemiz var. Sen ne selahiyetle dini yaymaya çalışıyorsun? Sen madem nefye (sürgüne) mahkumsun, bu işlere karışmaya hakkın yok.

El cevap: Hak ve hakikat tekel altına alınmaz! İman ve Kur'an nasıl tekelleştirilebilir? Siz dünyanızın usulünü, kanununu inhisar altına alabilirsiniz Fakat İman hakikatları ve Kur'an esasları resmî bir şekilde ve ücret mukabilinde dünya muameleatı suretine sokulmaz, belki bir İlahi bağış olan o sırlar halis bir niyet ile ve dünyadan ve nefsin hazlarından sıyrılmak vesilesiyle o feyizler gelebilir.”⁸

O'nun arkasından giderek hizmetlerini dünya çapında sürdüren M. Fethullah Gülen Hocaefendinin de memuriyet hakkındaki düşünceleri, internet sitesinde yayınlanan “vasiyeti”ne sinmiş bulunmaktadır. “Hareketle ilgili olarak da; arkadaşlar, evvel ve ahir yani ne şimdi ne de daha sonra idareye asla talip olmasınlar, siyasete girmesinler, dünya saltanatı ve debdebesi ayaklarının önüne kadar gelmiş olsa bile, beni seven ve tavsiyelerimi kabul eden arkadaşlarım elinin tersiyle onu itmekte tereddüt etmesinler. Başkaları anlamasa da Allah rızası desinler, Allah'ın adını yüceltme istikametinde bir an bile duraksamadan samimane gayret etsinler gibi mülâhazalarım olmuştu. Şimdi yeni bir vasiyetname

⁷ Said Havva, a.e.g. s. 160

⁸ Said Nursi, Mektubat, 16. Mektup, s. 72

yazmak ve bu hususları daha detaylandırıp netleştirmek istiyorum”.⁹

Bu sözlerin ışığında ve yaşadığımız onca tecrübeden sonra şunu söyleyebiliriz herhalde: Özellikle günümüzde sivil örgütlerin ve gönüllü kuruluşların daha yaygın olduğu, halkın yönetime daha etkin katıldığı, insan haklarının öne çıkarıldığı ve kamuoyu gücünün, baskısının ve etkisinin daha bir belirginleştiği ortamlarda, sanırım sivil ve bağımsız çalışmalar daha bereketli olacaktır.

Müslümanlar bugün, kısmen verilen özgürlük ortamında, özel okullar, yurtlar, yuvalar, vakıflar, dernekler, kısaca medya denilen bütün basın yayın araçları ve daha başka etkinliklerle, İslam’ı tebliğe çalışıyorlar. Yapılacak iş, halkı kazanmaktır. O oranda dava başarıya ulaşabilecektir.¹⁰

Ancak, “hakka ve halka hizmet ve hamiyet (koruma) niyetiyle” resmî kurumlar içinde kalarak, yönetimde etkin olmak da, ayrıca vaz geçilmemesi gerekli görülmüş bir hizmet şeklidir. Tabi ki, tehlike alanları iyi tesbit edildikten, maddi manevi gerekli savunma tedbirleri gerçekleştirildikten sonra..

Hareketin metod ve stratejisini belirleme işi, hiç şüphesiz Allah’ın ilim vermekle, dinde kavrayışlı kılmakla, kendilerine hayır vermek istediği belli olmuş olan alimlere düşer. Öyleyse istişareyi hiçbir zaman unutmayan ülema, ilim sahibi olduğu kadar, izzet sahibi de olacaktır. Üstün bir ahlak ve iradeye sahip olacaktır.

⁹ F Gülen’n vasiyetinden

¹⁰ Bak. Cemal Nar, İslamlaşma Bilinci, s. 67 de “Hareket Bilinci”; Yine bkz. Cemal Nar, Bu Sistemden İslama, s. 14-33

Böylece, sistemin pozitif ve negatif görünen tuzaklarına düşmeyecek, ne dünya; yani dünyanın malı, makamı, baş olma sevdası, karşı cins ve aile fitnesi onun gurur, kibir ve ucunu okşayıp, hırs ve haset ateşiyle riya ve süm'aya atmayacak, ne de kınanma, dışlanma, hatta eziyet ve işkence görme gibi korkular, onu davasından asla yıldırmayacak, döndürmeyecektir.

Âlim, önderliğinin bilincinde olacaktır; çünkü azıcık bir sapma, suya atılan taşın çevresinde geniş halkalar oluşturması gibi, arkasındaki binlerce, milyonlarca takip edeninde büyük depremler meydana getirecek, azıcık bir yanlış, cepheleri alt üst edecektir. Zalimlere ufacık bir meyil ve muhabbet, arkasından gelenlere zalimleri sevdirecek ve onların beleş avukatı yapacaktır. Zalimlere azıcık bir sevgi, yönelme ve destekleme, ateş çarpmasına sebep olacaktır.¹¹

Mustafa İslamoğlu'nun konumuzla ilgili şu sözleri bu mevzuda bir fezleke değerindedir:

“Müslümanların, zamanın taşkın sularında bir saman çöpü gibi akıntıya kapılıp gitmemeleri ne kadar elzemse, hadiselerle seyirci kalarak hayatın kıyısında yaşamamaları da o kadar elzemdir. Müslümanları hayatın merkezine tekrar taşıyacak olan alimler, hesaplaşma şöyle dursun, resmi söylemle örtüşmeyi bir marifet sananlar değil, Allah'tan korkan, hakkın ve hakikatın hatırını herkesten ve herşeyden daha üstün tutanlar olacaktır.”¹²

¹¹ Hud, 113

¹² Mustafa İslamoğlu, Yeni Şafak Gazetesi, 8. sayfa, 28 Mayıs 1999

ÜMMETE DÜŞEN.

Burada alimler ve onlara uyanlar olarak Ümmet-i Muhammed'e düşen en büyük görev, her alanda, ama özellikle de İslam alanında ilim adamı yetiştirmektir. Şu bir gerçektir ki, bu gün ülkemizde İslam dışı sistemin verdiği resmi din eğitimi yetmiyor. Dahası, bilerek veya bilmeyerek sistem, cehaleti teşvik ediyor. İstiyor ki İslam, gerçek İslam bilinmesin. Çünkü İslam'ın bilinmesi, yaşanmasını; yaşanması ise kendisinin sorgulanmasını gerektirebilir.

Sistem, İslam karşısında, olduğu gibi gözüküyor. Sürekli çelişkiler yaşıyor sistem bu konuda. Bazen çok komik durumlara düşüyor, kendi halkını varlığına tehdit görerek düşmanlara sığınıyor, düşmanlara dert yanıyor, hatta, "Bana yardım etmezseniz, İslam

gelir” diyerek onları bile tehdit ediyor. Dindarlar için zaman zaman bir işgal havası estiriliyor ülkede, bir terör, bir tedhiş havası estiriliyor. İnsanlar, insan haklarını, hürriyetlerini arıyor zaman zaman üstüne abandıkça gel gitler. İnsan, ükesine yabancılaşıyor bazen, konumunu sorguluyor. Ülkesini sorguluyor! Kurtuluş savaşlarını sorguluyor!.. “Daha mı iyi olurduk acaba, “manda” kalsaydık” diyor!.. İnsanımız, “La havle” çekse de, düşünüyor bunları derin derin.¹

Ve insanımız, İslam’a sığmıyor. Aslında dünya İslam’a muhtaç. Çağ İslamı çağırıyor. Sadece bizim ülkemiz değil, bütün bir dünya “yeni bir dünya düzeni” istiyor. Kendilerine sunulanlar, onlar için bildik ve mahkum. Aradıkları İslam aslında, ama bilemiyorlar, farkında değiller. Bunun sorumlusu, hatta suçlusu belki sadece kendileri değil, ama sonuç değişmiyor ne yazık ki!..

İşte bu yüzdendir ki, ümmet alim yetiştirmeli diyoruz. Bunu nasıl yaparsa yapmalı; İmam Hatip ve İlahiyat yanına özel kurslar mı koyar, alır öğrencileri, resmisinin yanında sivil olarak özel mi eğitir, yurtdışı imkanlarını mı değerlendirir, medreseleri mi canlandırır, ne yaparsa yapmalı ama, mutlaka alim yetiştirmeli ve onun önderliğinde sırat-ı mustakime, Allah yoluna girmeli. Girmeli ve gereğini yapıp sınavını vermeli. Ümmet, Allah’ın övdüğü şu insanlardan olmak için, alimlerin önderliğine girmeli ve muradına ermeli: “Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven, müminlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum

¹ Daha geniş bilgi ve değerlendirmeler için, bu konuların enine boyuna işlendiği “Bu Sitemden İslama” kitabımıza bakılabilir.

getirecektir. Bunlar, Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu Allah'ın dilediğine verdiği bir lütuftur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir.”²

İnsanlar yeryüzünde yaşadıkları sürece, “İslam ümmetinden bir topluluk daima hakkı ayakta tutacak ve İslam bayrağını taşıyacaktır”.³ Onun bayrağı yere düşmeyecektir.” Zira “Allah'ın kelimesi yücedir”.⁴

İyi biliniz ki o bayraktarlar alimlerdir. Ümmet alimlerin önderliğinde oldukları sürece Allah'ın rahmentinde olacak, ama el ele vermiş şeytanların, deccalların, bel'amların ve cahillerin peşinden gittikleri sürece de sapıtacaklardır.

Bel'amları Tanımak

Alimlerle idarecilerin ilişkilerini anlatırken sık sık “bel'am” kelimesi geçmektedir. Alim ve dünya ilişkisinde de öyle. Peki, kimdir bu Bel'am ve neden onunla beraber akla hep alim, zalim, şeytan, azman, dünya ve makam gelmektedir.?

Bel'am, tarihi bir şahsiyettir. Kur'an'da şu ayetlerin onu anlattığı söylenir: “Onlara şu adamın haberini de oku: kendisine ayetlerimizi vermiştik. Onlardan sıyrılıp çıktı, Şeytan da onu peşine taktı. Nihayet o, azgınlardan oldu. Dileseydik onu, o ayetlerle yüceltirdik. Ama o, yere saplandı, hevasının peşine düştü. Onun durumu tıpkı şu köpek gibidir: Üstüne varsan da dilini sarkıtıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur.

² Maide, 54

³ Hadis için bkz. Kenzu'l Ümmal, 12/179, (34559)

⁴ Tevbe, 40

Ayetlerimizi yalanlayan toplumun örneği işte budur. Bu öyküyü anlat, belki düşünüp taşınırlar”.¹

Allah Teala, peygamberimizden, yahudiler için bir adamın hikayesini okumasını istiyor. Adamın özellikleri vardır; Allah ona ayetlerini öğretmiştir. Ama o, ilmiyle amel etmemiş, ayetleri göz ardı ederek kulak asmamış, hatta çok iyi bildiği halde bilmezlikten gelmiş, ayetler onu hiç mi hiç ilgilendirmemiştir. Tam şeytanın aradığı adamdır, karşılaşır karşılaşmaz da arkadaş olmuşlardır. Bütün bunları dünyalık elde etmek için yapmıştır. Dünya sevgisi, nefsin kötü arzularına uyma ve şeytan üçlüsü bir alimi işte böyle bir zalim, böyle bir kafir, böyle bir sapık yapmış çıkmışlardır.

Meşhur bir görüşe göre O, İsrailoğullarından bir alimdir. Adı Bel’am bin Baûrâ. Hz. Musa, onun da içinde yaşadığı beldeye yönelmiş ve kafir halkı ile savaşa tutuşmuştur. Bel’am ism-i a’zam duasını bilen, böylece duası makbul olan kullardandır. Allah’ın kitabından ayetler bilmekte, Hz Musa’nın peygamber oluşunu tanımaktadır. Kavmi, Hz. Musa aleyhine dua etmesini istemiştir kendisinden. Kaçınmıştır, ama ısrarlara dayanamamış, zalimler adına, Hz. Musa ve müslümanlar aleyhine dua etmiştir. Duası makbul olduğu için Hz. Musa bu savaşta başarılı olamamış, O ve İsrailoğulları, Tih çölüne düşmüşlerdir. Bu hikaye bize biraz garip, biraz olmaz geliyor. Bize Allah, böyle birinin bedduası yüzünden, öyle birini üzmez geliyor. Amenna, O dilediğini yapar.

Sapıtma sebebi olarak şu da söylenir; Hz. Musa (as) onu Medyen kralına göndermiştir. Vazifesi, kralı

¹ A’raf, 175-176

Allah’a davet etmektir. Alim, duası makbul, kitabı bilen bir kişi olmasına rağmen, Kralın ona mal ve makam vermesine aldanmış, onun dinine girerek kafır olmuş, Hz. Musa (as)’nın dini olan İslam’ı terketmiştir. Bu biraz daha makul, insan tabiatına da uygun bir rivayet.

Yaşadığımız acı olaylar ve tecrübeler, bize böyle söyletıyor maalesef.. Allah dileseydi, onu yüceltirdi İslamda kalır ve iyi alimlerin derecelerini alarak peygamberlerin bir adım gerisinde yer alabilirdi. Ama yazık ki o, dünyaya yönelmiş, dünya malını sevmiş, onun fani lezzetlerini önemsemiş, himmetini ona sarfetmiş, ahiretini unutmuş, ayetlerin kılavuzluğunu kaybetmiş, ruhunu arındırıp nefsinı yüceltememiş, nimetin kadrini bilemeyerek nankörlük etmiştir.

İşte bu haliyle bir köpek gibidir o!..

O kadar düşmüştür!

Niye yahudiye okunacak bu öykü? Çünkü onlar da bu Bel’am’a benziyorlar. Elllerinde tevrat var. Onun içinde Resulullah (sav) sıfatları, alamet ve işaretleri var ve onu oğullarını bilir gibi biliyorlar. Ama inanmıyorlar. Kibirlerinden, kıskançlıklarından, dünyalık kaygılarından dolayı inanamıyorlar. Oysa daha önceleri Medine’de insanları O’nunla tehdit ederler ve dört gözle son peygamberin yolunu gözlerlerdi.

Bu kıssa, sadece o günün yahudilerine mi okunacak? Bize bir dersi olmayacak mı ayetlerin? Ne demek, elbette olacak! Bizim de alacağımız ders aynıdır. Köpekten farkı yoktur şu alimin ki, Allah’ın kitabını, kitabındaki ayetleri, ayetlerindeki helal haram gibi konuları arkasına atarak göz ardı etmiş de, hevasına uymuş, dinden çıkmıştır. Niçin? Zalim idarecilerin

verdikleri mal, makam, şan, şöhret ve riyasete tamah ettikleri için!.. Sanki ölmeyecekler!.. Sanki, hesap vermeyecekler! Köpekler kadar adi, köpekler kadar laubali, köpekler kadar kaygısızlar!.. Muhtaç mıydılar? Hayır! Köpek işte...

Ayetler ne kadar canlı, ne kadar çağdaş, ne kadar yeni! Sanki fırından çıkmış taze bir somun gibi, vahyin buğusu tütmekte ve sıcaklığı hissedilmekte üstünde!...

Etrafınıza şöyle bir bakarsanız görürsünüz ki sırf bir dünyalık için Allah'ın ayetlerini arkaya atan, şeytana arkadaş olan, zalimlerle oturup müminlere sataşan, üstüne varsan da soluyan, varmasan da, dili bir karış dışarda olan nice Bel'amlar var ortada! İlmiyle amel etmeyen, ilminin bereketinden faydalanmayan, hatta ilmiyle sapıtan, ilmiyle zarar veren ne kadar da kötü salimler var.²

Ve ne kadar da zarar veriyorlar Müslümanlara! Ne kadar da zarar veriyorlar İslam'a.³ “Bir “Devlet Alimi” Prototipi: Bel'am” başlığı altında⁴ güzel tesbitlerde bulunan Mustafa İslamoğlu şunları yazar:

“Bel'am tipi tahrifin prototipi (esas model, ilk tip, örnek)dir. Kur'an, Tevrat, İncil ve İslamî kaynaklarda yazılanlardan yola çıkacak olursak bu tipin temel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1-Belam, ırkçı bir tiptir: Müslüman İsrailoğullarına ve Hz Musa'ya karşı putperest Moab'lıları ve onların putçu yöneticisi Balak'ı, sırf kendi

² Konu hakkında şu tefsirlere bakılabilir. Elmalılı, 4/176; Konyalı M. Vehbi, 5/1802; Zuhayli, 9/162; İnbi Kesir, 2/264; Râzî, 15/54; Sâbûnî, 1/482; Kurtûbî, 7/319.

³ Mısırlı yazar Mustafa Lütfi Menfalutî de bir zamanlar hayretler içinde “Ne de çok zarar verir ilme alimler! “ demişti; Bkz. Menfalutî, Erdem Nerede , Şûle y. İst.1977, s. 97

⁴ Mustafa İslamoğlu, Yahudileşme Temayülü, s.241

kavmi ve ülkesi olduğu için destekledi. Hakka karşı, “bizden” gerekçesiyle batılın yanında yer aldı.

2-Dünyacı bir tiptir: Kendisine verilen ilahi emanete ihanet ederek, şöhret, servet gibi geçici dünya nimetleri uğruna onları feda etti. Dinini satıp dünyasını aldı. Bir çanak yal uğruna, sahibinin onca itip kakmasına kuyruk sallayan “köpek gibi”, bir miktar dünyalık uğruna ilmini izzetini sattı.

3-İlmini zalim/kafir yöneticilerin hizmetine veren resmi ülema tipidir: Kendisine “yukardan” gelen emirleri, Allah’tan gelen emirlere karşı da olsa uygulayan, bu yüzden de ayette “tutsan da, itsen de dilini sarkıtip soluyan köpek” olarak tanımlanan yüz­süz ve onursuz, “evet efendim”ci bir tip. Şairin “köpektir zevk alan Sayyad-ı bînsafa hizmetten” mısrasında ifade ettiği gibi, sadakati cinayet derecesinde midesine bağlı bir tip.

4-İlkesiz, makyavelist bir tip: Ulusal birliği ve ülkenin bütünlüğünü korumak için, kendi kutsal değerlerini de hiçe sayarak, her yolu meşru gördü. Bu cümleden, muhtemelen zührevi ve bulaşıcı hastalığa yakalanmış Moab’lı fahişelerin İsrailoğulları ile zina yapması fikrini ortaya attı. Harp halinde dahi, yöneticileri, ilkeli, insan hak ve onuruna saygılı davranmaya davet edeceği yerde, önce o hak ve onuru kendisi çiğnedi. Kendisine verilen akıl ayetini, şeytanın hizmetinde kullandı. Bu sayılan özellikler kimde bulunursa, o kendi yaşadığı çağın ve toplumun Bel’am’ıdır. Kur’an, onun için yer, zaman ve şahıs ismi vermez. Çünkü bu tipler, her yerde, her zaman bulunabilir. Onları görünce tanımamız için özelliklerini sıralar.”⁵

⁵ Mustafa İslamoğlu, a.g.e. s. 246-247

Bizim daha önce yazığımız bazı satırlar, çağımızın Bel'am'larını tanıtıcı olması bakımından başka ipuçları da veriyordu. Bir kısmını almak istedim:

“Adam ayak ayak üstüne atmış, edeb yok, nezaket yok, ama gurur çok, kibir çok; entellektüel bir hava estirerek ayet okuyor, yorum yapıyor, hüküm çıkarıyor. İctihadının amacını merak ediyoruz, sonuçta demokrasi çıkıyor, çoğulculuk çıkıyor, liberalizm çıkıyor, çağdaşlık çıkıyor, laiklik çıkıyor, devlet çıkıyor, düzen çıkıyor. Bir de kınadıklarına bakıyoruz, yobaz çıkıyor, gerici çıkıyor, softa çıkıyor. Kim bunlar diye merak ediyorsunuz, altından müslümanlar çıkıyor!... Kafirlerin bahsi geçerken, çağdaş düşüncelerin ve düşünce adamlarının bahsi geçerken bir hayranlık, bir hayranlık, bir hayranlık ki sormayın gitsin. Ama İslam alimleri söz konusu olunca, en azından tarihte kalmışlık, donmuşluk ve boşluk...

Bazen bir cümle aktarıyorlar ve başlıyorlar övmeye.

“Müthiş” “dehşet” gibi laflar kol geziyor ortalıkta. Hayret ediyorsunuz, acaba müthişlik neresinde diye... Öyle ya, sıradan bir irfana sahip olan bir mü'minin kafasında var olan o cümlenin acaba ötesinde başka bir ifade mi var diye arıyor, fakat bulamıyorsunuz. Altını üstünü eşeliyorsunuz ama nafiye. Aşağılık duygusu “gavur hayranlığı”na dönüşmüş...

Dikkatinizi çekiyordur, nasıl bir tevafuksa devlet memurluğunda üst düzeydedir bunlar, bürokrattır, ünvan sahibi, makam sahibidirler. Onlara göre kafire, fasığa tavrı alma, “insanları dışlama” oluyor. Sistem; İslam'ın seçime önem vermesinin örneği oluyor. Demokrasi; insan düşüncesinin zirvesi, düşman; barışık yaşamak zorunda

olduğumuz aynı dünyanın insanı kabul ediliyor. Politikacılar mı onları, onlar mı politikacıları buluyor; hep centilmen, sevecen, bilecen(!) olduklarından mı koltukları çoğu kez onlar dolduruyor anlamıyorum.

Hiç bir dertleri yok. Zevkleri; tartışmak. Sigara dumanları arasında, birilerine göndermeler yaparak tartışmak. Bir de şu İslam adına hareket eden fanatikler, fundamantalistler olmasa hani, insanları nasıl da ıslah edecekler. Sistemle İslam'ı nasıl uzlaştıracaklar. Ah şu yobazlar!... Ah şu işleri hep sarpa sardıranlar, hep kendilerini zor durumda bırakanlar ah!...

Onlar için referans önce yürürlükteki yasalardır. Ellerin altındaki insanlara, İslam'ı tebliğ ederken isteyerek veya istemeyerek onları çiğneyenlere nasıl da tatbik ederler yasaları. İnsanları onlarla cezalandırırken, bir böcek öldürüyormuşçasına nasıl da zevk alırlar! Acaba iktidar alanlarını mı koruyorlar, yoksa, yasa koyucularından, yasa yürütücülerinden veya daha da üsttekilerden gibi bir sürü ilahlarına tapınmanın ve gözüne girmenin mi zevkini yaşıyorlar, anlamıyorum; ama laik yasaları bir ibadet vecdi içinde nasıl da uyguluyorlar?!..

Sonuçta tarih içinde "Bel'am", müslümanların içinde bir alimken, müslümanların düşmanlarının safına geçmiş, onların sundukları mal ve makama, şan ve şöhrete, alkış ve övgülere aldanarak, müslümanlara karşı savaşmıştı. Acaba resmi bayramlarda, politika alanlarında, başkanların yanında ve cenaze törenlerinde gerdan kırarak, avurt şişirerek, artistik pozlar vererek secili, şiir gibi konuşan, lügat parçalayan, İslam açısından layık olmayanlara övgüler yağdıran şu din adamlarına (!) devlet tiyatrosu artisleri mi desek, yoksa "bel'amlar" mı?

Şu mabedlere kilit vurarak, kendilerinden başka kimseyi konuşturmayanlara, böylece camileri cahili sistemlerin kurtarılmış bölgeleri kılanlara, şu başka alimlere fetva soranlara, Rabbani alimlere saygı duyanlara veya bizzat onlara "fitneci" damgasını vuranlara, şu kapı kullarına, şu gerektiğinde kullanılan ve işi bitince de buruşturulup atılan kağıttan adamlara, acaba biz de "Bel'am" desek, hata mı etmiş oluruz?!.. Acaba böyle demekle çok mu "aşırı dinci, fanatik, fundamantalist, marjinal, radikal" oluruz?!..

Zalim saraya bağlı, zalim sistemlere bağlı Bel'amların sırtlarından ülema cübbesini sıyırmadan, onları peygamber kürsüsünden alaşağı etmeden, İslamî hareketin sağlıklı yürüyeceğine inanmıyorum!.. Elbette ki oralarda binbir çile ile, Bel'amların tehdidine rağmen, sistemlerin zulmüne rağmen İslam'a hizmet edenlere, sonsuz saygı duyuyor, minnet duyuyor, dua ediyorum. Allah razı olsun avuçlarında kor taşıyanlardan, "Asır" suresi kahramanlarından... Ama, dinini dünyasına satan; ilmini ünvan ve makama vasıta yapan; kafirlerin, fasıkların, zalimlerin yanında olmaktan onur duyan şerefsiz ve şahsiyetsiz bel'amlardan da tiksiniyorum! Yazıklar olsun onlara!"⁶

Sonuç itibariyle Bel'amlık bir kişilik kayması, bilinç bozukluğu, bir ahlaksızlıktır. Bile bile bozulmaktır. Görülüyor ki tek başına ilim insanı adam etmeye yetmiyor. M.Akif Ersoy, bunu güzel dile getirmiştir:

“Ne irfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır;
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklere çekilmiş farz edilsin havfı Yezdan'ın

⁶ Cemal Nar, İslamlaşma Bilinci, s. 32

Ne irfanın kalır tesiri katiyyen, ne vicdanın”⁷

Sözü özetlersek, ümmete düşen alim yetiştirmektir. Bu günün öğretim kurumları buna yetmiyor. Öyleyse insanımız, kendi sivil katkılarıyla bu işin üstesinden gelmeli, Kur'an ve sünnetten aldığı ilhamla İslam'ı çağın idrakine, anlayışına sunacak alimleri yetiştirmeli ve onların etrafında kenetlenmelidir. Onlara maddi ve manevi desteklerini esirgememeli, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihadın artık eğitim, irşad ve iknadan geçtiğini görmelidir. Geçmişte, “birden fazla halife olur mu?” tartışması yapılmıştı. Sonra da “zarureten olur” denmişti. Artık kesinlikle olur. Şimdi her alim, etrafındaki insanların “ulu'l emri”dir, yöneticisidir. Yani halifesidir. Nasıl mı? Şafii mezhebinin fukahası “el-Minhac” sahibinin de belirttiği üzere, açıkça şunu ifade ederler: “Halifelik makamı boş kaldığı takdirde halifelik hükümleri (hak ve yetkileri) zamanın en alim olan kişisine verilir.”⁸

Evet unutmadık, Hanefi mezhebine göre hiç kimse öyle ulu orta çıkıp da “ben halifeyim” diyemez. Halife olmanın olmazsa olmaz iki şartı vardır; halkın biatı ve hükmünü yürütebilecek güç.⁹ Adamın ülkesi yok, halkı yok, hazinesi yok, ordusu yok, memuru yok, mahkemesi yok, polisi, zabıtası yok, yani hiçbir gücü yok, çıkmış “ben halifeyim” diyor. Bu adam ancak düşmanlarının maskarası olur.

⁷ M.Akif Ersoy, Safahat, s. 307

⁸ Said Havva, İslamda Yönetim ve Yönetici s. 282

⁹ İbn-i Abidin, 4/263

Amma eğer müslümanlar isterlerse, bunları aşabilirler. Bu gün “kanaat önderleri, manevi dinamikler” gibi kavramlar kullanıyoruz. Buna binaen “Halkın biatı” şartını, özgür iradeleriyle gönüllü olarak alimlerin etrafında olmak ve sözlerini dinlemek, meşru tavsiyelerini emir telakki etmekle, “hükümünü yürütebilecek güç” şartını da, severek itaat etmekle sağlayabilirler. Zamanımızda buna sivil güç, sivil otorite, sivil inisiyatif, sivil kurumlar, sivil dinamikler, gönüllü teşekküller diyorlar. Her şey gönüllü olunca, kim neye mani olacak ve hangi engel aşılmayacaktır ki!.. Her şey yasal.

Onun için ümmete düşen, Allah Tealanın “ulu’l emr” diyerek “itaat” istediği alimleri¹⁰ yetiştirerek onların etrafında kenetlenmekdir. İnsanları, Kur’an ve sünnete çağırın, anlaşmazlıkları onlarla çözen alimleri.. İşte hakemlik müessesesi. Bu da yasal.

Halka düşen bir görev de, Kur’an ve sünneten yüz çevirip güç ve kuvveti kutsayarak “Rab” kabul eden Bel’amları tanımak ve üstlerinden “alim” kisvesini soyup almak.. Hadiste, daima var olacağı müjdelenen “Hakkı ayakta tutan topluluk”¹¹ olmak. Maide suresi 54. ayette nitelikleri belirtilen ve geleceği müjdelenen umut erleri olmak...

¹⁰ Nisa, 59

¹¹ Kanzul Ummal, 12/179,(34559)

ALİMLERE DÜŞEN

Alime düşenleri, “İlim serisi”nin ilki kabul ettiğimiz “Alimin Önderliği” kitabımızda anlatmıştık. Elbeteki oraya salık vereceğiz.

Ancak burada birkaç hatırlatma yapabiliriz. Bizim alimlerimizden ilk istirhamımız, Allah aşkına, insanlığa acımalarıdır. İslam gibi çok yüce bir deva ellerinde iken, insanlığın ızdırap içinde kıvrandığı hastalıklara karşı kayıtsız kalmamalarıdır. Elllerinde İslam gibi bir gıda verken, insanlığın açlıktan ölmelerine seyirci kalmamalarıdır. Bunun için fedakar, diğergam, hasbi olmaları, karşılık gözetmeden insanlığa ışık olup yol göstermeleridir. Hastaların, çaresizlerin, ümitsizlerin, öfkeliilerin, hatta onları öyle yapmaya çalışan zalimlerin yersiz, hadsiz, haksız tutumlarına aldırmamaları, Allah aşkına insanlığı Allah’tan, Allah’ın elçisinden, Allah’ın dininden, yani yaşama biçiminden, muazzam nizamından

mahrum etmemeleridir. Allah'ın rızası gibi ulvi bir amaçtan gözlerini ayırmamaları, çileyse çile, belaysa bela, zulümse zulüm, zindansa zindan, aman ha aman, usanıp da insanlığı terketmemeleri, ortalığı cinlere, şeytanlara, ifritlere, gulyabanilere bırakmamalarıdır. Cahiller istemeseler bile...

Ey alimler, şairin:

“Ey hasm-ı hakiki, seni öldürmeli evvel
Sensin bize düşmaları üstün çıkaran el”¹

Dediği gibi insanlığın ızdırabı cehaletten, bilgisizlikten kaynaklanmaktadır. İslam'ı bilmemekten, onun aziz, üstün, parlak, yararlı, hayırlı düsturlarını bilmemekten kaynaklanmaktadır. Onu uygulamamaktan, tam aksine onun mahkum ettiği, inkarını istediği kanunları, kendini o fitnelere, fesatlara, bozgunlara, anarşilere mahkum eden prensipleri uygulamaktan kaynaklanmaktadır.

Bunu alimlerimizden istirham ediyoruz. Ancak şunu da biliyoruz ki bu, onların temel bir görevidir. İnsanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetin en seçkinleri olarak Allah onlara yüklemiştir bu vazifeyi. Peygamberlerden sonra tebliğ ve irşat yükünü, müjdeleme ve uyarma yükümlülüğünü, onlara emanet etmiştir.

Bu vazgeçilemez, devredilemez, ertelenemez, hafife alınamaz, gevşetilemez bir yükümlülüktür onlar için; kaçınılmaz bir görev yani. Hatta kusura bakmasınlar, onları üzmemek için değil ama, gayrete getirmek için söylüyoruz: Bu günkü perişan halimizde biraz da onların

¹ M. Akif Ersoy Safahat

payı vardır. Onlar oturmasalardı, iyi olsalar ve üstlerine düşeni güzel yapsalardı, büyük bir İslam devlet ve medeniyetinden sonra ümmet böyle perişan olmayacaktı. Daha önce zikretmiştik, geçmişte alimlerimiz şöyle demişlerdir: “Alimin bozulması idarecilerin bozulmasına, onların bozulması da halkın bozulmasına sebep olmuştur.” Herhalde doğru bir söz. Bunun bir kanıtı da, halkın tanıklığıdır. Zira halk arasında şöyle bir söz vardır: “Alim azmasaydı, alem azmazdı.”

İslah, düzelme, doğrulma, yeniden yapılanma bir yerden başlayacaktır, başlamalıdır. Oradan sirayetle başkalarını da etkileyecek, alacak yanına, alemin ıslahına vesile olacaktır. Allah aşkına, buna öncülükte öncelik önce kime yakışır?

Alimler, idareciler ve halk üçgeninde önce kimden bekleme hakkımız var iyilikleri, güzellikleri? Alimler olmayacak da kimler olacak bunlar Allah aşkına?

İslam, hem dünya için, hem de ahiret içindir. Hem kişiyle Allah arasındaki ilişkileri düzenler, hem de kişiyle kendisi ve toplumu, hatta toplumlar arası ilişkileri düzenleyen yasaları barındırır içinde. İslam başlı başına bir sistem, bir yaşama biçimi, bir medeniyettir. Bölünme parçalanma kabul etmeyen bir bütündür İslam. Onun iman ve ahlak esasları ile ibadet veya sosyal hayatı düzenleyen muamelatı arasında bağlayıcı olmak bakımından hiç bir fark yoktur. Birini inkar ile, bütünü inkar arasında bir fark yoktur yani. Bunu gizlemenin anlamı da yoktur, imkanı da. Çünkü İslam ortada. Onu kabul edip etmeme özgürlüğü tanınmıştır insana, ama bir kısmını alıp bir kısmını atmaya gelince, asla!

İnsan iradesini yansıtan yasalarla, Allah iradesini gerçekleştiren kanunlar arasındaki güzellik, yararlılık,

hayırlılık ve mükemmellik, en az insan ile Allah arasındaki fark kadar açık, net ve kesin olduğunu, çağımızın insalarına, ikna edici âfâkî ve enfüsî delillerle bildirmeli alimlerimiz.

İnsanın kendini ilah zannettiği, Allah'ın uluhiyyet ve hakimiyetine -haşa- kafa tuttuğu şu günlerde insana haddini bildirmeli bilginlerimiz. “Üç beş damla kan ve üç beş damla su” olan insan, “İslam'ın kanunla, nizamla alakası yoktur. Allah yarattı da yarattı. Öyleyse, göklerde otursun ve bizim hayatımıza karışmasın. Biz yer yüzü yaşamımızı kendi aklımız ve irademizle yaptıklarımızla düzenlemek istiyoruz...” gibi kendini bilmez, haddini bilmez, baştan sona inkar kokan, kendini beğenme ve kibir kokan, kendini ilah yerine koyan insana, gerçekleri göstermeli alimlerimiz. Geldikleri yerle, İslam'ın ortaya koyduklarını kıyaslatmalı onlara. Gerçekleri gizlemeksizin açıklamalı onlara... “Çağdaş değerler” dedikleri ile, asırlar öncesi vahyedilen eskimez, pörsümez, ölmez değerleri, mutlak değerleri karşılaştırmalı ve farkı göstermeli onlara. “İslam, çağdaş dünyanın sorunlarını çözmeye yetmez” kibirini kırmalı. İnsan hakları, hayvan hakları, bitki hakları, cansız hakları nasılmış, nasıl korunmuş göstermeli onlara. O uzunca bir süredir meydanı boş bulanlara..

Evet, uzunca bir süredir meydanı boş buldular. İslam, uzunca bir zamandır toplumsal hayatımızda düzenleyici bir değer olmaktan çıkarılmıştı. İslam yüreklere, vicdanlara hapsedilmek istenmişti. Akıntıya karşı kürek sallamak elbette zor olunca, müslüman bireylerin yaşamında da yaralanmalar oldu. İnancını uygulamaya dökememenin sancılarını yaşadı. İçinden ve dışından kaynaklanan engeller önünde acılar, ızdıraplar,

pişmanlıklar, öfkeler, isyanlar yaşadı. Ağladı için için. Boşuna zalimlerden bir anlayış bekledi. Haklar ve özgürlüklere dair savruldu boşlukta sloganlar, ama konmadı mazlumların başına asla.. Hep gücün, kuvvetin, iktidarın yamaçlarına kondular.

Karanlık güçler, derin devler hep korkuttular; sanki İslam'ı istemek, dünyadan kopmak, tecrit edilmek, terkedilmektir. Yalnız ve yardımsız bırakılmaktı. İlk müslümanlara da öyle demişlerdi. “Bir avuç insanız. Müslüman olursak, ayaklar altında kalırız.”

Onlara, Allah cevap vermişti: “İnsanlardan değil, benden korkunuz.”²

Oysa İslam, uygar insanların dinidir. Bu gün bilinmemesinden ve uygulanmamasından ötürü bir ürkeklik yaşanıyorsa, olumsuz propagandalara aldanılıyor demektir. Çünkü bizim mazimiz, çağımıza ışık tutacak, çağımızı özendirecek, hatta çağımızı utandıracak bir çok güzelliklere örneklik etmektedir. İlk defa uygulanıyor değil ki İslam?

İslam, ihtiyaçlarımızı karşılamaz değil. Kur'an ve sünnet, temel yasaların çerçevesini çizmiştir. Tabiri caizse Kur'an bir anayasa gibidir. Oradan kalkarak çağımızın sorunlarını çözmek, İslam hukuku metodolojisini (fıkıh usulünü) iyi kavramış müçtehit hukukçularımızın bilgi, akıl, tecrübe ve çalışkanlıklarına kalmıştır. Beşerî hukukçuların bilgi, akıl, tecrübe ve çalışkanlıklarını görüp de İslam hukukçularını görmemek, hukuk tarihini olduğu kadar, yaşadığımız çağı da tanımamaktır. Taassubun kime hayrı olmuştur? Gizlemek, saklamak, neyi değiştirir? Hile, aldatma

² Maide, 44

nereye kadar? Yalancının mumu, nereye kadar yanar? Bir gün takke düşer, kel görünmez mi?

Ne zaman? Bu zamanın uzun ya da kısa oluşu, alimlerimizin iyi yetişerek insanlığın sorunlarına çözümler üretmesine ve bunu yaparken cesur olup ancak Allah’tan korkmasına ve müslümanların da onlara, çağında ashabın peygambere itaat etmesi gibi itaat etmesine bağlıdır. Biz onlar için, “Made, 54’ün kahramanları” demiştik. Şimdi onları bir kere daha açıkça yazmanın sanırım vakti gelmiştir:

“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (mürted olursa) bilsin ki Allah, kendisinin onları sevdiği, onların da kendisini sevdiği, müminlere karşı alçak gönüllü, şefkatli, kafirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. Bunlar, Allah yolunda cihad eder ve hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar. Bu, Allah’ın dilediğine verdiği bir lütuftur. Allah’ın lütfu ve ilmi geniştir.”³

Bu ümmet, insanlar için çıkarılmıştır. Ana görevi, iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmaktır. Bunun temeli de kuşkusuz Allah’a iman ve teslimiyettir.⁴

Bu ümmetin içinden de özellikle bir gurup görevlidir: “Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁵

İşte ümmetin ve alimlerin sorumluluğunu açıkça ortaya koyan üç ayet. Öyledir; İslam, bir sorumlular

³ Maide, 54

⁴ Al-i İmran, 110

⁵ Al-i İmran, 104

toplumu oluşturmuştur. “Hepiniz gdensiniz, gttklerinizden sorumlusunuz”⁶

Evet herkes sorumlu; ana, baba, evlat, eş, akraba, idare edenler, edilenler... Ama, özellikle ve öncelikle alimler...

İnsanlar, özellikle de müslümanlar İşlam’ı önce doğru anlamak ve öğrenmek, sonra da yaşamak ve yaşatmakla sorumludurlar. Kim yapacak bunu? Görev bütün müslümanlara ama, anlama ve öğretmede öncelik alimlere, uygulama ve korumada ise idarecilere düşer. Başka bir açıdan bakıldığında öncelikli sorumluluk idarecilerdedir. Çünkü İşlam’ın öğretilmesinden ve sosyal hayatta uygulanmasından önce onlar sorumludurlar. Onlar Allah’ın kanunlarıyla ülkeyi adilane yönetmek zorundadırlar. Yapmazlarsa kim uyaracak onları? Alimler.. Ya onlar görevini yapmazlarsa, kim ikaz edecek onları? Hiç kuşkusuz yine alimler.

⁶ Hadisin tamamını hatırlayalım isterseniz: İbnu mer (radıyallāhu anhmā) anlatıyor: "Reslullah (aleyhissalātu vesselām) buyurdular ki: "Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden mes'ulsnz. İmam çobandır ve sürüsünden mes'ldr. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden mes'ldr. Kadın, kocasının evinde çobandır, o da sürüsünden mes'ldr. Hizmetçi, efendisinin malından sorumludur ve sürüsünden mes'ldr."

İbnu mer der ki: "Bunları Reslullah (aleyhissalātu vesselām)'tan işitmiştim. Zannediyorum ki şöyle de demişti:"Kişi bābasının malında çobandır, o da sürüsünden mes'ldr."

[Buhārî, Ahkām 1, Cum'a 11, İstikrāz 20, Itk 17, 19, Vesāya 9, Nikāh 81, 90; Müslim, İmāret 20, (1829); Tirmizî, Cihād 27, 1705; Eb Dāvud, İmāret 1, (2928).

Alimlerin sorumluluğu en az izzetleri, şerefleri, saygınlıkları ve sevapları oranındadır. Her nimetin bir külfeti vardır. Madem, peygamberlerden sonra Allah'ın en aziz kulları hakiki alimlerdir, madem ki Allah her an onlara rahmet etmekte, her canlı, gökte melekler, suda semekler onlara dualar etmektedir. Öyleyse, o nisbette de mesuliyetleri vardır onların. Ancak Allah'a ibadet eder, ancak Allahtan yardım diler, ancak Allahtan korkar insanlar olarak alimler, içte zalim ve zorbalara, dışta da bütün bir inkarcı dünyaya karşı hakkı haykırmaya devam ederek direnmek borcundadırlar. “Asr Suresi” kahramanları olarak, iman ve salih amelden sonra, “Hakkı tavsiye” etmeye devam edecek, bu uğurda gelen eziyet ve işkencelere Allah için katlanarak birbirlerine sabırla direnmeyi, yola devam etmeyi öğütleyecektir.

Şübhesiz ki içte zalim ve zorbalar, karanlık güçler, emperyalistlerin uşakları, varlıklarını, servetlerini, güçlerini, makamlarını, gerçeklerin bilinmemesinde görenler, en büyük aydınlık ve biricik gerçek olan İslam'ın bilinmesi ve yaşanmasını istemeyecektir. Güneş doğunca gecenin gitmesi gibi, Hak gelince batılın zail olacağını bilenler, Hakkın en büyük temsilcisi olan alimleri susturmak isteyecektir.

İşin acı olanı, “kale içten fethedilir” kuralı ile, emellerine ulaştıracak uygun alimler (!) bularak, onların elleri veya delaletleri ile bu dalaleti yapmak isteyecekler ve bunda da maalesef kısmen başarılı olacaklardır. “Bel’amlar” eliyle güçlerini korumak ve yerlerini sağlama almak isteyeceklerdir. İşin en tehlikeli tarafı da bu olsa gerek mazlum halk için herhalde...

Bunlar Bel’amlıkta gönüllüler tabi. Bir de gönülsüz onlara yardım edenler olabilecektir. Kimler mi

onlar? Korkaklar, ürkekler, acizler, ümitsizler... suskun puskun oturanlar.. Olanlara gözlerini yummuş, kulaklarını tıkamış, çenelerini kapamış, üç maymunu oynayanlar... Peygamber ifadesiyle “dilsiz şeytanlar”, “ateşle gemlenecekler...”

Acaba onları alim kabul ederek arkalarına düşenlerin hali nice olur? O toplum, nasıl bir toplum olur? Hayır hayır! Onlar alim değildirler! Atasözümüzde “klavuzu karga olanın” akibeti açıkça söylenmiştir.

Alimler, peygamberlerin mirasçılarıdır. Kuran okuyoruz: Peygamberlerin tevhid yolundaki çetin mücadelelerini görüyoruz. Onların yanında veya onlardan sonra gelen ashabını görüyoruz. Alimlerin cihadına tanık oluyoruz Kuranda. Ashab-ı Uhdut’ları, Ashab-ı Kehf’leri, Firavunun sarayındaki Musa’ya inanmış mü’mini, Yasin’in şehitlerini, Eykelilerin vaizlerini görüyoruz. Karun’un servetine büyülenmişleri okuyoruz.

Hayır hayır! Kur’an’da korkak alimler anlatılmıyor. Hakkı gizleyenler, ketmedenler anlatılmıyor. Ayetleri yanlış yorumlayanlar, az bir dünyalığa satanlar anlatılmıyor. Evet, evet bunlar anlatılıyor ama, onlar alimler olarak anlatılmıyor. Haşa, alimler yüce insanlardır. Bunlar ise, Kur’an’ın ifadesiyle “Kitap yüklü eşşekler” veya “ üstüne gitsen de, gitmesen de sinen ve dilini sarkıtarak soluyan köpekler” gibidir... İlimle, alimlikle bir alakası yoktur bunların...

Ülema, izzetin ve şerefın ve zaferin İslam’da olduğunu bilir.

Ülema vazifesini, mesuliyetini bilir. Ülema Allah’a, Peygambere, emanete, ümmete ve kendine ihanet etmez. Ülema, Allah’ın ipine sımsıkı sarılır. Ülema, şeytanlara, kafirlere, münafıklara, zalimlere,

zorbalara, fasıklara eyvallah etmez. Ulema, ancak Allah'tan korkar, Allah'a yönelir, Allah'tan ister. Ulemanın bütün derdi İslamı hayata hakim kılmak ve Allah'ı kullarına sevdirmektir. Kulların Allah'a severek teslim olmalarına vesile olmaktır. “Bu asırda çok zor” diyenleri duyar gibiyiz. Olabilir. “Zalimlerin yasaklamasına rağmen hakkı gizlemeden açıkça anlatmak tehlikeliymiş”. Olabilir! “İnsanın işine, aşına, eşine, hatta hayatına da mal olabilirmiş”... Bunlar bilinmedik şeyler değil ki! Bunları alimlere siz mi öğreteceksiniz? Haddinizi bilin, size düşmez bunlar!..

Onlar biliyorlar; hakkı söylemenin bir bedeli vardır. Ama onlar biliyorlar; hayat bir imtihandır ve ne mutlu onu kazananlara!.. Çünkü, kazanan kurtulur!.. Evet, ellerinde taşlar var insanların, “Sizi taşlarız”⁷ diyorlar” Fundamantalist, kökten dinci, şeriatçı, gerici, tutucu, irticacı, yobaz, örümcek kafalı, çember sakallı, takunyalı, tarikatlı, sıkma başlı, öcü vs...” gibi bir sürü taşlar var ellerinde, eteklerinde. Şimdilerde kurşun gibi işleyen “Siyasal İslamcı” yaftaları var. Medyaları var sapan gibi taşlamaya yarar. Derin devletleri var mavzer gibi, vurdu mu öldüren. Salonları var süslü püslü.. Adamları var hurma kütükleri gibi heybetli.. Hak, hukuk, yasa, devlet, düzen, istikrar gibi bir sürü aletleri var ellerinde operasyona (!) yarar. Keserler, biçerler, yontarlar, kalıba sokarlar.. Sonra rehabilitasyon merkezleri (!) vardır, dinlemeye, dinlenmeye (!) alırlar. Temel haklar ve özgürlükler var ülkede. (!) Özellikle düşünce ve ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü (!) Beyninizi yıkarlar bunlarla!...

⁷ Yasin, 13-27

Güzel Bir Örnek.

Alimler bilmez mi bunları? Birilerinin anlatmasına gerek var mı onlara? Hayır hayır, asla!.. Onlar, Kur'an'dan en çok o kıssayı okurlar; Hani Allah'ın elçileri bir Kasabaya varmışlardı ya. Hani Allah, iki kişiyi elçi göndermişti o kasabaya..⁸ Sonra, bir üçüncüsüyle destekledi onları ve bu elçiler dediler ki o kasaba halkına:

-Biz sizlere, Allah tarafından gönderilmiş elçileriz”, size İslam’ı anlatmaktır vazifemiz.

O şehrin başta idareciler olmak üzere halkı dediler ki:

-Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Fazladan ne meziyetiniz olabilir ki öyle bir davada bulunuyorsunuz? Ve Rahman hiçbir şey indirmemiştir. Siz sadece yalan söylüyorsunuz.

“Allah bir şey indirmedir” inkarıyla, “indirdiyse bile, biz onu kabul etmeyiz” inkarı arasında bir fark var mıdır? Bir müslüman buna “evet” diyebilir mi? Ne vahiy, ne peygamber, ne kitap, ne şeriat.

Elçiler dediler ki:

-Rabbimiz biliyor ki, biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. Bize düşen, ancak apaçık tebliğdir. Eğer iman ederseniz, mutluluklar sizin için. Yok inkar ederseniz çok yazık olacak sizlere!..

Onlar dediler ki:

⁸ Bu elçilerin peygamber olduğu söylendiği gibi, Hz. İsa'nın havarileri olduğu da söylenir tefsir kitaplarında. Biz bu kitabımızın birinci cildi sayılan “Alimin Önderliği” adlı eserimizde delilleri zikrederek ikinci görüşü öne almıştık. Bunu da alimlerin peygamberliğe vazife ve usul açısından ne kadar yakın olduklarının bir delili saymıştık. Oraya bakılabilir.

-Herhalde biz, sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer bu dinimizi terkederek tevhide girmemiz gerektiği sözünüzden vazgeçmezseniz, andolsun ki, sizi hiç tınmadan taşlarız ve mutlaka bizden size pek acıklı bir azap dokunur. Sizi ölünceye kadar taşıyarak en kötü bir şekilde cezalandırırız.

Elçiler de şöyle cevap verdiler:

-Sizin uğursuzluğunuz beraberinizdedir. Yani sizin küfrünüz, isyanınız ve kötü ahlakınız sebebiyledir. Sizlere bu kadar hatırlatıp öğüt verdikten ve tevhide davet ettikten sonra mı bizi uğursuz tanıyorsunuz da bizi taşlama ve başka azaplarla korkutuyorsunuz.?! Dikkat edin, eğer Allah'a iman eder ve hayatı O'nun istediği gibi yaşarsanız, uğursuzluktan kurtulur mesut ve bahtiyar olursunuz. Nasihatlarımızı kabul etmezseniz, işte o zaman, esas sizin başınıza her türlü bela ve azap gelir. Doğrusu siz, israfı adet edinmiş, aşırı giden bir kavimsiniz.

Artık bu noktada söz tükenmişti. Kasaba halkı, ellerine taşları aldılar ve elçilerin kafalarını kırmak ve vücutlarını ezmek için harekete geçtiler.

Tam bu sırada, yaptığı konuşmasından olgun, bilgin, kahraman bir insan olduğu anlaşılan bir adam koşarak geldi şehrin ta uzaklarından. Demek ki olay her tarafta duyulmuştu, o koşarak geldiğine göre uzaklardan. Demek elçiler, duyurma görevini güzel yapmışlardı.

Ama asıl şaşılacak şey, şu kahraman bilge kişinin yaptığıydı. Çünkü bu mücahid, bu kahraman fedai, bu söz ustası güzel vaiz, bu insan tabiatını iyi kavramış hikmetli kişi, bu Allah'ın ikramına kavuşmuş muhterem zat, aziz şehit, sevgili insan şehrin ta öbür ucundan koşarak geliyordu. Bir yerde sözün bittiğini ve ölüme gittiğini

biliyordu. Kendi üstatlarının güzel sözleri tesir etmemişken, ihtimal kendi sözleri de etki etmeyecekti, bunu biliyordu. Üstelik Onlar taşlanırken yanlarında olmak, ölümü göze almak demektir. Bunu da biliyordu. Ve bütün bunlara rağmen O koşarak geliyordu. Savsaklamıyor, koşarak geliyordu. “Biraz gevşek davransam, biraz işi ağırdan alsam, biraz zaman kazansam (!) yollarda, vardığımda iş bitmiş olur, ben de kurtulurum” demiyor, koşarak geliyordu. Arkasından gelen bütün çağların insanlarına örnek oluyor, davasına koşarak geliyordu. İşin sonucunu düşünmüyor, hesap yapmıyor, pazarlık yapmıyor, nefsinin emellerine, kuruntularına, aldatmalarına aldanmıyor, kendine düşeni yapmak için koşarak geliyordu.

Geliyordu, çünkü kendinden istenen buydu. Din Allah’ındı. Dilerse onu yaşatır, yayar, toplumlara hakim kılar, dilerse yaymaz, yaşatmazdı. Bunlardan sorumlu değildi kendisi. Kendisi sadece tebliğden ve kardeşlerine yardımdan sorumluydu. Hakka yardım edip desteklemekten, batıla karşı tavır alıp onunla mücadele etmekten sorumluydu ve bunun için koşuyordu. İçi iman dolu, aşk dolu, ihlas dolu, insan dolu sadık biriydi. O an Allah’ı görür gibiydi, cenneti görür gibiydi ve O’nun emrini uygulamak için heyecanla koşuyordu..

Soluk soluğa vardı kalabalıkların ortasına, bir arkadaşlarına baktı önce, bir de kalabalıklara ve haykırdı onlara:

-Ey benim kavmim! Dedi.

Söze böyle başladı, kalplerini yumuşatmak ve söze yatkın hale getirmek için. Hemşehricilik asabiyetini müsbet duygular uyandırmak için kullanıyor, aidiyetini öne sürüyor, böylece “ben de sizdenim, sizin iyiliğinizi

isterim, yabancınız değilim, beni bir dinlemelisiniz” demek istiyordu. Faydasını da gördü söze böyle başlamanın. Zira, kimse sözünü bölmedi onun bitirinceye dek.

Devam etti sözlerine yoğunlaşan ilgi üzerine:

-Uyun o elçilere! Uyun sizden hiçbir ücret istemeyen hidayete ermiş o mübarek insanlara. Öyle ya, sizden ücret isteseler, “acaba para için mi bu daveti yapıyorlar” diye aklınıza gelebilir. İstemiyorlar; öyleyse işin istismarında değiller. Davetleri ise, akıl almaz, anlaşılmaz, insan fıtratına uymaz şeyler değil. Tertemiz bir inançtan bahsediyorlar, niye inanmayacaksınız ki onlara?

-!...

-Ne diye şaşkın şaşkın bakıyorsunuz bana! Bana ne olmuş ki, ibadet etmeyeceğim yaratanıma! Halbuki, hepimiz döndürüleceksiniz Ona.!

O bilgin, hakim ve söz ustası edip kişi kendisini anlattı önce onlara. Böylece, peşin tepkileri önledi, onları düşünmeye davet etti. Çünkü insanlar pek nasihatı sevmez, hele de inançlarının yanlışlığını hiç dinlemek istemezler. Onın için kendisinden başladı söze, tepkileri gidermek, kör taklit ve taassuptan kurtarmak, duygusallıklarını alarak onları ibretle düşünmeye davet etmek için. Bir de böyle yapmakla demek istiyordu ki, “ben sizi severim, ben sizdenim; çünkü, sizin hemşehrinizim. Sizin iyiliğinizi kendi iyiliğim sayarım, kendim için istediğimi, sizin için de isterim. İnsanın, kendi yaratısını tanımaması ve Ona ibadet etmemesi, hakikaten çirkindir. Bu çirkinliği işte siz yapıyorsunuz.

Ama, yüzünüze, “işte siz busunuz” desem alınırsınız. Suçu kendim yüklenir gibi yapayım ama,

aslında iyi düşünürseniz, sizin yaptığınızdır yanlış olan.. Sizin yaptığınızdır saçma sapan olan, Çünkü şu elçiler bizi yaratana kulluk etmeye ve yalnız O’nu mabud tanıyıp, Ona ibadet etmeye davet ediyorlar. Bunun doğruluğu ise apaçıktır. Şimdi ben, beni yaratana kulluk etmeyi elbette bir borç bilirim. Çünkü beni yaratmış ve bunca nimetlerle donatmıştır. Ona karşı bu vazifemi yapmamak için hiçbir özürüm ve engelim yoktur. Siz de, aynen benim gibisiniz. Kaldı ki, öldükten sonra Ona döndürülecek, huzurunda hesap vereceksiniz. Eğer inkarınızı sürdürürseniz, sizi çok şiddetli bir azapla cezalandıracaktır. O halde Ona kulluktan nasıl kaçınırsınız? Allah’tan kaçmanız, hesaptan kurtulmanız mümkün değil, öyleyse Allah’tan korkmaz mısınız?..

“Hiç ben Ondan başka ilahlar edinir miyim? Eğer O Rahman, bana bir zarar dileyecek olsa, onların şefaati benden yana neye yarar? Hiçbir şeye yaramaz ve onlar beni kurtaramazlar. Şübhesiz ki ben, bilmeseniz bile aslında sizin de Rabbiniz olan Allah’a iman getirdim; gelin, dinleyin beni! Gelin bu nasihatlarını tutun. Sizin taptığınız putların değil size, kendilerine bile faydaları yok. Onlar, kendilerine gelen kötülüğü savamazlar, nerde kaldı sizi kurtacaklar. Öyleyse onların hiç biri ma’bud olamaz.

Evet hemşehrilerim! Diyeceklerimi dedim sizlere, sözlerimi tamamladım. Artık şaşkın bakışlarınızla sormak istediğiniz “Yoksa, sen de mi onların Rabbına iman ettin” sorusuna şimdi cevap verebilirim. Sadece onların mı, sizin de Rabbinize, evet, şimdi kıymetini takdir edemediğiniz için sizin de Rabbinize ben iman ettim. Görüyorum, yüz hatlarınız geriliyor, elleriniz seyriyor, heyecanlarınız kabarıyor. Son bir uyarı size; benim iman

ettiğim, aynı zamanda sizin de rabbınızdır. Yazık etmeyin kendinizi!”

Şehir halkı, artık bir kere daha sözün bittiği bu yerde akıllarını kullanmak yerine batıl örflerine körü körüne bağlılıkla üstüne yürüdü bu güzel insanların.. Ellerindeki taşlarla vurmaya başladılar. Kimileri taşlarla vuruyor, kimileri de üzerine çıkıp çiğniyorlardı. Orada up uzun yatan cesetlerine eziyet ediyorlardı. Oysa o azizlerin ruhları çoktan şehit olarak cennetlere uçmuşlardı. Ona da öbür elçiler gibi:

-Gir cennete! denildi.

Zalimler şehidlerin cansız cesediyle uğraşırken onların ruhu cennette, Allah’ın kendilerine ihsan ettiği ikramların tadını çıkarıyorlardı. Fakat sonradan gelen şehrin yerlisi şehit bir şeyi çok istiyordu: Keşke kavmi, Allah’ın kendisine olan ikramlarını bilselerdi de, inkardan tevbe ederek imana ermekle onlar da kurtulsalardı. Kin ve intikam ne kelime. Tam aksine enbiya ve evliya gibi Allah dostlarında adet olduğu üzere, düşmanlarına bile şefkat ve merhamet sergileme...

İki insan topluluğundaki farkı görüyorsunuz. Elleri taşlarla, hakikatı haykıranların başlarını yaran haksızlar gurubu ne kadar çirkinse, inançları da o kadar çirkin; kendilerini taşlarla öldürenlere merhamet ederek iyilik dileyen insanlar ne kadar iyiye, inançları da o kadar iyidir. Belki de onların iyilik ve kötülükleri, doğrudan inançlarından kaynaklanmaktadır. Salih amel ve güzel ahlak ne kadar İslam’dan kaynaklanıyorsa, küfür ve şirkten de o kadar kin, düşmanlık, zulüm, fesat, fuhuş vesair günahlar kaynaklanmaktadır. “Hamama girenin terlemesi” ne kadar tabii ise, şirkin ve küfrün sonuçlarının zulüm ve günah olması da o kadar tabiidir.

Bunları şunun için söyledik: O şehit, cennete girer girmez Allah'ın lütuf ve ikramlarını görür görmez, şöyle temenni etmişti:

-Keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni, kendilerine ikram edilen kullarından kıldığını bilselerdi!.”⁹

Peki Allah o zalim kavme ne yaptı? Akla gelmez mi? Gelir amma bizim konumuz işin o tarafında olmadığı için zikretmiyor ve Kur'an'a havale ediyoruz. Bizim şu anda aklımıza gelen, peygamberimizin, kendini mi anlattığı, yoksa başkasını mı anlattığını bilemediğimiz bir olaydır:

“İnsanlar, kendilerini hakka davet eden bir peygamberin başına taşlarla vuruyorlardı. O peygamber, bir yandan başından akan kanları siliyor, bir yandan da kavmine bir azap göndermemesi için Allah'a şöyle yalvarıyordu:

-Allah'ım, kavmimi affet; çünkü onlar bilmiyorlar!”¹⁰

İşte Alimlere düşen!.. Peygamber mirasçılarına, vekillerine, eminlerine düşen, dünyada irşad ve tebliğ ile talim ve terbiye. Uyarma açıkça. Cehd, çaba ve gayret sarfetme. İnsanlar için varolma yani. Hayatı Allah'a adama. Ve cennet. Cennetten maksat cemalullah'ı kazanma. Sonsuz bir birliktelik ve hoşnutluk.. Ne mutlu onlara!. Onlara arkadaş olmalara!. Sırat-ı müstekimde, Allah'ın kendilerine nimet verdikleri nebiler, sıddikler, şehitler ve Salihlerle beraber olanlara... Onların ardından yol alanlara..

⁹ Yasin, 13-27, Tefsirler için bkz.Elmalılı, 6/406-409; M. Vehbi 11/4615-4627; Seyyid Kutup, Fî Zilal, 5/2960-2963; Sabunî, 3/9-11

¹⁰ Buhari, İstıtabe, 4, Enbiya, 50; Müslim, Cihad, 5. (1792)

Yoldan asla sapmadan giderek müstekim olanlara.
Sağcı ya da solcu bir sürü eğri büğrü yollara sapmadan
Allah'ın geniş, düz ve aydınlık yolundan yürüyerek O'na
vasıl olanlara. Ne mutlu erenlere!..

Sonsöz

İnsan, yalnız başına yaşaması mümkün olmayan
sosyal bir varlıktır Bir toplum içinde yaşamak zorundadır.
Belki bütün yaratıklar da öyledir. Her şeyin çift

yaratıldığını biliyoruz. Halk arasında “yalnızlık Allah’a mahsustur” diye bir deyim vardır.

Dinin temel amaçlarından biri de toplumsal hayatı düzenlemek ve hayatı rahat ve huzurlu bir biçimde yaşanır kılmaktır. Allah’ın insanlar için ortaya koyduğu din olan İslam, toplumsal hayatı düzenleyen bir çok temel kurallar koymuştur. Her toplum, bir yönetim ve nizamla düzene girmiştir. İslam toplumu da İslam kanunlarıyla işlerini düzenleyen toplumdur. Haliyle bu toplumun yöneticileri, bu düzeni en iyi bilen ve yaşayan alimlerden olmalıdır.

Bu toplum içinde bu kanunlara göre yaşamak, zaruret olduğu kadar ibadettir de. Böyle yaşamanın “ibadet” oluşu İslam’ın en büyük özelliklerinden biri olduğu kadar, uygulamadaki kolaylık ve katılım açısından da fevkalade önemlidir. Hatta insanın toplum içinde kalarak gelebilecek bir kısım eza ve cefalara sabretmesi pahasına onlara hizmet etmesi, evinde veya bir başka yerde yalnız kalarak Allah (azze ve celle) a nafile ibadet etmesinden daha hayırlı, faziletli ve sevaplı sayılmıştır.

Elbette toplumu sevk ve idare edecek bir yönetime ihtiyaç vardır. Biz bu ihtiyacı ve İslam’a göre karşılanmasını “İslamda Devlet ve Siyaset” kitabımızda genişçe anlattık. Bu kitabımızda da İnsanların üç kişi bile olsalar hemen birini başlarına yönetici seçerek düzenli yaşamaları gereğini ve oluşturulan yönetimde görev alan insanların niteliklerini İslam açısından irdeledik. Bunların başlıcaları ilim, ehliyet ve istişaredir.

İktidar aslında insanlara hizmet için vardır. İslam toplumunu idare edenler, bir yerde peygamber makamını işgal etmektedirler. İnsanoğlunun Peygamberlikten sonra ulaşabileceği en şerefli makam, hilafettir. İşlerini

kanunlara uygun olarak yürüten başkan ve memurlarının ne kadar faziletli olduklarını, Allah (azze ve celle) katındaki derece ve sevaplarını, dolayısıyla bu faziletli insanlara itaat ile işlerinin kolaylaştırılması gereğini kitabımızın başında açıkladık.

İslam'da en temel kural, idarecinin halkın özgür seçimiyle iş başına gelmesidir. Ondan sonra gelen görevler için de kısaca "liyakat" dediğimiz bilgi, beceri ve adalet gibi esaslar çerçevesinde devlet başkanınca seçilir. Halka hizmetin ne kadar faziletli ve ne denli mesuliyetli bir iş olduğuna değindik. Burada kişinin devlet memurluğuna talip olması hoş karşılanmamış, hırs gösteren mahrum edilmiştir. Yönetici olmayı çok isteyen kimseler, genellikle dünya zevklerine aşırı derecede düşkün ihtiras sahipleridir. Bu ihtirasın bir çok zulümlere sebep olduğu tarihin şهادetiyle sabittir. Doğrusu insanların ağır bir emanet olan idarecilik ve memuriyetten kaçınmaları kendi selametleri açısından elzemdir. Dünyada düşülen horluk ve hakirlikle beraber ahirette cennetin kokusunu bile alamama tehlikesi vardır.

Burada bir istisna söz konusu edilmiştir. O da Hz Yusuf ve İmam Ebu Yusuf örneklerinde gördüğümüz gibi, iktidar küfürde veya ehli olmayanda olsa bile ehil olan kimsenin görev almak için kendini yönetime arzetmesi veya yapabileceği bir görev verildiğinde reddetmemesidir.

Birinci bölümde ele aldığımız konulardan biri de itaat meselesidir. Müslümanlar kayıtsız ve şartsız Allah (azze ve celle)a ve Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)a itaat etmek borcundadırlar. Halife'ye ve diğer idarecilere itaat vazifesi ise kayıtlı ve şartlıdır. Bu kayıt ve şart, verilen emirlerin yasal olma şartıdır. Yani verilen

emirler, Allah (azze ve celle) ve Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ın emir ve yasaklarından oluşan kanunlara ters düşmeyecektir. Değilse, Halik’a isyan olan yerde mahluka itaat yoktur. Burada bir gerçeğin daha altının çizelim; ulu'l emr, İslamdan çıkarak küfre düşerse, kendiliğinden azledilmiş olur. Müslümanlara yöneticilik hakkını kaybeder.

Ancak burada üç şeye dikkat çekmiştik: Birincisi, itaat etmenin vacip olmamasından mutlaka isyan etmenin gerekli olduğunu anlamaya kalkışmamalıdır. İtaatın vacip olmaması, isyan etmenin vacip olmasını gerektirmeyeceğinden, itaat mecburiyetinde bulunmamakla, isyan mecburiyetinde bulunmak arasında fark vardır. İsyân hakkı başka, isyan etme vazifesi yine başkadır.

İkincisi, çağımızda kendilerine itaat etmenin vacip olmasını hak etmeyen hukuk tanımaz zalim ve zorba idarecilere karşı "sivil itaatsızlık", "pasif direniş" ve "demokratik muhalefet" gibi kavramlar geliştirilmiştir. Bunun İslamî temelleri vardır. Özellikle hukukun üstünlüğü, insan hakları, özgürlükler, halkın iradesi, milletin egemenliği, yerel ve yerinden yönetimler, demokrasi... gibi kavramların bayraklarının yükseldiği çağımızda.

Üçüncüsü, halife azil karşısında direnirse ne yapılacağıdır. Böyle zalim halifeye karşı ayaklanmak ve silah çekmek caiz midir?

Bu soruya üç ayrı ictihadla cevap verilmiştir

1-Devrimci Görüş: Kapsamlı ve köklü bir değişim için netice neye mal olursa olsun, fasık halifeye karşı ayaklanılır ve azledilir.

2-Sabırcı Görüş: Zalim imamın durumu bilinmekle beraber düzeltmek için her hangi bir iradi müdahalede bulunulmayacak, kalben sevilme ve buğzedilse bile isyan edilmeyerek günah olmayan yerlerde itaata devam edilecek, şahsa yapılan zulümlere sabredilecektir.

3-Temkinci Görüş: Tercih edilen görüştür. Buna göre eğer ellerinde yeterli güç, kuvvet ve imkan varsa ve isyan daha büyük bir zararlara sebep olmayacaksa yapılmalı, zalim, fasık bir halifeye itaat edilmemelidir. Bunlara göre, ayaklanmanın ve silah çekmenin doğuracağı zararla, günahkar ve zalim devlet başkanının göreve devam etmesindeki zarar karşılaştırılıp, bu iki zarardan hangisi daha az ve hafif ise onu tercih etmek gerekir.¹⁴⁹

kitabın ikinci bölümü ilim adamlarıyla yöneticiler arasındaki olumlu veya olumsuz ilişkileri incelemiştir. Bu ilişkilerin temeli “iyilikte yardımlaşma, kötülükte uyarı ve uzaklaşma” olarak ifade edilebilir.

İslam alimleri, “insanın vücudunda kalp ne ise, ülkede İslam devlet başkanı da odur” demişlerdir. Bu yüzden aklı başında herkesin, özellikle de alimlerin, iyi niyetli adil idarecilerin yardımına koşmaları gerekir. Bu onlar için bir borçtur. Dinin öğretilmesi, şeriatın uygulanması, halkın ahlak ve maneviyatının takviyesi için çalışmak, ülkede birlik, dirlik, huzur, saadet ve

¹⁴⁹ M.ZiYaüddin Rayyis a.e.g. s. 450-457; Nevin Abdulhalik Mustafa, İslam Siyasi Düşüncesinde Muhalefet, s. 183 vd.; H. Karaman, Anahatlarıyla İslam Hukuku, 1/201; Ahmet Akgündüz, a.e.g. 2 /216-217; Nebhani, a.e.g. s. 475 vd; Abdulkadir Udeh, a.e.g. 4/196 vd; Mevdudi, Hilafet ve Saltanat, s. 387-390; İbn Abidin, 4/263-264

devamlılık için gayret göstermek, ülkenin yöneticilerine yapılabilecek en büyük yardımlardandır.

Bu yardımın gerçekleşmesi için idareciler de kendilerine düşeni yaparak iyi bir idareci olmalıdır. Bundan sonra alimler acaba idarecilere nasıl yardımcı olabilirler? Kitap bunun izahı ile devam etmektedir. Ama yardımdan önce bir şey gerekir: denetim. Çünkü her şey onun sonucuna göre şekillenecektir.

Alimlerle kötü idareciler arasındaki ilişkiyi “teberri - uzaklaşma” olarak niteledik. Oysa bu uzaklaşmadan önce, nasihattan başlayarak isyan ve cihada kadar bu konuda safha safha sergilenen bir durum ve tavır alma aşamaları vardır. Elbette bu tertip ve sıralama gözetilecek, her mertebe, belli bir aşamadan sonra gündeme gelecektir.

Burada en çetrefilli konu alimlerin meurluğu meselesidir. Memurluk her ne kadar hakkını veremeyenler için ahirette bir rezillik, rüsvaylık ve pişmanlık ise de, görevini yapanlar için endişelenecek, korkulacak bir vazife değildir. Devletin işini yürüterek ümmete hizmet edenler, faziletli insanlardır. Dünyada ve ahirette ücret ve sevaplarını alacaklardır. Burada içeriğine işaret ettiğimiz hadislerin bazılarını “idareciliğin olumluluğu” başlığı altında görmüştük, tekrar etmeyelim.

Alimlerimiz, bir müslümanın gerek devlet dairelerinde, gerekse şirket ve şahıs müesseselerinde memur ve işçi olarak çalışmasının bir mahzuru olmadığını ifade ederler. Mahzurlu olan ve yasaklanan, İslam’a karşı savaşmak veya İslam’ın yasak ettiği işlerde çalışmaktır.

Kötü idarecilerin iktidarlarında alimler memur olmalı mıdır? İşte sorun burada. Bazı alimler, bunun zalimlere yardım, destek ve temize çıkarma, hatta onaylama anlamına geleceğini düşünerek karşı çıkmışlardır. Bazıları da kötülerden o makamı korumak için iyi ve ehil olanların o vazifeleri yüklenme mecburiyetinden bahsetmişlerdir. Böylece ortaya iki farklı ictihat ve uygulama çıkmıştır. Her ictihadın kendi içinde bir kısım şartları söz konusudur elbette. Kitap bunların açılımını yapmaya çalışmıştır.

Bu açıdan İslam tarihinde, özellikle de Osmanlı ve Cumhuriyette Din Alimlerinin ve görevlilerinin memuriyeti yakından incelenmiştir.

Burada haliyle bağımsız çalışma gündeme gelmektedir. Bu konuya şöyle giriş yapmıştık:“ Bu hizmetlerden hangisinin daha faydalı ve sahibinin daha başarılı olduğu, doğrusu kapsamlı bir çalışmayı gerektirir. Elimizde böyle bir bilimsel araştırma yok. Onun için “iyi niyetliler için ikisi de gerekli” diyenlere bir itirazımız yok. Fakat görebildiğimiz kadarıyla, devletten bağımsız, sivil halkla beraber ve İslam’ın kendi kuralları içinde kalarak çalışmak, devletin kuralları içinde kalarak çalışmaktan daha zor, çetin, sıkıntılı, acılı, işkenceli olmuş ise de, Allah bilir ya, daha bereketli, faydalı, kalıcı, sağlam ve etkili olmuştur.”

Kitabın sonunda, alim yetiştirmek için imkan hazırlama ve yetişen alimlere yardımcı ve destek olma noktasında ümmete düşen görevleri ve bu ümmete, hatta bütün insanlığa karşı alimlerin yüklenmesi gereken görevleri hatırlattık.

Yüce Allah'a duamız, çalışmamızı kabul buyurup faydalı kılmasıdır. O'na hamd, şükür ve övgülerimizi

sunmak bizim için borç olduğu kadar aynı zamanda başlı başına bir mutluluktur da.

Cemal NAR.
8.Zilhicce 1420 / 14 Mart 2000
Binevler / Kahramanmaraş

KAYNAKLAR

Acluni İsmail b. Muhammed, Keşful Hafa ve Müzîlül'Îlbas. Darül İhya. Beyrut 1351 h.

Akbulut Ahmet, Sahabe Devri Siyasi Hadiselerin Kelami Problemlere Etkileri

Akgündüz Ahmed - Cin Halil, Türk Hukuk Tarihi, 1-2 OSAV y. 3. Baskı İst. 1995

-----Akgündüz Ahmed, İslam Anayasası, Timaş y. İst. 1989.

Aksu..Ali.,http://www.kurannesli.org/bilgibankasi/_yazi.asp?id=347

Akyüz Vecdi, Hilafetin Saltanata Dönüşmesi,
Dergah y. İst. 1991 1.Baskı

Ali el-Kari, Mirkatu'l Mefatih Şerh-u Mişkatu'l
Mefatih 1-11 Fikr. Beyrut.1992

Armağan Servet, İslam Hukukunda Temel Hak ve
Hürriyetler DİP y. Ankara , 1992

Arslan Ali Aydın, İslam İnançları, Tevhid İlm-i
Kelam, Gonca y. İst. 1984 7. Baskı

El Bedri Abdulaziz, İslamda Devlet Adamı ve
Alim, Kültür Basın Yayın Birliği, İst. 1989

Berki Ali Himmet, Keskioglu Osman, Hatemu'l
Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, DİB. Y.11. Baskı,
Ankara, 1986.

Bilmen Ömer Nasuhi, Hukuk-u İslamiyye ve
Islahat-ı Fıkhiyye Kamusu 1-8 Bilmen y. İst. 1967

Canan İbrahim, Kütüb-ü Sitte Muhtarası Tercüme
ve Şerhi –018 Akçağ y. Ankara, 1994

-----İslam Işığında Anarşi 2. Baskı Cihan y. İst.
1984

Cassas Ebu Bekr Ahmet b. Ali Raz, Ahkamul
Kuran Darun İhya ist Türasil Arabi Beyrut, 1985

El-Cezairî Ebubekir, İslam Düsturu, ter: Harun
Ünal, Vahdet y. İst.1984.

Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim
Tercüme ve Şerhi 1-11 Sönmez n. İst.1978

Delice Ali, Emevî Devletinin Yıkılış Nedenleri
Üzerine Bazı. Mülâhazalar,

<http://www.cumhuriyet.edu.tr/ edergi/makale/261.pdf>

TDVİA. Diyanet İslam Ansiklopedisi, İst. 1998

Diyanet İlmi Dergi, c. 5, Sayı, 1. Ocak-Şubat-
Mart 1999

Doğan D. Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, İz y. 11. Baskı, Ekim 1996.

Ertuğrul Ali, Ünal Kılıç'ın "Tartışmaların Odağındaki Halife Yezid b. Muaviye" adlı Kitabının (Kayihan Yayınları İstanbul 2001) Tanıtımı <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/349.pdf>

Eryarsoy M.Beşir, İslam Devlet Yapısı, Düşünce y. İst. 1979

El Ferra Abu Ya'la Muhammed b. Hüseyin, el Ahkamu's Sultaniye, Matbaat-u Mustafa Babi ve Evleduh Mısır, 1987

Fethi Abdülkerim, ed-Devletü ve's Siyasetü Fi'l Fıkhi'l İslamî, Tarihi Mektebetü Vehbeh, 2. baskı, 1984.

Filibeli Ahmet Hilmi, İslam Tarihi, Ötüken y. 2. Baskı İst. 1982.

Gazali Ebu Hamid, İhya-u Ulumu'd Din, 1-4. Bedir y. İst.

Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi 1-2 ter. M.Said Mutlu 3. Baskı İrfan y. İst. 1972

-----İslam Müesseselerine Giriş, ter. İhsan Süreyya Sırma, Düşünce y. İst. 1981

Hallaf Abdulvahhab, es-Siyasetu's Şer'iyye Ev Nizamu'd Devleti'l İslamiyye, Müessesetü'r risale, 6. Baskı. Beyrut, 1997.

Hatemi Hüseyin, İslam Hukukunda Devlet Yapısı, Hareket y. İst. 1970

Hatiboğlu Haydar, Sünen-i İbni Mace Tercüme ve Şerhi 1-10 Kahraman y. İst. 1982

Havva Said, İslamda Yönetim ve Yönetici, ter. Ahmet Eminoglu, Petek y. İst. 1990

Hindi, Ali el- Muttaki, Kenzu'l Ummal, 1-18 Müessesutur Risale, Beyrut 1986

İbn Abdilber, Cami’u Beyani’l İlmi Ve Fadlih, Daru’l Kütübü’l İslamiyye, Kahire, 1982.

İbn Abidin Muhammed Emin, Haşyet-u Reddi-l Muhtar, 1-8 Mısır 1966

İbn Hümam Kemal, Kitabu’l Musayereh, Çağrı y. İst. 1979.

İmamı Rabbani, Mektubat, 1-2 ter. Abdulkadir Akçiçek, Çile y. İst. 1981

İslamoğlu Mustafa, Yahudileşme Temayülü, Denge y. İst. 19

Kur'an-ı Kerim.

Karaman Hayreddin, Mukayeseli İslam Hukuku, 1-3 İrfan y. İst. 1974

-----İslam’ın Işığında Günün Meseleleri, 1-3 Nesil y. İst. 1988-1992; Yeni Şafak. İst. Ocak 1996.

-----Günlük Hayatımızda Helaller Haramlar, Nesil y. İst. 1981; 6. Baskı, Yeni Şafak, İst. Ty.

-----Anahatlarıyla İslam Hukuku 1-3 Ensar n. İst. 1984

-----İslam Hukuk Tarihi, Nesil Y. İst. Ty.

Kettani Muhammed Abdulhay “et Teratibu’l İdariyye, Hz. Peygamberin Yönetimi 1-3 ter. Ahmet Özel İz. y. İst. 1990

Kemali Muhammed Haşim, İslam’da İfade Hürriyeti, Çeviren: Muhammed Şeviker, İnsan y. İst. 2000.

Komisyon, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi 1-15 Çağ y. İst. 1986

Komisyon, Riyazu’s Salihin, Terceme ve şerh. 1-8. Erkam y. İst. 1999.

Korkmaz Fahreddin, Gazalide Devlet TDYY Ankara, 1995

Kütüb-ü Sitte: Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Naseî, İbn-i Mace, Darimi, Muvatta, Müsned-i Ahmed, Çağrı ist. 1981

Maverdi Ebu'l Hasan, el-Ahkamus Sultaniyye: İslamda Hilafet ve Devlet Hukuku, ter. Ali Şafak (Bedir) ist. 1976

Mevdudi Ebul Ala, Hilafet ve Saltanat, ter. Ali Genceli Hilal y. İst. 1980

-----İslam'da Hükümet, ter. Ali Genceli Hilal y. İst. 1976

-----İslam'da Devlet Nizamı, ter. Rasim Özdenören, Hilal y. İst. 1967

Muhammed b. Tartuşi, Siracu'l Müluk, İnsan y. İst. 1995.

Nar Cemal, İslam Sancısı, Ukde y. Ankara , 1997

----- İslamlaşma Bilinci Ukde y. Ankara , 1997

-----Alimin Önderliği, Ukde y. Kahramanmaraş, 2006

En- Nebhan Muhammed Faruk, İslam Anayasa ve İdare Hukukunun Genel Esasları, ter. Servet Armağan, Sönmez y. İst. 1980

en- Nedvi Ebu'l Hasan Ali, Gerçek Tasavvuf,

Nevin A. Mustafa, İslam Siyasi Düşüncesinde Muhalefet , ter. Vecdi Akyüz, İz .y. İst.1990.

Nursî Said. Sözler. İst. 1976

-----Lem'alar. Sözler y. 1976.

-----Asar-ı Bediyye.

-----Mektubat.

-----Hutbe-i Şamiye. Sözler y. İst. 1994.

Özalp Ahmet, http://www.sevde.de/islam_Ans/S/33.htm

Özön M. Nihat, Osmanlıca–Türkçe Sözlük, İnkılap Kitabevi, 3. Baskı, İst. 1959

Rayyis Muhammed Ziyaeddin, İslamda Siyasi Düşünce Tarihi, Nehir y. İst. 1990

Rudanî Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, Cem'ul Fevaid; büyük Hadis Külliyyatı 1-5 ter. Naim Erdoğan, İz y. İst. Ty

Sabuni M. Ali, Safvetu't Tefasir, Darul Kuran, Beyrut 1981

Siret Ansiklopedisi, 1-6 İnkılap y. İst. 1996

Sıddiki A. Selim, İslam Devletinde Mali Yapı , Fikir y. İst. 1972

Şafak Ali, Hukuk Terimleri Sözlüğü, Rehber y. Ankara, Mart 1992.

Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil y. İst.

Şirvani Harun Han, İslamda Siyasi Düşünce ve İdare, ter. Kemal Kuşçu, İrfan y. İst. 1965

Suyûtî Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, Tarihu'l Hulafa, Matbaatu's Saadet, Mısır, 1952.

Udeh Abdulkadir, İslam Ceza .Hukuku ve Beşeri Hukuk, 1-4 ter. Akif Nuri İhya y. İst. 1979

-----İslam Beyne Cehl-i Ebnaihi Ve Aczi Ülemaihi İslamoğlu y. İst. Ty.

Uyanık Mevlüt, İslam Siyaset Felsefesinde Sivil İtaatsızlık, Saba y. Ankara, 1998

Yaman Ahmet, İslam Hukukunun Oluşum Süreci ve Sonrasında Siyaset – Hukuk İlişkisi, Esra y. İst. 1999

Yazır Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, 1-10 Azim n. İst. Ty.

Yeniçeri Celal, İslamda Devlet Bütçesi, Şamil y. İst. 1984

Yıldırım Celal, Kaynaklarıyla Ahkam Hadisleri,
Uysal Kitabevi, Konya 1986

Zeydan Abdulkadir, İslamda Fert ve Devlet , ter.
Cemal Arzu, düşünce y. İst. 1978

Zuhayli Vehbe, İslam Fıkıhı Ansiklopedisi 1-10
Risale y. İst. 1994

-----Tefsiru'l Münîr,